

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ayhan KÜNGERÜ

ULUSLARARASI MEDYADA İSRAİL'İN 2014 GAZZE SALDIRISININ TEMSİLİ:
CNN ve AL-JAZEERA KANALLARI ÖRNEĞİ

Radyo Televizyon ve Sinema Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2015

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ayhan KÜNGERÜ

ULUSLARARASI MEDYADA İSRAİL'İN 2014 GAZZE SALDIRISININ TEMSİLİ:
CNN ve AL-JAZEERA KANALLARI ÖRNEĞİ

Danışman

Prof. Dr. Nurdan AKINER

Radyo Televizyon ve Sinema Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2015

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Ayhan KÜNGERÜ'nun bu çalışması jürimiz tarafından Radyo Televizyon ve Sinema
Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. M. Bilal ARIK (İmza)

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Nurdan AKINER (İmza)

Üye : Prof. Dr. Mustafa ŞEKER (İmza)

Tez Başlığı : Uluslararası Medyada İsrail'in 2014 Gazze Saldırısının Temsili:
CNN ve Al-Jazeera Kanalları Örneği

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 06/07/2015

Mezuniyet Tarihi : 09/07/2015

Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT
Müdür

İÇİNDEKİLER

ŞEKİL LİSTESİ	iv
TABLolar LİSTESİ	v
KISALTMALAR LİSTESİ	vi
ÖZET	vii
SUMMARY	viii
ÖNSÖZ	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI İLETİŞİMDEN ULUSLARARASI MEDYA EMPERYALİZMİNE

1.1 Uluslararası İletişim	4
1.2 Küreselleşme ve Medya	7
1.3 Kültürel Emperyalizm.....	9
1.4 Medya Emperyalizmi.....	13
1.5 Adaletsiz Haber Akışı ve MacBride Raporu	14

İKİNCİ BÖLÜM

ŞARKİYATÇILIK ve ÖTEKİ İLİŞKİSİ

2.1 Şarkiyatçılık Kavramı: Temelleri, Gelişimi.....	17
2.2 Medyada İslam.....	27
2.3 Öteki Sorunsalı	34
2.4 Şarkiyatçılık ve Öteki İlişkisi.....	37
2.5 Öteki Olarak İslam ve Doğu	40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ORTADOĞU'DA HABER SÖYLEMİNİN İKİ AKTÖRÜ: CNN ve AL JAZEERA

3.1 CNN.....	44
3.1.1 CNN Etkisi	44
3.1.2 CNN ve Uluslararası Gelişmeler	46
3.1.3 Christiane Amanpour Yaser Arafat Görüşmesi: CNN'in İsrail-Filistin Çatışmasına Yaklaşımı	47
3.2 Al Jazeera.....	48

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM, ANALİZ ve BULGULAR

4.1	İsrail ve Filistin Sorununun Tarihsel Arka Planı	51
4.1.1	İsrail Devleti'nin Kuruluşu ve Filistin Meselesinin Ortaya Çıkışı	51
4.1.2	Arap İsrail Savaşları	52
4.1.2.1	Süveyş Buhranı	52
4.1.2.2	1967 Arap-İsrail Savaşı	53
4.1.2.3	1973 Arap-İsrail Savaşı	54
4.1.3	Arap-İsrail Çatışmaları	55
4.1.3.1	I. İntifada.....	55
4.1.3.2	II. İntifada	56
4.1.3.3	İsrail'in Dökme Kurşun Operasyonu	57
4.1.3.4	2012 Savunma Kolonu Operasyonu ve 2014 Sınır Koruma Operasyonu	58
4.1.4	Hamas	58
4.2	Eleştirel Söylem Analizi	60
4.2.1	Teun Van Dijk'in Eleştirel Söylem Analizi Yöntemi	64
4.3	CNN ve Al Jazeera'nin 2014 İsrail Gazze Çatışması Haberlerinin Söylem Çözümlemesi	68
4.3.1	CNN ve Al Jazeera'nin İsrail'in Kara Operasyonu ile İlgili Haberleri	70
4.3.2	Gazze'deki Medikal Durum ile İlgili Haberler.....	73
4.3.3	İsrail'in Kara Operasyonu Haberleri	74
4.3.4	CNN ve Al Jazeera İsrail'in Kara Harekatını Genişletme Haberleri.....	75
4.3.5	Hastane Saldırısı Haberleri.....	77
4.3.6	Ateşkes Haberleri	78
4.3.7	BM Güvenlik Konseyinin Tutumu ile İlgili Haberler	78
4.3.8	Çatışmanın Sürdüğüne Dair Haberler.....	79
4.3.9	Gazze Ateşkesinin Uzatılması Haberleri.....	81
4.3.10	İsrail ve Hamas Arasında Varılan Ateşkes Haberi	81
4.3.11	CNN ve Al Jazeera'da Gazze Sakinlerinin Kaçış Haberi.....	84
4.3.12	Gazze'deki Birleşmiş Milletler Okulunun Vurulma Haberi.....	85
4.3.13	Bombardımanda Ölen Çocuklar Haberi	86
4.3.14	Latin Amerika'nın Gazze'deki Yaşananlara Tepkisini Gösteren Haberler.....	87
4.3.15	Gazze'deki BM Okulunun Bombalanması Haberi	88
4.3.16	Gazze'deki Tüneller İle İlgili Haberler	89

SONUÇ	91
KAYNAKÇA	94
ÖZGEÇMİŞ	103

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 4.1 Haber Şemasının Yapısı	66
--	----

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 4.1 Söylem Analizinin Boyutları ve Şematik Yapının Düzeyleri	65
Tablo 4.2 CNN Haber Başlıkları	69
Tablo 4.3 Al Jazeera Haber Başlıkları.....	70
Tablo 4.4 CNN Haber Başlıkları	83
Tablo 4.5 Al Jazeera Haber Başlıkları.....	83

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
CNN	Cable News Network
ESA	Eleştirel Söylem Analizi
FKÖ	Filistin Kurtuluş Örgütü
HAMAS	Harakat al-Muqawama al-İslamiye
ICU	Intensive Care Unit
İSG	İsrail Savunma Güçleri
KJ	Karakter Jeneratörü
OPEC	Organization of the Petroleum Exporting Countries
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TV	Televizyon
UN	United Nations

ÖZET

Bu tez çalışması 2014 yılındaki İsrail-Gazze çatışmasını incelemeyi amaçlamıştır. Bu düşünceden hareketle giriş ve sonuç bölümleriyle birlikte, tez dört bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde uluslararası iletişim, kültür ve medya emperyalizmi hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca uluslararası iletişimdeki dengesizliklere işaret eden MacBride raporu üzerinde de durulmuştur. İkinci bölüm tezin kuramsal temelini oluşturmuştur. Bu bağlamda, Şarkiyatçılık kavramı açıklanmış ve “öteki” ile olan ilişkisi üzerinde durulmuştur. Ayrıca medyada İslam temsillerinden de bahsedilmiştir. Üçüncü bölüm, CNN ve Al Jazeera kanalları hakkında genel bilgiler verirken, uluslararası gelişmelerdeki tutumlarını da ortaya koymayı amaçlamıştır. Son bölüm İsrail-Filistin meselesinin tarihsel arka planı hakkında bilgiler vermeyi amaçlamakta ve eleştirel söylem analizi bağlamında bu iki kanalın İsrail-Gazze arasındaki çatışmaya yönelik haberlerini deşifre etmek eğilimindedir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası İletişim, Şarkiyatçılık, CNN, Al Jazeera

SUMMARY
THE REPRESENTATION OF ISRAEL'S ATTACK ON GAZA IN 2014 IN THE
INTERNATIONAL MEDIA: CNN AND AL JAZEERA SAMPLES

This master thesis aimed to analyze the conflict between Israel and Gaza in 2014. With this understanding, this thesis has been separated into five chapters in addition to introduction and conclusion. In the first chapter, information on international communication, culture and media imperialism was given. MacBride report which indicated imbalances in international communication was also emphasized. Second chapter constituted the theoretical foundation of the thesis. In this context, the notion of Orientalism was expressed and its relation with “other” was emphasized. Additionally, representation of Islam in media was stressed. Third chapter aimed to put forth CNN and Al Jazeera television channel’s approaches to international developments while giving general information on these channels. Last chapter aims to give information on the historical background of Israel-Palestine conflict and intend to unfold news of these two channels to conflict between Israel and Gaza in the context of critical discourse analysis.

Keywords: International Communication, Orientalism, CNN, Al Jazeera

ÖNSÖZ

Uluslararası medyanın yapısı adaletsiz ve eşitsiz enformasyon akışını destekler konumdadır. Genelde gelişmiş ülkelerde yer alan çok uluslu medya şirketleri bu dengesiz haber akışını sürdürürken, haber söylemlerini de kendi ve menşei oldukları ülkenin çıkarlarına göre oluşturmaktadırlar.

Bu tez çalışması da uluslararası medyanın haber söylemindeki eşitsizliği deşifre etmeyi amaçlamıştır. Bu bağlamda; CNN ve Al Jazeera'nın İsrail'in 2014 Gazze saldırısına dair haberleri karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Bu tez çalışmasını hazırlamamda beni cesaretlendiren, katkılarıyla her zaman yol gösteren, uluslararası medyanın yapısını anlamamı sağlayan değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Nurdan AKINER'e emeğinden ötürü teşekkürlerimi borç bilirim. Ayrıca Prof. Dr. M. Bilal ARIK ve Prof. Dr. Mustafa ŞEKER başta olmak üzere bana iletişim bilimini anlamamda ve tanımamda katkılarını sunan tüm Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi hocalarıma teşekkür ederim. Ayrıca hiçbir zaman benden desteklerini esirgemeyen anne ve babama şükran borçluyum.

Ayhan KÜNGERÜ

Antalya, 2015

GİRİŞ

CNN, 1980 yılında Amerika’da kurulmuş ve 24 saatlik haber yayınıyla önemli bir vizyon oluşturmuştur. CNN’in en büyük özellikleri kesintisiz haber yapması ve yaptığı haberleri çok geniş bir ağıla dünyanın birçok yerinde izletebilmesiydi. Kanalın bu anlayışı onu 1991 yılındaki Körfez Savaşı’nda zirveye taşımıştır. Körfez Savaşı başladığında Irak’tan canlı yayın yapan tek televizyon kanalı CNN’di ve bu onu uluslararası medyanın zirvesine taşımıştır. Tüm dünya Irak Savaşı’nı CNN’in gösterdiği şekilde seyretmekte ve bilgiler CNN’in verdiği şekilde gösterilmekteydi. Ancak bu durum çok uzun sürmemiştir.

1991 yılındaki Körfez Savaşı’nı müteakip, Ortadoğu’da birçok televizyon istasyonu kurulmuştur. Al Jazeera de bu kanallardan biriydi. 1996 yılında Katar emirinden gelen destekle kurulmuş ve resmi olarak bağımsız bir televizyon kanalı olma özelliğini ihtiva etmektedir. Al Jazeera, bir Arap televizyon kuruluşu olmasının avantajlarını da kullanarak ve Ortadoğu’da yaşanan gelişmeleri yakından takip ederek, nüfuzunu arttırmış ve dünyayı Ortadoğu’daki gelişmelerden haberdar etmede ABD televizyon istasyonlarının hakimiyetini zorlamıştır. Al Jazeera’nın vizyonu, bölge gelişmelerinin transnasyonel bir biçimde görünür kılınarak haberleştirilmesi olmuştur. Özellikle 11 Eylül sonrasında Al Jazeera uluslararası medyada önemli bir aktör olarak ortaya çıkmıştır ve bu konumunu ilerleterek sürdürmektedir.

Üç Yahudi gencin 12 Haziran 2014’te kaçırılmasını takiben, İsrail üç gencin bulunması için operasyonlar gerçekleştirmiştir. 30 Haziran’da üç genç ölü bulunana kadar geçen sürede yüzlerce Filistinli gözaltına alınmış ve 10 Filistinli de öldürülmüştür. Bu konu İsrail tarafından gündemde tutulmuş ve Hamas’ın İsrail’e roket atması öne sürülerek 8 Temmuz 2014 tarihinde İsrail Gazze’ye “Sınır Koruma Operasyonu”nu başlatmıştır.

Bu tezin konusunu, İsrail’in Gazze’ye yönelik başlattığı “Sınır Koruma Operasyonu” haberlerinin, CNN International ve Al Jazeera English televizyon kanallarındaki temsili oluşturmaktadır.

Bu tez, CNN ve Al Jazeera haber ağlarının 2014 yılındaki İsrail ve Gazze çatışmasına dair haberler arasındaki söylem farklılıklarını karşılaştırmalı bir şekilde ortaya koymayı ve adaletsiz haber söylemini deşifre etmeyi amaçlamaktadır. Bunu gerçekleştirebilmek için aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmaktadır:

- 1) CNN ve Al Jazeera’nin 2014 İsrail-Gazze çatışması ile ilgili haberlerinin başlıkları arasında farklılık gözlemlenmekte midir?

- 2) CNN ve Al Jazeera'nin 2014 İsrail-Gazze çatışması ile ilgili haberlerinin içeriğinde farklılık gözlemlenmekte midir?
- 3) İki kanalın konu ile ilgili haberlerine bakıldığında söylemsel farklılıklar mevcut mudur?
- 4) İki kanalın haberleri karşılıklı olarak analiz edildiğinde İsrail-Gazze çatışmasına dair adil bir söylem şeması ortaya çıkmakta mıdır?
- 5) CNN haber söylemini kurarken İsrail Devleti'nin çıkarlarını gözetmekte midir?
- 6) Al Jazeera haber söylemini kurarken Filistin Devletini'nin çıkarlarını gözetmekte midir?

Bu soruların cevaplanmasıyla amaçlanan şey, CNN ve Al Jazeera'nin 2014 yılında İsrail'in başlattığı "Sınır Koruma Operasyonu" ile ilgili haberlerindeki söylem farklılıklarını ortaya çıkararak adaletsiz haber söyleminin işleyişini gözler önüne sermektir.

Uluslararası iletişimde bilginin yayılımı eşitsiz ve dengesizdir. Uluslararası medyada da durum çok farklı değildir. Haberler medya grubunun bulunduğu merkez ülkenin siyasi çıkarlarını gözetirken, öbür taraftan az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin hakları görmezden gelinmektedir. Bu durum yoğun bir şekilde 11 Eylül sonrası Amerikan medyasında görülmüştür. Dev medya şirketleri kar maksimizasyonu güderken, bağlı buldukları siyasi elitlerin de haklarını savunmaktadır.

Bu tez çalışmasında da uluslararası medya bağlamında İsrail'in Gazze'ye başlattığı "Sınır Koruma Operasyonu"nun konu olarak seçilmesi, CNN ve Al Jazeera gibi iki uluslararası medya ağının haberlerinin örneklem yapılmasının nedeni de burada yatmaktadır. CNN, ABD merkezli bir kuruluşken, Al Jazeera Katar merkezli bir organizasyondur. Konunun tarafları İsrail ve Gazze'dir ve bu iki kuruluşun bu iki tarafla da organik bir bağı bulunmamaktadır. Yani ne Katar, ne de ABD olaya doğrudan müdahil iki devlet konumundadır. Bu düşünceden hareketle, CNN ve Al Jazeera medya devlerinin konu ile ilgili haberlerinin Gazze'deki durumu söylemleştirmelerindeki farkların, uluslararası medyanın uluslararası olaylara tarafgir, eşitliksiz, adaletsiz, tutarsız bakışını açığa çıkaracağı kanısındayız.

Bu tez çalışmasında CNN ve Al Jazeera haber ağlarının internet sayfalarındaki İsrail'in Gazze'ye 8 Temmuz 2014 tarihiyle birlikte başlattığı "Sınır Koruma Operasyonu" ile ilgili haberler ile 27 Ağustos'ta ateşkesin ilan edildiği tarihe kadar olan haberler karşılaştırmalı bir şekilde analiz edilmiştir. Çalışmanın örnekleme, iki medya ağının haberleriyle sınırlı tutulmuştur. CNN'in seçilmesinin nedeni, ABD merkezli olması, uluslararası medya söylemindeki başat rolü ve küresel medya holdingi AOLTIME WARNER'in sahiplik yapısı

altında olmasıdır. Ayrıca medyanın ABD diplomasisi ve dış politikasının yürütülmesinde etkili olması “CNN etkisi” olarak adlandırılmıştır. Bu CNN’in seçilmesinde etkindir. Al Jazeera’nın seçilmesinin nedeni ise Ortadoğu’daki tartışmasız en büyük uluslararası haber kuruluşu olmasıdır. Sahibi Katar emiri Hamid bin Tamer el-Sani olan Al Jazeera uluslararası medya söyleminin tarafgir ve subjektif yapısına alternatif habercilik yapmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde uluslararası iletişim genel özellikleriyle açıklanmaya çalışılmış, küreselleşme ve medya ilişkisine değinilerek “kültür emperyalizmi”, “medya emperyalizmi” kavramları üzerinde durulmuştur. Ayrıca, Yeni Dünya Enformasyon ve İletişim Düzeni tartışmaları ekseninde gelişen MacBride Raporu da ele alınarak uluslararası iletişimdeki adaletsiz haber dağılımı konusundaki tepkilere yeniden dikkat çekilmiştir.

İkinci bölüm, çalışmanın kuramsal temelini oluşturmaktadır. Bu bölümde “Şarkiyatçılık” kavramı üzerinde durulmuş ve Edward Said’in Şarkiyatçılık yaklaşımından yararlanılmıştır. Şarkiyatçılık kavramının temel alınmasının sebebi, Batı’nın Doğu’yu algılama, anlamlandırma, tanımlama ve kimliğe bürüme girişimlerinin haberdeki yansımalarını gözlemleyebilmektedir. Şarkiyatçılık kavramı hakkında bilgi sahibi olmanın, haberlerde “öteki”nin kuruluşu ve söylem farklılıklarının anlaşılmasında daha yararlı olacağı düşünülmüştür.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, CNN ve Al Jazeraa medya ağları hakkında bilgi verilerek, iki kuruluşun gelişimi değerlendirilmiş, uluslararası gelişmelerdeki tutumlarından da bahsedilmiştir.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümü yöntem ve analiz bölümüdür. Bu bölümde, İsrail ve Filistin arasındaki ve bu bağlamda Gazze ile olan tarihsel husumetin arka planı sunulmuştur. İlk önce İsrail ve Arap Devletleri arasındaki ana savaflara odaklanılmış ve sonrasında İsrail ve Filistin-Gazze halkı arasındaki çatışmalara yer verilmiştir. Bölümün yöntem kısmında, Teun Van Dijk’in eleştirel söylem analizi yöntemi üzerinde durulmuş, çalışmanın analiz kısmında ise CNN ve Al Jazeera’nın konu ile ilgili haberlerinin başlıklarına, varsa spotlarına ve metin içindeki ifadelerine yer verilerek, uluslararası medyanın Gazze’ye dair haber söylemindeki tarafgirlik, karşılıklı analizlerle deşifre edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI İLETİŞİMDEN ULUSLARARASI MEDYA EMPERYALİZMİNE

1.1 Uluslararası İletişim

Uluslararası iletişim, çalışma zemini çok geniş bir alan olmakla birlikte uluslararası ve küresel hegemonya, güç ve çıkar ilişkilerini anlamada ve devletlerin birbiriyle kurdukları bağımlılık ve karşılıklı bağımlılık ilişkilerini sürdürmede önemli pratik ve kavramsal yapıları birarada içeren bütünsel bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Uluslararası iletişimin gelişmesi teknolojinin belirleyiciliği ile birlikte eşgüdümsel olarak ilerlemiştir ve ilerlemeye devam etmektedir. İletişim teknolojisinin gelişmesiyle beraber insanlar, toplumlar, devletler, şirketler arası ilişkilerin şekli ve seyri de değişmiştir. İletişim araçlarıyla hayatımıza giren kapsamlı ve karmaşık iletişim şekilleri en ufak toplumsal birim olan aile bireyleri arasındaki iletişim halini değiştirirken, ekonomi-politik düzlemdeki ilişkilerin yönünü de değiştirmiştir. Artık, her türlü yazınsal ve işitsel faaliyeti gerçekleştirmek için uzamsal mekanın varlığına ihtiyaç duyulmamaktadır.

Uluslararası iletişim, karşılıklı bağımlılığın ve bağlantının, yakınlığın, uluslararası ve kültürlerarası etkileşimin günün düzeni olduğu bir dünyada artık kaçınılmazdır. Politika konuları, ticaret, kültür güvenlik, sağlık gibi konular bir zamanlar dış baskılara cevap veren ve yerel bağlamlarla ilişkili dahili güçlerle bağlantılıdır. Bu bağlamlar ve baskılar içinde uluslararası iletişim kompleks ve eleştirel bir güçtür (Semati, 2004: 1).

Uluslararası iletişimin içerdiği konular çok çeşitlidir ve kapsamlı bir çalışma ve araştırma alanı ihtiva etmektedir. Bu konular şöyle sıralanmaktadır (Semati, 2004: 2-3):

- İletişim ve kalkınma (kalkınma iletişimi)
- Teknoloji transferi (yeniliklerin yayılması)
- Kalkınma gazeteciliği
- Bağımlılık teorileri
- Ulus, ulusçuluk ve ulusal kültür
- Devlet, ulus-devlet ve bağımsızlık
- Uluslararası ilişkiler ve iletişim
- Küresel iletişimsel erişim (yeni dünya enformasyon düzeni, yeni dünya enformasyon ve iletişim düzeni)
- Kültürel emperyalizm
- Medya emperyalizmi

- Ulus ötesi şirketler, ulus ötesi medya şirketleri
- Uluslararası organizasyonlar ve iletişim (BM, UNESCO)
- Uluslararası televizyon ve radyo yayıncılığı
- Yayıncılık ve propaganda (Özgür Avrupa Radyosu, Özgürlük Radyosu)
- Basın Kuramları (basın modelinin dört kuramı)
- Enformasyonun serbest akışı
- Medya içeriğinde uluslararası içerik (Film ve televizyon programlarında uluslararası piyasalar)
- Küresel haber akışı
- Uluslararası haber ajansları
- Sınır ötesi bilgi akışı
- Uluslararası (tele) iletişim teknolojileri (uydu teknolojileri)
- Uluslararası (tele) iletişim politikaları ve düzenlemeleri (Uluslararası Telekomunikasyon Birliği)
- Kültürler-arası medya algı çalışmaları
- Küreselleşme

ABD'deki iletişim çalışmaları küresel medya yerine uluslararası iletişim terimini tercih etmektedir. Uluslararası iletişim çalışmaları ilk defa Birinci Dünya Savaşı sonrası ABD'de ortaya çıkmıştır. Bunun nedeni de medya ve iletişimin gelişen elektronik iletişiminin sonucu olarak savaşta önemli rol oynadığının fark edilmesi olmuştur. Uluslararası iletişim savaş, diplomatik ilişkiler ve uluslararası organizasyonlarla da ilişkilidir (Rantenen, 2004: 1-2).

İletişimin küreselleşmesinin kökleri 19. yüzyılın ortalarına dayansa da bu süre esas olarak 20. yüzyıla dayanmaktadır. 20. yüzyıl boyunca küresel ölçekte iletişimin ve enformasyonun akışı sosyal hayatın düzenli ve yaygın bir özelliği haline gelmiştir. Bu yüzyılda, iletişim kanallarının ve enformasyonun yayılımı eşsiz bir şekilde gerçekleşmiştir (Thompson, 1995: 159).

Erdoğan uluslararası iletişim kavramının 1950'lerde başladığını ifade etmektedir. Ancak kavramın iletişim bilimlerinde kullanımı İkinci Dünya Savaşı ile birlikte başlamıştır. Uluslararası iletişim soğuk savaşın başlamasıyla ve radyonun da bu savaşta ana iletişim araçlarından biri olarak kullanılmasıyla önemi haizdir (Erdoğan, 1997: 307-308).

Uluslararası iletişim düzeni, uluslararası örgütlerde ve devletler arasında yaşanan egemenlik mücadelelerini gösterirken devletler ve özel sektör arasındaki ikili ilişkileri de kapsamaktadır. Uluslararası iletişim sınıflandırıldığında en geçerli sınıflandırma bağımlılık

ilişkilerine göre yapılan sınıflandırma olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağımlılık sınıflandırmaları, Birleşmiş Milletlerin ve diğer uluslararası kurumların yapıları ve işleyiş biçimlerinde görülmektedir (Erdoğan, 1997: 309).

Devletlerarası ilişkilerde,1980 sonrası, kitle iletişimin büyük önemi bulunmaktadır. Bunun nedenleri arasında uluslararası ilişkilerde baskı araçlarının yanında ikna araçlarının önem kazanması bulunmaktadır. Ayrıca uluslararası firmaların kitle iletişim araçları üzerindeki kontrolü artmaktadır. Uluslararası medya faaliyetlerine bakıldığında ise dört ana faaliyet etrafında toplandığı görülmektedir (Erdoğan, 1995: 65-66): “İletişim teknolojisi ve ilişkileri, iletişim teknolojisinin örgütlenmesi, iletişim teknolojisinin ürün üretimi ve dağıtımı ve ideolojik destek.”

Küresel medya, liberalizmin ‘rıza üreticisi’ olarak işlev görürken, sol ideolojinin temel argümanlarınakarşı ideolojik bir mücadele yürütmektedir. Global medya, kar ve rekabet mantığıyla hareket etmekte ve ürünlerini en geniş bir şekilde yaymaya çalışmaktadır (Girgin, 2002: 36).

Mesafenin yok olduğu bir dünyada yaşanıldığı kabul görmektedir. Zamanın ve mekanın hızlı bir şekilde kaydileşmesi söz konusudur. Artık mekan sınırlara bağlı değildir ve akıcıdır. Bu bağlamda, küresel medya bu bağlamı mümkün kılan bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Küresel medya küresel bilincin çatışmaları ve çelişkilerinin yanında olasılıklarının da ortaya çıktığı bir alan olmaktadır (Semati, 2004b: 89).

İletişim endüstrilerinin küresel ve uluslararası faaliyetlerinin koloni sonrası toplumlar üzerinde etkisi olduğu ifade edilirken, yerel aktörler uluslararası kültürel trafiğin mizansenini içersinde ya işbirlikçi olarak ya da yardıma muhtaç, talihsiz olarak görülmektedir (Alhassan, 2004: 55).

Ana akım ve şirketleşmiş medyanın özellikleri, uluslararası medyanın yapısının anlaşılmasını olanaklı kılmaktadır. Ana akım ve şirketleşmiş medyanın sahipliği çok uluslu şirketlere aittir. Medya mevcut düzenin devamı için çalışmakta ve elit bir grup tarafından yönetilmektedir. Elit grubun nihai hedefi çıkarlarını olabildiğince korumaktır. Ayrıca, ana akım ve şirketleşmiş medyanın ulaştığı izleyici sayısı çok yüksektir (Akıner, 2004: 50).

Uluslararası iletişim kapitalist üretim tarzının yeniden üretildiği bir üretim sürecin devam eden bir parçasıdır. Erdoğan (1997: 308-309) bunu şöyle özetlemektedir:

(...) uluslararası iletişimin üretim tarzı, bu tarz içindeki ilişki biçimleri, dünyadaki materyal üretim ve siyasal ilişkilerinin/mücadelelerinin bütünleşik bir parçasıdır. Uluslararası iletişim egemen güçlerin ideolojisine göre, demokrasinin, özgürlüğün, dayanışmanın ortak yaşamın, kalkınmada yardımlaşmanın, rekabet ve fırsat eşitliğinin, teknoloji ve bilgi transferiyle geçiştirilebilecek bazı dengesizliklerin egemen olduğu bir alan...

Uluslararası iletişimin anlaşılmasında küreselleşme ve medya, kültürel emperyalizm ve ondan doğan medya emperyalizmi kavramlarına bakıldığında, uluslararası medyanın iç yapısının anlaşılması ve egemen değerlerin üretiminde medyanın katkısının değerlendirilmesi daha derinlemesine yapılmaktadır.

1.2 Küreselleşme ve Medya

Küreselleşme, 1980'lerden itibaren neo-liberal politikalar doğrultusunda teknolojinin gelişimiyle beraber insanların, ürünlerin ve bilginin sınırlararası ve transnasyonel bir şekilde dolaşımını ifade eden bir olgudur. Bilginin küreselleşmesi ile hızlı tüketilen ancak çabuk unutilan, bilgi ve sermayenin birlikteliği sonucu benzer düşünce yapısı ve yaşam tarzlarının ortaya çıktığı küresel bir kültür yaratisi meydana gelmiştir.

Globalleşme “bir firmanın bir ülkenin sınırları ötesinde yatırım yapması” veya “firmaların birbiriyle birleşerek/karışarak veya satın alarak ya da ortak-girişimle uluslararasılaşması” anlamlarını taşımaktadır (Erdoğan, 1995: 60). Günümüzün dev küresel medya şirketleri hem dış ülkelerde yatırım yapmakta hem de çoklu yatırım ortaklıkları kurarak faaliyetlerini sürdürmektedirler (Akıner, 2014). Bu bağlamda, uluslararası faaliyet gösteren medya şirketleri aynı zamanda çok uluslu şirket olma özelliği de göstermektedirler. Çok uluslu şirketlerin sermayesi ve idareci kadrosu çeşitli ülkelerde bulunmakta, üretimini ve faaliyetlerini uluslararası pazarda yürütmektedirler (Erdoğan, 1995: 61).

1980'ler ile başlayan neo-liberal politikalar, Soğuk Savaş'ın bitişi ve Sovyetler Birliği'nin dağılışı, iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki hızlı gelişmeler küreselleşmenin boyutlarını genişletmiştir. Stuart Hall'a göre küreselleşme, “küresel ölçekte işleyen ve sınırları aşarak, toplumları ve kurumları yeni mekan-zaman bileşimlerinde entegre edip, bağlayarak, gerçekte ve deneyimde dünyayı birbirine daha bağlı duruma getiren süreçler” olarak ifade edilmiştir (Hall ve diğerleri, 1992: 277, akt. Çelik: 24).

Anthony Giddens küreselleşme ile ilgili, dünyanın artık hemen herkesin etkilendiği ve karşılıklı bağımlılık ilişkileri içerisinde tek bir toplumsal sistem haline dönüştüğünden ve

küresel sistemin sadece belli gelişmiş ülkeleri etkilemediğini, ülkeler arasındaki toplumsal, ekonomik ve politik bağlar sonucu her ülkede yaşayan vatandaşların bundan etkilendiğini ve dünya toplumunun artan karşılıklı bağımlılığını anlatan terimin küreselleşme olduğunu söylemektedir. Dünya üzerindeki hiçbir ülkedeki yaşam bir diğerinden tamamıyla ayrı değildir artık (Giddens, 2000: 67). Bu bağlamda; küreselleşme ülkeler arasındaki karşılıklı bağımlılığı ve farklı kültürel kodlara sahip insanlar arasındaki etkileşimi de arttırmaktadır.

Üretimin ve dağıtımının çok uluslu yapısı gelişmiş ülkelerdeki değerleri geliştirmekte olan veya az gelişmiş ülkelere taşırken, bu değerlerin küresel ölçekte tek bir düzlemde kullanılmasını sağlamaktadır. Hall'a göre yeni küreselleşme Amerikalıdır. Küresel kitle kültürü, üretimin modern araçlarının egemenliğinde bulunmakta ve dile ait sınırların ötesine geçen bir görüntünün hakimiyeti altında bulunmaktadır. Küresel kitle kültürü, Batı merkezli özelliğini sürdürmektedir. Batı teknolojisi, yoğunlaşan sermaye ve teknik, küresel kitle kültürünün yönlendirici güç kaynağı olmayı sürdürmektedir. Ayrıca küresel kitle kültürü türdeşleştirme özelliğine sahiptir. Küresel kitle kültürü “türdeşleştirici bir kültürel temsil biçimidir, eskiden de olduğu gibi müthiş derecede özümseyicidir”. Bu türdeşleştirme farklılıkları özümser, kapsar ve Amerikan tarzı bir anlayışın içine yerleştirmeye çalışır (Hall, 1998: 39-61).

Küreselleşmenin kültür üzerindeki türdeşleştirici özelliği medya üzerinde de benzer bir gelişim göstermektedir. Medyanın küreselleşmesi, türdeş küresel kültür yapısının ortaya çıkışını destekler konumdadır.

Küreselleşme; medyanın yansıtıcı güç olarak geleneksel rolünü dönüşüme uğratmıştır. Artık medya ekonomik ve politik yönetici sınıfın motoru olarak bir üretici güç haline gelmiştir. Bir zamanlar ataerkil kapitalistlerin ve ailelerin elinde olan medya artık büyük holdinglerin birer parçası olmuştur. Medya sektörü popüler kültür ve elit kültürü meta olarak yaratırken aynı zamanda kamuoyunu da şekillendirmektedir. Bu medya holdingleşmesinin ve ortaya koydukları markalaşan haber ve ‘infotainment’in (haber-eğlence) asıl sonucu bireyin moral ve düşünsel alanlarının genel dejenarasyonunu etkileyen hiper-şeyleşmedir. Sınırların kaybolmasıyla medyanın öznel etkisi kaybolma olarak ortaya çıkmaktadır. Alt üst olma veya tersine dönme oluşmaktadır. Ulusal olan uluslararasılaşmakta veya bunun tam tersi gerçekleşmektedir (Chrisman, 2013: 74).

Teknoloji geniş çapta iç içe geçme sürecini kolaylaştırmıştır. Medya bu süreci hızlandıran ve sınırları belirsizleştiren bir araç olarak hizmet etmiştir. Anthony Giddens bu hızlı gelişmeyi “zaman-mekan ayrılması” (time-space distanciation) olarak ifade etmektedir. Teknoloji

insanları ve şeyleri uzaktan kontrol etmeyi kolaylaştırmıştır. Medyanın küreselleşme trendi, medya sahiplerini mesajları geniş çapta üretmeye ve dağıtmaya sevk etmektedir. Çapraz sahiplik (tekelleşme) ve holdingleşme trendi medya sahiplerinin benzer mesajları çeşitli medyalar aracılığıyla sürdürmesini sağlar. Bu holdingleşme trendi medyanın küreselleşmesinin bir sonucudur, tekelleşme ve çok seslilik ideasını bulanıklaştırma eğilimindedir. Kültürün trans-nasyonel dolaşımı, ticarileşmeyi ve metalaşmayı teşvik eden bir kültürleşmeye yol açar (Eijaz, 2011: 2).

Medya kültürünün globalizasyon sürecindeki müteakip trendler; aracılı (mediated) iletişimin aşırı enformasyon, dezenformasyon, gerçekliğin tahrif edilmesi, enformasyon manipulatörleri, küresel insani kültürel melezleşme ve nesnelere korumada mesihsel kahramanın yoldan çıkması ile sonuçlanan kaotik yayılımı; medya yapısının ideolojisinin dönüşümünün medya kültürünün tutsaklığına neden olan bir makineye yol açması; tek-tiplik, değersizleştirme, tüketimcilik ve ucuzluk ile bireysel yabancılaşma, kozmopolitliği tahrip eden ve kültürel yabancılaşmaya neden olan trendler olarak ortaya çıkmaktadır (Munteanu, 2011: 430).

Küreselleşmenin etkisiyle birlikte hız kültüründen anlık olana doğru bir dönüşüm gerçekleşmiştir. Tomlinson (2007: 94) bu durumu kültürün tele-araçsallaşması (tele-mediatization) olarak ifade etmektedir. Ona göre tele-araçsallaşma elektronik iletişim ve medya sistemlerinin günlük deneyimlerin oluşumundaki artan rolüdür. Televizyon izleme, bilgisayar ekranında yazma, kaydırma, tıklama veya tarama; cep telefonunda konuşma, mesaj yazma, gönderme, fotoğraf alma; pin kod girme ve klavyede işlemler gerçekleştirme gibi tele-araçsal aktiviteler benzersiz kültüre pratikler ve deneyimin bilinçte temsil edildiği yöntemler olarak ele alınmaktadır. Bireylerin farklı olan yaşam dünyalarının içerisindeki günlük deneyim akışında kendine yer bulmaktadırlar.

1.3 Kültürel Emperyalizm

Emperyalizm terimi Latince ‘imperium’ kelimesinden gelmektedir. Emperyalizm 1830 ve 1848 Fransa’sını nitelemek için kullanılırken kullanımın yaygınlaşmasıyla beraber Britanya İmparatorluğu’nun sömürge politikalarını betimlemek için kullanılmıştır.

Kültürel emperyalizm kavramının uzun bir geçmişi olmamakla beraber 1960’lar ile birlikte ortaya çıktığı düşünülmektedir (Tomlinson, 1999: 13). Mattelart (Mattelart, 1979: 57 akt: Tomlinson, 1999: 14) kültürel emperyalizm kavramına ihtiyatla yaklaşmıştır: “Emperyalizm sorununa ve özellikle kültürel emperyalizme daima belli bir ihtiyatla yaklaşmıştır. Bu genel

kavram, çoğu zaman olumsuz bir anlamla kullanıla gelmiştir.” Yerel bir pencereden bakan diğer bir tanım ise şöyledir (Bullock ve Stallybrass, 1977: 303 akt. Tomlinson, 1999: 14): “Yabancı bir kültürün değer ve alışkanlıklarını, yerli bir kültür pahasına yaymak ve yüceltmek için ekonomik ve siyasi güç kullanması.” Martin Baker ise kavrama şöyle bir açıklama getirmektedir (Baker, 1989:292 akt. Tomlinson, 1999: 15): “ ‘Kültürel emperyalizm’ teriminin kesin bir tanımı hemen hemen yoktur. Terim, emperyalist denetim sürecinin, destekleyici özellikte kültür biçimlerinin ithal edilmesiyle takviye edilip kolaylaştırıldığı anlamında kullanılmaktadır.”

Kültürel emperyalizm kavramını oluşturan emperyalizm kavramı da tek bir düzlemde ele alınamamaktadır. Raymond Williams emperyalizm hususunda şöyle der (Williams, 2012: 192): “ ...temel toplumsal ve siyasal çatışmalara gönderme yapan her sözcük gibi, anlamsal olarak, tek bir doğru anlama indirgenemez. Geçmişte ve günümüzdeki önemli anlam farklılıkları kendi içlerinde incelenmesi gereken gerçek süreçleri gösteriyor.”

Kültür ise daha kapsamlı bir şekilde ele alınmakta ve birleştirici nosyonuna vurgu yapılmaktadır. Çok alıntılanan bir pasajda kültür için şöyle denilmektedir (akt. Tomlinson, 1999: 17): “ Kültür.... İnsanın bir toplumsal birey olarak edindiği bilgi, inanç, sanat, hukuk, gelenek, diğer yetenek ve adetlerinin hepsinin oluşturduğu bir bütündür.” Raymond Williams’ın kültür konusundaki yaklaşımı ise şöyledir (Williams, 2012: 109): “...i)...zihinsel, manevi ve estetik gelişime ilişkin genel bir süreci anlatan bağımsız ve soyut ad ii)...gerek bir halkın, dönemin, grubun gerekse genel olarak insanlığın belli bir yaşam biçimini anlatan bağımsız ad iii)... entelektüel ve sanatsal etkinlikleri anlatan bağımsız ad.” Tomlinson kültürel emperyalizm açısından son iki tanımın ön plana çıktığını söylemektedir (Tomlinson, 1999: 18).

Herbert Schiller’e göre kültürel emperyalizm şu süreçlerin toplamıdır (Akıner, 2014:43):

1. *Toplumun modern dünya sistemine getirilmesi*
2. *Ülkelerin egemen tabakalarının cazibeyle, zorla veya bazen rüşvetle, kendi ülkelerinin sosyal kurumlarını egemen sisteme uygun bir şekilde biçimlendirmesi*
3. *Sistemin egemen merkezinin değerleri ve yapılarının teşvik edilmesi*

Tunstall (1997: 57; akt. Tomlinson, 1999: 22) kültürel emperyalizm teziyle ilgili şöyle demektedir: “ Kültürel emperyalizm tezi, dünyanın pek çok yerinde otantik, geleneksel ve yerel kültürlerin özellikle Amerika Birleşik Devletleri’nin ticari ürünler ve medya ürünleri bombardımanı dolayısıyla yok edildiğini öne sürer.”

Tomlinson (1999: 41-42) kültürel emperyalizmden bahsetmenin dört yolu olduğunu söylemektedir. Bunlardan ilki medya emperyalizmi olarak kültür emperyalizmidir. İkincisi milliyet söylemi olarak kültürel emperyalizm ve sırasıyla küresel kapitalizmin eleştirisi olarak kültür emperyalizmi ve modernliğin eleştirisi olarak kültür emperyalizmidir.

ABD'nin kültür emperyalizminin ekonomik ve politik olmak üzere iki ana hedefi bulunmaktadır. Bir taraftan kültürel ürünleri için piyasalar bulurken, diğer taraftan popüler bilinç oluşturarak hegemonya kurmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda eğlence ürünlerinin ihracı önem arz etmektedir. Politik düzlemde ise kültürel emperyalizm insanları kendi kültürel köklerinden ve birlik bağlarından koparmada ana rol oynamakta ve bunların yerini tanıtım/reklam veya propaganda kampanyaları ile değişen medya tarafından yaratılan ihtiyaçlarla doldurmaktadır (Petras, 1994: 2070-2073).

Üçüncü dünya ile bağlantılı olarak kültürel emperyalizm, ezilen halkların değerlerinin, davranışlarının, kurumlarının emperyal sınıfların çıkarlarına göre yeniden düzenlenerek Batı'nın hakim sınıfının popüler hayatının sistematik bir şekilde nüfuz etmesi ve hakim olması olarak tanımlanabilir. Kültürel emperyalizm geleneksel ve modern formları bir arada bulundurmaktadır. Geçmişte kilise, eğitim sistemi ve kamu otoriteleri yerel halk üzerinde denetimi sağlarken, şimdilerde bunların yanına emperyal hakimiyeti sürdürmede yeni kurumlar eklenmiştir. Kitle iletişimi, halkla ilişkiler, reklam, seküler organizatörler ve entelektüeller günümüzde önemli rol oynamaktadırlar. Hollywood, CNN ve Disneyland Vatik an veya İncil'den daha ekilidirler (Petras, 1994: 2070-2073).

Kültürel emperyalizm ithal edilen mallar veya kültürel ürünler olarak indirgenmemelidir. Bu kavram ABD tarafından yaratılan modelin ulusal burjuvazi tarafından da sahiplenilerek ve yeniden üretilerek ulusallaştırılmasıyla yaygınlık kazanmaktadır. Böylece ABD emperyalizmi yüzünü göstermeden gelişmektedir. Bunu destekleyen üç olgu karşımıza çıkmaktadır (Mattelart, 1976:160-174). Bunlardan ilki ABD Hükümetinin resmi propaganda araçlarının transformasyonudur. İkincisi, emperyalizmin eğitim sistemine işleyen ve boş zaman kültürü dışında gelişmesine izin veren yeni iletişim teknolojilerinin gerçekleştirilmesidir. Son olarak, yeni araştırma komplekslerinin ve paralel eğitim sisteminin oluşturulmasıdır.

Kültürel emperyalizm kavramı yeniden revize edilmektedir. Artık kültür emperyalizmi dünyada tek merkeze bağlı değildir. Farklı ülkeler arasında bir rekabet mevcuttur. İkincisi, rekabet gelişmiş ülkelerin gelişmemiş ülkeler üzerinde değil, gelişmiş ülkeler arasında gerçekleşmektedir. Üçüncüsü, uluslararası kültürel mübadeleler basit ekonomik işlemler olmak yerine devlet gücüne dayanmalıdır (Nordenstreng, 2013: 354).

Sparks, tutarlı ve geçerli bir kültürel emperyalizm konsepti oluşturmanın yolunun, devlet ve kültürel gücün üretimde ve yapay kültürel ürünlerin dolaşımında iç içe geçtiği yolları araştırmaktan geçtiğini belirtmektedir. Sparks çok sayıda çatışma öngörmüştür: Devletler arasında propaganda çabaları açısından rekabet ve gazeteciliğin ve haberin doğası, uluslararası medya akışı düzenlemeleri, internetin kontrolü, bireysel mülklerin korunması ve popüler kültürün doğası üzerindeki çatışmalar Ancak, akademik olarak Sparks emperyalizmi, kültürel emperyalizmi ve emperyalizmin kültürel sonuçlarını uluslararası iletişim çalışmalarının kuramsal çerçevesinin önemli bir parçası olarak görmektedir (Sparks, 2012: 281-289).

Kültürel emperyalizm, Batı'da ve özellikle ABD'de konumlanan güçlü kültür endüstrilerinin yerel, bölgesel ve ulusal kültür ve aktörleri hakimiyeti altına aldığı küresel bir durumu ifade etmektedir. Bu hakimiyet, Batı'da ve özellikle ABD'de oluşan ekonomik ve politik güç merkezlerine temel teşkil eden tarihsel eşitsizliklerin sonucu olarak anlaşılmaktadır (Demont-Heinrich, 2011: 668). Bazı yorumlara göre, kültürel emperyalizm değerlerin Hollywood filmleri gibi kültürel ürünlerin içine iliştiirildiği hipodermik iğne etkisi olarak ele alınmakta ve kendini yerel ve ulusal kültürün içine nüfuz ettirmekte ve onları hakimiyeti altına almaktadır. Bunun sonucu da Hollywood aksiyon filmleri, Amerikan televizyon sitcomları, İngiltere tarzı realite televizyon programları, CNN tarzı yayın haber programları, McDonalds gibi Batılı ve Amerikan kültürel formların etrafında inşa edilen kültürün küresel homojenleştirilmesidir (Morris,2002, Sepstrub,1989 Akt. Demont-Heinrich, 2011: 668).

Kültürel emperyalizm, Batılı özellikle de Amerikan iletişim holdingleri tarafından ticari, politik ve askeri üstünlüğü devam ettirmek için harcanan organize ve bilinçli çabalar olarak ifade edilebilir (Jin,2007, Akt. Iancu ve Mustatea, 2014:83).

Kültürel emperyalizm konusunda önemli çalışmalar yapan teorisyenlerden biri de Herbert Schiller olmuştur. Kültürel emperyalizm konsepti Schiller'e göre, modern dünya sistemine entegrasyonu sağlayan süreçlerin yekününü ve kültürel emperyalizmin hakim tabakalarına hakim olan sistemin merkezinin değerlerini ve yapısını teşvik eden, bunlara tekabül eden egemen sosyal kurumları şekillendirmede nasıl baskı uygulandığını, zorlandığını, çekildiğini veya rüşvet verildiğini ifade etmektedir (Schiller, 1976:9, akt, Sparks, 2012: 282).

Modern uluslararası sistemin devamı, gelişmiş ülkelerin az gelişmiş veya gelişmemiş ülkeler üzerinde kültürel emperyalizm aracılığıyla egemenlik kurmasıyla sağlanır (Akıner, 2014: 41).

1.4 Medya Emperyalizmi

Boyd-Barrett medya emperyalizmini; “bir ülkedeki kitle iletişim araçlarının sahipliğinin, yapısının, dağıtımının veya içeriğinin; bunlardan birinin veya hepsinin herhangi bir ülkenin veya ülkelerin medya çıkarları tarafından önemli ölçüde dışarıdan baskılara maruz kalması ve etkilenen ülkenin bu baskılara aynı şekilde bir karşılık verememesi süreci” olarak tanımlamaktadır (Boyd-Barrett, 1977: 117, akt. Boyd-Barrett ve Xie, 2008:206-222).

Fejes, medya emperyalizmi konusunda şunları söyler (Fejes, 1981: 287, akt. Tomlinson, 1999: 60):

(...) İlerleme kaydetmek istemesi halinde medya emperyalizmi yaklaşımının ele alması gereken üçüncü bir sorun, kültür konusudur. Medya emperyalizmi konusuna duyulan ilginin büyük bir kısmı uluslar ötesi medyanın küresel sonuçlarından- bu medyanın Üçüncü Dünya toplumlarındaki ulusal kültürlerin gelişmesi ve bütünlüğüne yönelik tehdidi-duyulan endişeden kaynaklanmakla birlikte birtakım anekdot türü açıklamalar hariç, uluslar ötesi medyanın *özellikle Üçüncü Dünya toplumları üzerindeki kültürel etkisini* anlamaya yönelik çok az ilerleme kaydedilmiştir. Çoğunlukla uluslar ötesi medyanın kurumsal özelliklerine büyük ilgi gösterilirken, olduğunu varsaydığımız kültürel etkileriyle yeterince detaylı bir biçimde ilgilenilmemektedir.

Milletlerarası bir süreci ifade eden medya emperyalizminde “medya teknolojisi, bu teknolojinin yapısı, sahipliği, üretim ve dağıtımı, içeriği, milli sistemler ve sistemler arası ilişkiler ve bu ilişkiler biçiminin sürdürdüğü etki ve egemenlik düzeni” bulunmaktadır (Erdoğan, 1995: 264). Erdoğan’a göre (1995: 264) medya emperyalizminde “medya araç ve ürünlerinin (iletinin) üretimi, dağıtımı ve tüketimi ilişkilerinde belli güçlerin diğerleri üzerinde egemenliği” söz konusudur. Medya emperyalizminde egemen taraf egemenliğini “ticari ve siyasal strateji olarak ihraç eder; ya da bu egemenliği kasıtsız bir şekilde veya farkında olmadan genel siyasal, ekonomik ve sosyal ilişkilerindeki egemen etkilerle yayarak” sürdürür.

Kültürel emperyalizm ve medya emperyalizmi egemen sömürgeci yapının kültürel pratikler ve kitle iletişim araçları yoluyla nasıl sürdürüldüğünün anlaşılmasını sağlamaktadır (Erdoğan, Alemdar, 2000, akt. Akiner, 2014: 41):

(...) marksist ve eleştirel yaklaşımlar 1970’lerden beri iletişimin önem kazanan yeni bir yanına, uluslararası alana eğilmeye başladılar. Pozitivist

okuluslararası ilişkileri olumlu bir gözle herkesin kalkınma çabası içine sokarken, Marksist yönelimli görüşler ve incelemeler bu süreci sömürü ve neo-emperyalist, neo-kolonici, kültürel emperyalizm ve medya emperyalizm ve medya emperyalizmi gibi tanımlamalar içinde anlamlandırmışlardır. Bu yaklaşımlar ve araştırmalar direk kolonicilikten yeni koloniciliğe geçişi ve bu geçişteki siyasal ve ekonomik yapı transferini, bu transferde gerekli olan teknolojik ve profesyonel ideolojilerin transferi üzerinde dururlar.

Küresel medya holdinglerinin bazıları Avrupalı olmasına rağmen, Amerikan medya ürünleri küresel piyasalardaki üstünlüğünü sürdürmektedir. Bu yabancı holdingler Amerikan medya şirketlerine yatırım yapmaktadırlar. Birçok Amerikan film stüdyosu, yabancı şirketler tarafından yakın zamanda satın alınmıştır, ancak bu satın almalar Hollywood filmlerinin yapısını etkilememiştir. Avustralyalı-Amerikan medya patronu Rupert Murdoch Amerika'da herkesten çok televizyon istasyonuna sahiptir. Alman devi Bertelsmann da Amerika'daki en büyük basım evini satın almıştır (Crane vd., 2002: 5).

Boyd-Barrett'e göre medya emperyalizmin dört farklı şekli bulunmaktadır. Bunlardan ilki kitle iletişim fenomeninin kendisidir. Bu teknoloji de gelişmiş dünyada tek yönlü olarak geliştirilmekte ve hazırlanmaktadır. İkincisi bu teknolojinin BBC gibi devlet kurumlarında veya ABD'de öncüllüğü yapılan ticari yapılarda düzenlenmesidir. Üçüncü unsur, medya üretiminin profesyonel normlarıdır. Bu da ilk önce batılı ülkelerde geliştirilmiş ve diğer ülkelere tamamlanmış haliyle ihraç edilmiştir. Sonuncusu ise, medya anlatılarının doğası, programlamanın asıl doğası veya haberlerin bizatihi konseptidir. Bunlar da Batı'da modellenmiş ve ya hazır bir biçimde gelişmekte olan dünyaya ihraç edilmişlerdir ya da Batı'da yetişenler tarafından taklit edilmişlerdir (Boyd-Barrett, 1977, akt. Sparks, 2007: 98).

Kültürel emperyalizm ve beraberinde gelen medya emperyalizmi kavramları geçmiş sömürü yapılarının yerine yeni dünya düzenini açıklamada etkilidirler. Dev iletişim yapılarıyla beraber bilginin sahipliği egemen pratiklerin devamını sağlamaktadır. Böylece gelişmiş ülkelerdeki dev medya holdingleri vasıtasıyla bilginin dolaşımı bu ülkelerin elinde bulunmakta ve önemli bir propaganda aracı olarak kullanılmaktadır.

1.5 Adaletsiz Haber Akışı ve MacBride Raporu

Bağlantısız ülkeler, 1970'lerin ortasından itibaren, yeni dünya ekonomik düzeninin yanı sıra yeni uluslararası enformasyon düzeni hakkında taleplerini dile getirdiler. Bağlantısız

lkeler ideolojik ve politik aıllardan bir bütün olmasalar da bu konuda büyük bir dayanışma göstermişlerdir (Carlsson, 2005: 59).

UNESCO'nun o zamanki genel direktörü Amadu Mohtar M'Bow tarafından Uluslararası İletişim Sorunlarını Araştırma Komisyonu (The International Commission for the Study of Communication Problems)1977 yılında kurulmuştur. Bu komisyon adını komisyon başkanı olan İrlandalı devlet adamından aldığı için MacBride Komisyonu olarak da bilinmektedir. Komisyon 16 üyeden oluşmaktaydı. Komisyon iletişimde yeni teknolojik gelişmelerin olduğu dönemde ortaya çıkmıştır (Javnost, 2005: 6).

MacBride raporunun sadece gelişmekte olan ülkeler için değil, tüm insanlık için hazırlandığı belirtilmektedir. Dünyanın her yerinde gerekli değişiklikler yapılmadığı takdirde, dünya çapında enformasyon alış verişinde özgürlük, bağımsızlık ve karşılıklılığı elde etmek mümkün gözükmemektedir. Komisyon lkeler arasında enformasyon ve haber akışındaki dengesizliğin ve iletişim kaynaklarının dağılımındaki eğitsizliğin sürdüğünü de teyit etmektedir. Ayrıca komisyon transnasyonel şirketleri kültürel birliğe ve ulusal bağımsızlığa tehdit olarak görmektedir (Carlsson, 2005: 60).

Bağlantısız lkelerin UNESCO içindeki çabaları sonunda 1980 yılında MacBride raporu ortaya çıkmıştır. Bu rapor yeni uluslararası iletişim düzeni için devrim niteliğindeydi ve Belgrad'da toplanan UNESCO Genel Konferansı'nda da onaylanmıştı. Yeni Dünya Enformasyon ve İletişim Düzeni kararları şöyle özetlenebilir (Kchler, 1982: 72).

Yeni Dünya Enformasyon ve İletişim Düzeni;

- Mevcut durumu karakterize eden eğitsizliklerin ve dengesizliklerin ortadan kaldırılmasına,
- Kamu ve özel olmak üzere belirli monopollerin ve aşırı derecede birleşmelerin olumsuz etkilerinin ortadan kaldırılmasına,
- Serbest akış, enformasyon ve fikirlerin daha geniş ve daha dengeli dağılımının önündeki içsel ve dışsal engellerin kaldırılmasına,
- Enformasyon kanallarının ve kaynaklarının çoğulluğuna,
- Özgürlüğün sorumluluktan ayrılmadığı, iletişim medyasında çalışan tüm profesyoneller ve gazeteciler için zgrlk
- Gelişmekte olan ülkelerin kapasitelerini ihtiyaç ve arzularına uygun bir şekilde enformasyon ve iletişim araçlarını geliştirerek, personelini eğiterek, kendi ekipmanlarını üretmelerini sağlayarak kendi durumlarını geliştirmelerini sağlamaya,

- Gelişmiş ülkelerin bu ülkelerin belirtilen amaçlara ulaşabilmelerine yardımcı olmak için samimi isteklerine
- Her insanın kültürel kimliğine ve her ulusun kendi çıkarları, istekleri, sosyal ve kültürel değerlerihakkında bilgilendirme hakkına saygıya,
- Her insanın eşitlik, adalet ve karşılıklı fayda temelinde bilginin uluslararası değiş-tokuşuna katılma hakkına saygıya,
- Halkın, etnik ve sosyal grupların, bireylerin enformasyon kaynaklarına erişme ve iletişim süreçlerine aktif bir şekilde katılma hakkına saygıya dayanmaktadır.

Ayrıca yeni enformasyon ve iletişim düzeni BM Sözleşmesi'nde belirtildiği üzere uluslararası hukukun temel prensiplerine ve sosyal, siyasi, kültürel ve ekonomik problemler bir ülkeden diğerine, hatta bir ülkede bir gruptan diğerine farklılık gösterdiği için enformasyon ve iletişim sorunları çeşitli/farklı çözümlere dayanmalıdır (Köchler, 1982: 73).

Amerika Birleşik Devletleri 1984 yılının Aralık ayında UNESCO üyeliğinden çekilmiştir. ABD'nin çekilmesinin ana sebeplerinden biri UNESCO sekretaryasının Yeni Dünya Enformasyon ve İletişim Düzeni'ni desteklediği algısıdır (Raube-Wilson, 1986: 107). Böylece uluslararası medyaki enformasyon akışına elinde tutan ülkelerin, enformasyonun ve iletişimin adil bir şekilde kullanımı ve yayılımına karşı çıktığı görülmüştür. Benzer durum günümüzde de devam etmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

ŞARKİYATÇILIK ve ÖTEKİ İLİŞKİSİ

2.1 Şarkiyatçılık Kavramı: Temelleri, Gelişimi

Şarkiyatçılık Doğu hakkında Doğu'ya veya Doğulu kişiye danışmadan Batı'nın oluşturduğu düşünce sisteminin genel hali olarak kabul edilebilir. Şarkiyatçılık çok eskiden beri var olmakla birlikte bir düşünce sistemi veya disiplin haline gelmeye başladığı zaman, Batı'nın Doğu toplumları üzerinde kurduğu sömürgeci ve istilacı hakimiyetin olduğu zamandır. Edward Said'e (2014: iv) göre tarih insanlar tarafından yazılır ve “ daima çeşitli suskunluklar ve geçişirmelerle, daima dayatılan biçimler ve göz yumulan biçimsizliklerle” bozuma uğratarak tekrar üretilebilir. Biz üzerinden tanımlanan ‘Şark’ kavramı da böyle kurgusal bir üretimin sonucunda gerçekleşmektedir.

Önceleri Doğu dünyasının kültürü, dilleri ile ilgili bilim dalına Şarkiyat denirken, bu alanla ilgilenenler de Şarkiyatçı olarak ifade edilirken, günümüzde bu bilim dalına “Doğubilim”, bu alanda araştırma yapanlara da “Doğubilimci” denilmektedir (Okuyan, 2011: 117). Oryantalizm kavramının Batı'nın Doğu için yürüttüğü politikalar sonucu taşıdığı olumsuz anlamlardan dolayı, “Doğubilim” yerine “Doğu İncelemeleri” önerilmiştir. Doğu İncelemeleri Bernard Lewis tarafından da kullanılmaktadır (Okuyan, 2011: 118).

Orient kelimesinin kökenine bakıldığında “yükselen güneş, yükselmek, kaynak köken” gibi anlamlara sahip olduğunu daha sonraları da “yakın, orta ve uzak doğu, doğu dünyası anlamlarına sahip olduğu görülmektedir. Artık oryantalizm kavramı farklı şekillerde algılanabilmekte ve okunabilmektedir. Oryantalizm üzerine yapılan çalışmalar yeniden ele alındığında çoğunun taraflı ve “Eurocentric” olduğu söylenmektedir (Okuyan, 2011: 117). Oxford Sözlüğü'ne (www.oxforddictionaries.com, erişim tarihi, 10.04.2015) bakıldığında ise Orient kelimesi Asya ülkeleri ve özellikle Doğu Asya ülkeleri için kullanılmaktadır.

Şarkiyatçılığın akademik bir şey olduğunu söyleyen Said, Şark ve Şarkiyatçılık hakkında şöyle der (Said, 2014: 12): “Şark hakkında yazan, ders veren ya da Şark'ı araştıran kişi Şarkiyatçıdır, yaptığı iş de Şarkiyatçılıktır.” Bizatihi, Şarkiyatçılık Şark üzerine geliştirilen düşünce sisteminden meydana gelmiştir.

Şark üzerine çalışanlar, Doğu ile Batı arasındaki ayrımı başlangıç noktası yaparaktan Şark'a ait olan her şeyi incelemişlerdir. Şarkiyat, Doğu ile Batı arasındaki “ontolojik ve epistemolojik ayrıma dayanan bir düşünce biçimi” olarak ortaya çıkmaktadır (Said, 2014: 12).

Şark, Batı'nın Batı'ya göre tanımlanması, tahakküm altına alınması ve kalıba sokulmasıdır. Said'e göre (Said, 2014: 13) Şarkiyatçılık 18. yüzyılın sonundan itibaren onu şekillendiren, ona egemen olan bir Batı üslubudur. Bunu da “Şark hakkında saptamalar yaparak, ona ilişkin görüşlerini meşrulaştırarak, onu betimleyerek, öğreterek, oraya yerleşerek, onu yöneterek” yapmaktadır. Said, Şarkiyatçılığı anlamak için Foucault'nun söylem kavramına başvurulması gerektiğini söylemektedir. Şarkiyatçılık söylem üzerinden tetkik edilmediği takdirde Avrupa'nın Şark hakkında oluşturduğu düşünsel yapının anlaşılması da mümkün gözükmemektedir.

Şark ve Şarkiyatçılık'a Said'in dediği gibi (Said, 2014: 14) 19. yüzyılın başından İkinci Dünya Savaşı sonucu oluşan uluslararası yapıya kadar İngiltere ve Fransahakim olmuştur. İkinci Savaş sonrası da ABD'nin Şark üzerinde oluşan egemenliği mevcuttur. Böylece Şark'a egemen olma düşüncesiyle birlikte geçen on yıllar ve yüzyıllar içerisinde Şark üzerine metinler oluşmuş ve gelişmiştir. Bu metinlerin tümü de Şarkiyatçılık denilen alanın günümüze gelmesini sağlamıştır.

Said'e göre Şark ve Garp belli bir coğrafi alanı temsil etmemektedir. Şark ve Garp coğrafi ayrımları birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Bu Şark veya Garp fikirleri, insan üretimi fikirlerdir. Garp ile Şark arasında bir egemenlik ilişkisi bulunmaktadır (Said, 2014: 14-15).

Batılı insan Şark'ın karşısında birey konumundan önce Avrupalı veya Amerikalı kimliğiyle belirlemektedir. Avrupalı veya Amerikalı olma hali ise etken bir durumdur. Böylece pasif konumda olan Şarkın karşısında etken konumda olan Batı veya Batılı gelmektedir. Bu etken konumda onu, Şark'a, geçmişte olduğu gibi müdahale hakkını vermektedir (Said, 2014: 21).

Said'e göre (Said, 2014: 30) Şarkiyatçılığın temel prensiplerinden/şartların biri “dışsallaştırma” prensibidir. Burada Şarkiyatçı Şark'ı tanımlar, tasvir eder. Onu Batı ve Batılı özne için anlaşılır bir hale getirir. Şark burada Şarkiyatçının anlatılarının sadece kaynağıdır. Böylece Şarkiyatçı, betimlediği Şark'ın dışında kalır. Bu dışsallığı sağlayan da Said'e göre temsildir. Bu Şarkiyatçının Şark'a ilişkin dışsallığını sağlayan temsil ise Şark'ın kendini temsil edememesi düşüncesinden hareket eder. Şark bunu yapamadığı için bunu Şark temsilleri yapar. Şarkiyatçılık kitabının giriş bölümünden önce Karl Marx'ın Louis Bonaparte'nin 18 Brumaire'de söylediği anekdota yer verilmiştir (Said, 2014): “Onlar kendilerini temsil edemezler, temsil edilmeleri gerekir.”

Edward Said (Said, 2014: 42-43) 'Şarklıyı Bilmek' bölümünde Arthur James Balfour'un Avam Kamerası'nda yaptığı konuşmaya yer vermektedir. Konuşma dikkat çekicidir. Balfour Batılı ulusların ortaya çıkışından beri kendilerine özgü değerleri ürettiklerini ve kendi kendilerini yönetme melekelerine sahip olduklarını yalnız Şark toplumlarının tarihte kendi kendilerini yönetemediklerini söylemektedir. Bu toplumların mutlakiyetçi yönetimler altında yönetildikleri ama Batılı anlamda kendi kendini yönetme talebini getirmediklerini belirtmektedir. Balfour mutlakiyetçi yönetim altında olan bu Şarklı ulusların tarihleri boyunca yönetimi altında buldukları tüm yönetimlerden daha iyi bir yönetim altında olduklarını söylemekte ve bunun sadece Şarklı uluslar açısından değil, Batı'yı da kapsayan bir kazan-kazan durumu yarattığını söylemiştir. Büyük Britanya sadece Mısır için orada bulunmamakta aynı zamanda Avrupa için de oradadır. Bu minvalde; George W. Bush 11 Eylül 2001 El-Kaide terörist saldırısı sonrası yaptığı açıklamada, özgürlüğü savunmanın artık kendilerine düştüğünü belirtmiştir (Bush, 2001). Ayrıca Bush yaptığı başka bir konuşmada ABD'nin terörizme karşı yürüteceği savaşı Haçlı Seferleri'ne benzetmiştir. (www.hurriyet.com.tr, erişim tarihi, 13.04.2015).

Birinci Dünya Savaşı'na kadar yeryüzünün yaklaşık %85'i sömürge alanıydı ve bunların çoğu da İngiliz ve Fransız sömürgeleriydi. Bu iki büyük devletin Şark ile yoğun münasebetleri Yakın Doğu-İslamiyet'in doğduğu Arap toprakları üzerinden gerçekleşmiştir (Said, 2014: 50-51).

Şarkiyatçılık akademik bir çalışma alanı olmakla birlikte, Şarkiyatçılığın Batı'da 1312'de Viyana'da toplanan Kilise Şurasının Paris, Oxford, Bologna, Avignon ve Salamanca üniversitelerinde Arapça, Yunanca, İbranice ve Süryanice kürsülerinin kurulmasıyla başladığı belirtilmektedir (Said, 2014: 59).

Şark bir temsil ve temsilciler alanıdır. Bu bağlamda Şark, Doğu'nun tamamıyla belirlenmiş bir sahnesidir Said'e göre. Bu sahne Avrupa'nın dışında değil, Avrupa'ya eklemlenmiş bir sahne görünümündedir (Said, 2014: 72). Yani burada Şarkiyatçı da Şark'ın temsilini sağlayan kişidir. Yönetmendir; sahneye hakim olan kişidir.

Şark imgesel coğrafyadır. Bir söylem alanı ve temsil biçimidir. Bu söylem alanı da kendi sözcük öbeğini barındırmaktadır. Bu bağlamda; Şark'tan veya İslam'dan her bahsedildiğinde Şark hakkındaki söylemi meşrulaştıran metaforikanlatım tarzı kullanılmaktadır (Said, 2014: 80).

On dokuzuncu ve yirminci yüzyıllarda Şarkiyatçıların sayısı artmıştır. Bunun nedeni de Şark-Avrupa ilişkisinin emperyal sömürgeci bir hal almasıdır. Böylece Şarkiyatçılık bir çalışma alanından emperyal bir kuruma dönüşmüştür (Said, 2014: 106).

Modern şarkiyatçı, Şark'a yaklaşımında nesnel değildir. Şarkiyatçı Şark'ı kendisine göre kurgular; onu dönüştürür ve kendisine göre uyarlar. (Said, 2014: 114). Said'e göre (2014: 118-119) beyaz orta sınıf batılı, Batılı olmayan dünyayı yönetme imtiyazının kendisine verildiğini düşünmektedir. Böylece Batılı, kendini Batılı olmayan insandan farklı bir konuma yerleştirir. Batı belirleyendir, betimleyendir. Şark ise edilgen konumdadır.

Şarkiyatçı Şark'ı gözlemler ve Şark'ı tek yönlü bir şekilde betimler. Burada Şarklı eylemde bulunmaktadır, şarkiyatçı ise bu eylemleri gözleyip kaydeden konumdadır. Böylece Şarkiyatçı, Avrupa kültürünün yayılmasını isteyen kurumlar için yararlı bilgiler sağlamaktaydı (Said, 2014: 171).

Şarkiyatçılık Şark'ı Said'in dediği (2014: 177) gibi evcilleştirmiştir. Onun hakkında topladığı bilgileri sistemleştirmiş, sınıflandırmış, onun hakkında kitaplar yazmış, çeviriler yapmış, sözlükler oluşturmuştur. Şark'ı bir bakıma Batılı gözle Batı için yeniden yaratmıştır.

Edward Said Doğu'yu şöyle ifade etmektedir (Said, 1998: 12): "... Bu alan yine aynı zamanda Avrupa'nın en geniş, en zengin ve en eski sömürgelerini kurduğu bir bölge uygarlığının ve dillerinin temelidir, Bu alan yine aynı zamanda Avrupa'nın kültürel rakibi, ilhamını Avrupa'dan alan büyük bir karşıtıdır." Doğu aynı zamanda bir ifade ve temsil biçimidir: "Doğubilim bu uygarlığın kültürel ve ideolojik açıdan değişik bir anlatım şekli, kelime hazinesi, bir eğitim ve öğretim; kurumlar beraberliği, hayaller ve düşünceler toplamı, doktrinler ve hatta sömürge yönetimi için gerekli bürokrat kadrolar ve yerli yönetim elemanlardır (Said, 1998: 12).

Şarkiyatçılık kesin tanımı yapılabilecek bir alan değildir. İçinde Batı dışında Batının çıkar alanına giren ve bundan ötürü de ötekileştiren geniş bir düşünsel tarihi projedir (Said, 2014: 21-22):

(...) düpedüz farklı (ya da alternatif, yeni) bir dünyaya yönelik, belirli bir anlama, kimi durumda denetleme, değiştirme, hatta şekillendirme istencinin ya da niyetinin dile getirilişi olmaktan öte, bu *istencin, niyetin ta kendisidir*; tüm bunların ötesinde, kesinlikle doğal halindeki siyasal iktidarlarla doğrudan, karşılıklı bir ilişki içinde olmayan çeşitli iktidar türleriyle gelgitli bir alışverişe üretilip var olan, bir yere kadar, siyasal iktidarla (bir sömürge ya da imparatorluk kuruluşuyla), düşünsel iktidarla

(karşılaştırmalı dilbilim ve anatomi ya da modern yönetim bilimlerinden biri gibi egemen bilimlerle, kültürel iktidarla (“bizim” ne yaptığımıza, “onların” ne yapamadığına ya da neleri “bizim” gibi anlayamadıklarına ilişkin fikirlerle) alışverişinde biçimlenen bir söylemdir. Aslında benim gerçek savım şu: Şarkiyatçılık modern siyasal-düşünsel kültürün sadece temsilcisi değil, önemli bir boyutudur ve bu biçimiyle Şark’tan çok “bizim” dünyamızla ilgisi vardır.

Edward Said “Doğu”yu hayali bir dünya olarak görmektedir. Batı’nın ürettiği gerçek olmayan bir dünyadır. Bu durum sadece Batı’nın “Doğu” tanımları için, Doğuluların Doğu tanımları veya Müslümanların İslam tanımları içinde benzerdir (Bulut, 2003: 130).Edward Said “Doğu Doğu Değildir” adlı çalışmasında şöyle der (Said, 1995:43, akt, Bulut, 2003: 130): “Benim savunduğum düşünce, örneğin, öz İslamiyet ve Doğu imgelerinin birer imgeden başka bir şey olmadığı ve gerek Müslüman inanç sahipleri topluluğu tarafından, gerekse – anlamlı bir denklik olarak – oryantalistler topluluğu tarafından bu niteliğiyle yüceltildiğidir.”

Edward Said (2010: 333-334) Avrupa-merkezci düşünce sisteminin Avrupalı olmayanı yaratarak ayırttığını söylemektedir ve şöyle belirtir:

(...) benim bu kitapta öne sürdüğüm kuram, kültürün çok önemli, gerçekten vazgeçilmez bir rol oynadığıdır. Yıllar süren emperyal yayılma sırasında Avrupa kültürünün merkezinde, önüne geçilemeyen ve aralıksız bir Avrupamerkezcilik yatmıştır. Bu süreç, deneyimleri, toprakları, insanları, tarihleri çoğaltıyor, inceliyor, sınıflandırıyor, doğruluyor ve Calder’in söylediği gibi “Avrupalı işadamına büyük plan yapma” olanağı sağlıyordu; ama boyunduruk altına alma işini her şeyden önce kimlikleri (düşük düzeyde bir varlık olma dışında) kültürden, giderek beyaz Hıristiyan Avrupalı kavramından sürgün etmek yoluyla gerçekleştiriyordu. Bu kültürel süreç, emperyalizmin maddi merkezindeki iktisadi ve siyasal mekanizmanın, yaşamsal, etkileyici ve güç kazandırıcı karşılığı olarak görülmelidir. Söz konusu Avrupamerkezci kültür, Avrupalı olmayan ya da çeper dünyada yer alan her şeyi hiç durmadan kodlamış ve gözlemlemiştir; öylesine baştan aşağı ve ayrıntılı bir biçimde ki, dokunulmamış pek az şey, incelenmemiş pek az kültür, üstünde iddiada bulunulmamış pek az halk ve toprak parçası bırakmıştır.”

Edward Saidkafamızdaki kategorik örüntüleri çok sade bir şekilde ifade eder (Said, 2010: 487):

(...) bugün hiç kimse katıksız olarak tek şey değildir. Hintli, kadın, Müslüman, Amerikalı gibi etiketler yalnızca birer başlangıç noktasıdır; ardından, bir an için bile olsa, somut bir deneyimin gelmesiyle, çabucak arkada kalırlar. Emperyalizm, kültürlerin ve kimliklerin küresel düzeyde oluşturduğu karışımı perçinlemiştir. Ancak emperyalizmin en kötü ve en çelişkili armağanı, insanların yalnızca, başlıca ve dışlayıcı bir biçimde, beyaz, karaderili, batılı ya da doğulu olduklarına inanmalarını sağlamasıdır. Oysa insanlar, tıpkı kendi tarihlerini kendileri yaptıkları gibi, kültürlerini ve etnik kimliklerini de kendileri yapıyor.

Edward Said'in Oryantalizm çalışmasına yoğun eleştiriler de gelmiştir. Bu bağlamda, en büyük kritik Bernard Lewis'ten gelmiştir. Lewis, Batı'nın emperyal yönüne yapılan eleştirilerin, aslında Batı ile alakalı olmadığını söylemektedir (Lewis, 1995: 55):

(...) Emperyalizm, cinsel ayrımcılık ve ırkçılık Batı'da ortaya çıkmış sözcüklerdir; bunun nedeni –ne yazık ki evrensel nitelikte olan- bu kötülükleri Batı'nın türetmiş olması değil, Batı'nın birer kötülük olduklarını fark etmesi, onları böyle adlandırıp mahkum etmesi ve –bütünüyle boşa gitmeyen bir çabayla- etkilerini zayıflatmak ve mağdurlarına yardımcı olmak üzere güçlü bir mücadele vermesidir. Bir deyişi kullanmak gerekirse, Batı kültürü gerçekten 'yok olup gidecek'se, emperyalizm, cinsel ayrımcılık ve ırkçılık da onunla birlikte yok olup gitmeyecektir. Bu işin kurbanlarının, bunları suçlama özgürlüğü ve sona erdirmeye çabası olması çok daha muhtemeldir (...) Ama eğer Batı kültürü yok olup giderse, bütün kıtalardaki erkekler ve kadınlar bunun sonucunda güçsüz düşecek ve tehlikeye girecektir.

Said, Şark ile Garp arasındaki ayrımı vurgular (Said, 2014: 14): “ ...Batı kadar Şark da, kendisine Batı'da ve Batı için gerçeklik ve mevcudiyet kazandıran bir tarih ile bir düşünme geleneğine, bir ortak imge ve sözcük dağarcığı geleneğine sahip bir fikirdir. Böylelikle bu iki coğrafi varlık birbirini destekler, bir ölçüde birbirini yansıtır.” Said Şark'ın ve Şarklılaştırılmanın basit bir şekilde ele alınmasına karşı çıkar...” (Said, 2014:15): “Şark'ın yaratılmış olduğuna inanıp da bunun yalnızca imgelemin bir gereği olarak ortaya çıktığını öne sürmek ikiyüzlülük olur. Garp ile Şark arasındaki ilişki, bir iktidar, egemenlik ilişkisidir, derecesi değişen karmaşık bir hakimiyet ilişkisidir...”

Said, Şarkiyatçılığı anlamak için Michel Foucault'un Bilginin Arkeolojisi ve Hapishanenin Doğuşu'nda bahsettiği söylem kavramını kullanmayı önerir(Said, 2014:13): “Şarkiyatçılık bir söylem olarak incelenmedikçe, Aydınlanma sonrasında Avrupa kültürünün

Şark'ı siyasal, sosyolojik, askeri, ideolojik, bilimsel, imgesel olarak çekip çevirebilmesini, hatta üretebilmesini- sağlayan o müthiş sistemli disiplinin anlaşılması olanaksızdır.”

Sadık Celal el-Azm Edward Said'in iki tür oryantalizmden bahsettiğini söylemektedir. Bunlardan ilki *kurumsal oryantalizm*, diğer ise *kültürel-akademik oryantalizm*'dir. Kurumsal oryantalizm “bir dizi ilerlemeci yayımcı kurum, yaratılmış ve birikmiş bir teori ve pratik bütünü, karmaşık zanlar, inançlar, imajlar, edebi ürünler ve aklileştirmeler ile birlikte kullanışlı bir ideolojik üstyapıdan müteşekki, karmaşık ve büyüyen bir fenomen olarak, modern Avrupa'nın yayımcılığıyla alakalı” iken, kültürel-akademik oryantalizm ise “bilimsel düzeyde Doğu'yu araştırmak amacındaki disipline edilmiş gelişen bir gelenektir. Bu ikincisi, doğal olarak, Doğu hakkında elde edilen “gerçek hakkında tarafsız bir uğraşı”nın sonucu olduğunu” öne sürmektedir (Al-Azm, 1981: 5, akt. Bulut, 2012: 14).

Şarkiyatçılık hususunda Yeni-Şarkiyatçılık çalışmaları ve tartışmaları da yerini almaktadır. Bu bağlamda çeşitli değişimler de gözlenmektedir (Samiei, 2010: 1150-1152):

- 1) İlk önce Batı üniversitelerinde Müslümanların gitgide artan varlığı Müslümanlık algısını değiştirmiştir. Birçok Müslüman aydın Şarkiyatçılık tarafından dile getirilen “Ötekilik” kavramını daha yumuşak bir hale getirmektedirler. Ayrıca Müslüman akademisyenlerin Batı'daki çalışmaları onların Batı dünyası içinde seslerini duyurmalarını sağlamıştır.
- 2) Batı'daki Müslümanların varlığı ılımlı İslam yaklaşımlarının desteklenmesine de fon sağlamaktadır. Petrolden ve çeşitli piyasalardan gelen gelire devletler ve iş adamları Batılı akademik kurumları mali açıdan desteklemektedirler. Böylece Said'in öne sürdüğü kötümser Şarkiyatçı yaklaşımın değiştiği iddia edilmektedir.
- 3) Küreselleşme ve iletişim devrimleri insanlar arasındaki karşılıklı anlayışı arttırmış ve böylece Batılı aydınlar doğrudan temaslarla daha yakın araştırmalar yapabilmektedirler.
- 4) Küresel kitle iletişimi ve internet artık günümüzde vazgeçilmez konumdadırlar. İnternet ile birlikte bilgiye erişime çoğulculuk gelmiştir ve uydu kanalları da bu bağlamda önemli rol oynamaktadırlar. Al Jazeera ‘teröre karşı savaş’ ta önemli bir etkendi.
- 5) Batı'da bulunan Müslüman toplulukların nüfuzu da artmaktadır. Batılı liberal toplumların içlerinde bulunan bu toplulukların ihtiyaçlarına cevap vermesinin Batılı toplumların küresel vizyonunu geliştirdiği belirtilmekte ve böylece insanların yakın çevresinde Müslümanlarla olan temasının ‘biz’ ‘onlar’ ayrılığını ortadan kaldırdığı ifade edilmektedir.

- 6) Said'in belirttiği entelektüel duruşun arkasında ulusal çıkar yattığı düşüncesi artık farklı şekillerde gözlemlenmektedir. Avrupalı İslamojistlerin ulusal çıkarları yansıtan görüşlerin yanında Avrupalı bir yaklaşımı da benimsedikleri ifade edilmektedir. Amerika'da da İsrail ve Suudi Arabistan tarafından desteklenen iki farklı İslamojist yapı olduğu belirtilmektedir.
- 7) Batı'da İslam konusundaki çalışmaların gitgide arttığı ve Batılı dillerde İslam üzerine yapılan çok sayıda yaklaşımın İslam'a yönelik indirgemeci yaklaşımları ortadan kaldırdığı belirtilmektedir.
- 8) İslami siyasi hareketlerin bazı ülkelerde de facto demokratik katılım ve zafer elde etmesinin Şarkiyatçılığın politik sistem olarak İslam hususundaki dogmasını zayıflattığı öne sürülmektedir. Birçok ülkedeki demokratik katılımın siyasi İslam'ın kendini geliştirdiğini gösterdiği söylenebilmektedir.
- 9) John Esposito'nun da değindiği, İslami modernizmin gelenekselciliğe ve köktendinciliğe göre çok daha iyi bir yol olduğudur. Böylece İslami modernizm ile Müslümanlar kimliklerini akılcı bir zeminde sürdürebilmektedirler.
- 10) Barack Obama'nın ABD Başkanı olarak seçilmesinin umut verici bir gelişme olduğu gözlemlenmiştir.

Yukarıda belirtilen olumlu yaklaşımların haricinde Batı ve İslam karşıtlığını güçlendiren negatif faktörler de bulunmaktadır (Samiei, 2010: 1152-1154):

- 1) Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla beraber Batı için en büyük tehdit ortadan kalkmıştır. Bu oluşan boşluk Batı-İslam karşıtlığı ile doldurulmuştur. Bernard Lewis Müslüman Öfkenin Kökleri makalesinde medeniyetler çatışmasını öne sürmüş ve Samuel Huntington gibi akademisyenler onu takip etmiştir.
- 2) İsrail Devleti'nin kurulması ve sonrasında çözülemeyen Filistin Sorunu İslam ve Batı ayrılığının sürdürülmesine neden olmaktadır. Batı, Soğuk Savaş süresince İsrail ve Arap Devletleri arasında yaşanan çatışmalarda İsrail Devleti'nin yanında olmuştur ve bu da Batı'nın İslam düşmanlığı şeklinde bir algıya dönüşebilmiştir.
- 3) İslam'a yönelik ılımlı çalışmaların maddi fon sağladığından bahsedilmişti. Buna karşılık, İslam'a yönelik düşmanca yaklaşımlar da İsrail tarafından finansal olarak desteklenmektedir.
- 4) Kapitalizm Batı'daki İslam araştırmalarını da yozlaştırma eğilimindedir. Esposito'nun da belirttiği gibi, Batılı izleyicinin dikkatini çekmek için medya ve basın İslam hakkında daha şiddete eğilimli bir tablo ortaya çıkarmaktadırlar. Küreselleşme çağında iletişim teknolojilerinin olumsuz etkileri üst boyutlara çıkabilmektedir.

- 5) Olumlu etkilerinin yanında küreselleşmenin olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Küresel terör ağları böylece düşmanlığı körüklemekte ve ötekiliği pekiştirmektedirler. Buna karşılık, Esposito gibi aydınlar, Batı'yı terör gibi aşırılıkların İslam ile hiçbir ilgisi olmadığı konusunda Batı'yı bilgilendirmektedirler.
- 6) Yobazlığın küresel tırmanımı da Batı İslam karşıtlığını körüklemektedir. ABD Başkanı konuşmalarında teröre karşı 'haçlı seferleri', 'şer eksenli' gibi retorikler kullanmıştır.
- 7) Modern iletişim teknolojileri ile beraber bilgi herkese açık hale gelmiştir ve böylece aydınlar ve sıradan insanlar arasındaki ayırım belirsizleşmiştir. Böylece dinsel konularda insanlar yeterli olmayan bilgilerle tartışmalar yürütebilmektedirler.
- 8) Batılı siyasi karar vericiler bir siyasi karar almak istediklerinde bunu akademik açıdan destekleyebilmektedirler. İnandırıcı zemine sahip her düşünce çelişkili sonuçlar üretebilmektedir. Böylece çok sayıda dolaşan bilgi, Batı'yı gerçekten de uzaklaştırabilmektedir.

Said, Foucault'yu takip ederekten Şarkiyatçılığı bilginin ve gücün bir aracı olarak inşa etmiştir. Bu bağlamda şöyle bir önerme de ileri sürülebilir (Mutman, 1992-1993: 167): "Eğer Şarkiyatçı bilgi kolonyal/emperyal ekonomik ve politik güçlerle bağlantılı ise, bunun nedeni bu güçlerin Şark ve Şarki bilgisi olmadan güç olamayabilecekleridir; nitekim aynı zamanda bu bilginin üretimi bu güçlerin sahip olduğu ağın sağladığı destek, şartlar ve çevre olmadan tasavvur edilemez. "Şarkiyatçılık Batılı sömürgeci ve istilacı güçlerin bizatihi böyle güçler olmasıyla ilerlemiş ve gelişmiştir. Böylece Batılı, bir taraftan Doğu'yu ekonomik ve politik açıdan sömürürken, diğer taraftan da onun hakkında kendi bilgisini üretmiştir.

Şarkiyatçılık 'farklılıklar' üzerine konumlanmışken, Şarkiyatçılığın asıl meselesinin 'totalizasyon' olduğu görülmektedir. Yani Şarkiyatçı söylemde 'merkezileştirme' olgusu ön plana çıkmaktadır (Mutman, 1992: 168). Bu bağlamda, İslam ve Doğu temsillerinin Batı'daki karşılığına bakıldığında tek-tipleştirme ve basite indirgeme gözlemlenmektedir.

Doğunun 'öteki' olarak konumlandırılması bir Batı yaratusıdır. Ancak bu homojenleştirme sadece içine Doğu veya İslam'ı katmamakta, birçok farklı durumu da Şarkiyatçılığın içine kataraktan bu farklılık içerisinde Batı'nın üstün ve ayrıcalıklı konumu pekiştirilmektedir. Böylece Batı'nın Şarkiyatçı söylemin hangi şekilde Batı'nın hegemonyası ve sömürgeci 'güç araçları' ile ilgisi olduğu ortaya çıkmaktadır (Mutman,1992:168-169). Said, Gramsci'nin hegemonyasının totaliter olmayan toplumlarda rıza aracılığıyla ortaya çıktığını söyleyerek Şarkiyatçılık ve hegemonya ilişkisi üzerinde durur (Said, 2014: 16-17):

(...) Sanayileşmiş Batı'daki kültür yaşamını anlayabilmek için zorunlu bir kavramdır bu. Şarkiyatçılığa buraya değin sözünü etmiş olduğum kalıcılığını, gücünü kazandıran hegemonyadır ya da daha çok, mevcut, işleyen kültürel hegemonyanın sonuçlarıdır. Şarkiyatçılık, Denys Hay'ın Avrupa fikri dediği, tüm “o” Avrupalı olmayanlar karşısında “biz” Avrupalıların kimliğini belirleyen ortak düşünceye hiç de uzak değildir; dahası, Avrupa kültürünün en önemli bileşeninin, tam da bu kültürü- hem Avrupa'da hem Avrupa dışında-hegemonyacı kılan şey olduğu savlanabilir: Avrupalı olmayan halklarla, kültürlerle karşılaştırıldığında, Avrupalı kimliğinin diğerlerinden daha üstün olduğu fikri. Buna bir de, Avrupa'nın üstünlüğünü yineleyip duran, daha bağımsız ya da daha kuşkucu bir düşünürün başka türlü düşünebileceği olasılığını çoğun umursamayan düşüncelerin- hegemonyası eklenir.

Mutant (1992: 173), Ernesto Laclau ve Chantal Mouffe'nun faydalı bir söylem yaklaşımı geliştirdiğinden bahsetmektedir. Buna göre nesnelerin söylemsel oluşumu sadece zihni bir süreç değildir, ayrıca nesnelerin materyal özellikleri de söylemin bir parçasıdır. Bu da nesnelere içinde buldukları asıl bağlam içerisinde anlamlı kılmaktadır. Onlara göre söylem sadece dilsel bir faaliyet değildir, dilsel olmayan faaliyetlerle de oluşturduğu bir bütündür. Böylece her söylemsel inşanın aynı zamanda ‘hegemonik’ bir inşa olduğu sonucuna varılabilmektedir.

Post kolonyal dönemde, Batılı ve İslami unsurlar arasındaki farklılıklar artmış ve iki farklı anlatı ortaya çıkmıştır. Birçok yerde kurumlar ve sosyal yaşam sekülerleşmişken, İslam ülkelerinde sekülerleşme başarıya ulaşamamıştır ve bu da İslam'ın karşıt bir unsur olmasına neden olmuştur. Bu durum İslam dünyası ve Batı ülkeleri arasındaki emperyal ilişki tarafından da canlı tutulmuştur (Mutant, 1992: 181).

Şarkiyatçılığın Doğu toplumlarına yönelik algısı şöyle de açıklanabilmektedir (Şentürk, 2003:45, Akt. Dikici, 2014:48):

- (...) 1) Doğu toplumları geridir, Batı toplumları ileridir.
- 2) Batı ve Doğu toplumları iki farklı varlık alanı oluşturacak derecede farklıdır.
- 3) Doğu hep geri kalacaktır çünkü durağan ve gelişme özelliğinden yoksun toplumlardır.
- 4) Batı toplumu dinamiktir bundan dolayı her zaman üstün ve ileri olarak kalacaktır. İleri ve geri toplumlar farklı sosyal kanunları izlediler.
- 5) Batılı ve Doğulu toplumlar aynı sosyal teorilerle incelenemez.

Edward Said, Kültür ve Emperyalizm kitabında Şarkiyatçılığı revize eder. Emperyalizme karşı kültürel ve politik hareketlerin önemini vurgularken, aynı zamanda ulusal kurtuluş mücadelelerini de eleştirir. Şarkiyatçılıkta Foucault'dan beslenirken, Fanon, Chomsky gibi aydınların fikirlerinden yararlanır (Traboulsi, 2010: 67). Üzerinde durulması gereken diğer bir nokta “iktidara hakikatı söylemek” kavramıdır. İktidar kavramı burada hem emperyal iktidarı hem de onun mahalli destekçilerini kapsayacak şekilde anlaşılmalıdır. Said, iktidar kavramını söylerken bunu ekonomik, politik ve kültürel zeminleri kapsayacak şekilde ele alır ve bunu da iktidara sahip olanlar arasında fark gözetmeden yapar. Hakikat kavramı da var olan iktidarların değiştirmeye yarayacak bilgi üretimini ifade eder (Traboulsi, 2010: 71).

Said Gramsci'den aldığı entelektüel figürünün önemine dikkat çeker. Onun için entelektüel şöyledir (Said, 2013: 27):

(...) entelektüel belli bir kamu için ve o kamu adına bir mesajı, görüşü, tavrı, felsefeyi ya da kanıyı temsil etme, cisimleştirme, ifade etme yetisine sahip olan bireydir. Bu rolün özel, ayrıcalıklı bir boyutu vardır ve kamunun gündemine sıkıntı verici sorular getiren, ortodoksi ve dogma üretmektense bunlara karşı çıkan, kolay kolay hükümetlerin veya büyük şirketlerin adamı yapılamayan, devamlı unutulmuş ya da sümenaltı edilen insanları ve meseleleri temsil etmek için var olan biri olma duygusu hissedilmeden oynanmaz.

2.2 Medyada İslam

İslam hususunda akademik çalışmalardan çok gazetecilerin yorumlarıyla karşılaşılmakta ve bu yorumlar da medya vasıtasıyla büyütülmektedir. Bu yorumlar arasında da İslam ile en çok bağdaştırılan “köktendincilik” kavramı olmaktadır. Bu kavramın diğer dinlerle de yoğun bir ilgisi bulunmakla birlikte İslam ve köktendincilik arasında bir çağrışım yaratılmaya çalışılmakta ve ikisinin eşdeğer şeyler olduğu düşünülmektedir (Said, 2007:18).

Birçok Ortadoğu ülkesinde “militan Müslümanlık”ın çıkış nedenlerinden biri bu ülkelerdeki rejimlerin ABD tarafından desteklenmesidir. Bu ülkeler arasında SuudiArabistan, Endonezya, Malezya, Pakistan, Mısır, Fas, Ürdün ve Türkiye sayılmaktadır. Böylece Said'e göre bu ülkelerdeki rejimler ABD'nin güdümü doğrultusunda hareket etmektedirler (Said, 2007: 22).

İsrail'in kurulmasıyla birlikte devamında Ortadoğu'da yaşanan karmaşadan iki ülke ABD ve İsrail sorumlu tutulmaktadır. İsrail, Arap-İslam topraklarını işgal etmiş ve BM nezdinde de ABD tarafından kendine destek bulmuştur. Filistinlilere İsrail tarafından ikinci sınıf vatandaş

muamelesi yapılmakta ve ABD de İsrail'in menfaatlerini tüm Arap dünyasının menfaatlerinin üzerinde tutmaktadır (Said, 2007: 23).

Edward Said'e göre "İslam temsillerinin çoğu, İslam dininin Batı'nın yanında ne kadar aşağı seviyede olduğunu, Batı'ya muhalefet etmekte, rakip olmakta ve hınç duymakta kararlı olduğunu ve Batı'nın da ona öfke duyduğunu gösterecek şekilde" oluşturulmaktadır (Said, 2007: 27).

Said'e göre modernliğe karşı olarak gösterilen İslam kültürü her şeyin sorumlusu haline getirilmekte ve Müslümanlar da bu noktada cezalandırılması gereken nesnelere olarak görülmektedir (Said, 2007: 37).

Milyonlarca metrekarelik alanı ve insanı kapsayan İslam dünyası ile Batı'nın İslam'dan anladığı veya Batı'da kullanılan İslam arasında tam bir benzerlik bulunmamaktadır. Batı medyasında "İslam" flash haber niteliği taşımakta ve medyada çıkan İslam dünyası ile ilgili haberler ile birlikte İslam daha tanınır hale getirilmektedir. Bu haberlerle birlikte İslam yanlış değerlendirilmelere maruz kalmış ve bir takım klişeler üzerinden tanımlanmaya çalışılmıştır (Said, 2007: 52-53).

Edward Said "Medya'da İslam"da, İslam'ı savunmadığını söylemekte ve eserin amacının İslam'ın özellikle Batı'da ne şekilde yer aldığını göstermek olduğunu belirtmektedir. Said burada İslam'ın İslam toplumlarında nasıl anlaşıldığını veya yorumlandığını da eleştirmektedir. Diğer dinler gibi, İslam da suistimallere açıktır ve bu konuda suçsuzdur. Said burada İslam ile İslam'ı kullanarak yapılan uygulamaların birbirinden ayrılmasını savunmaktadır. Bütün toplumlarda öteki hakkında düşünürken bunun "tarafsızlık" kisvesi altında yapıldığı söylenmektedir. Avrupa'da Şarkiyatçı bilimsellik ve sömürge yoluyla fetih kol kola gitmiştir. Batı'da ve özellikle ABD'de de İslam'a yönelik oluşturulan kurumsal örgütlenmeler ve buna karşı çıkacak muhalefetin eksikliği sonucunda İslam basmakalıp bir duruma getirilerek bunun üzerinden İslam'a karşı birçok faaliyet gerçekleştirilmiştir (Said, 2007: 57-60).

Edward Said insanlar ve uluslararası iki taraf olduğunu söylerken bunu "biz" ve "onlar" ayrımı üzerinden kurar. Biz onlar hakkında ne düşünüyorsak onların da bizim hakkımızda düşünceleri olduğunu söyler ama bu ayrımın diğerini kendini masum diğerini suçlu kılacak ontolojik bir ayrıma varmaması gerektiğini belirtir (Said, 2007:68).

Edward Said Şarkiyatçılık eserinde Şarkiyatçı düşüncenin dünyayı Şark ve Garp diye iki eşit olmayan parçaya böldüğünü ve Şark'ın Batı tarafından daha aşağı bir seviyede

görüldüğünü söylemiştir. İslam da Şark'a ait görülerek Şarkiyatçı düşünce sistemi içinde Şark nasıl görülüyorsa öyle görülmektedir. Batı'nın karşısında nasıl Şark var ise bir bakıma Hıristiyanlığın karşısında da İslam temsili bulunmaktadır (Said, 2007: 76).

İslam, Ortaçağ ve sonrasında gerçek bir din olarak görülmemiş ve Hz. Muhammed'e de gerçek bir peygamber gözüyle bakılmamıştır. Avrupa'nın karanlık çağları yaşadığı dönemlerde İslam dünyası güçlenmiş ve İslam orduları Avrupa'yı tehdit etmiştir. Avrupa'nın yükselme dönemine girmesine rağmen bu korku sıcak tutulmuş ve günümüzdeki İslam korkusunun bir bakıma temelini oluşturmuştur. 1970'ler ile gelen petrol kriziyle birlikte bu korku tekrar canlanmış ve 1980'ler ve Soğuk Savaş'ın bitişiyle ortaya çıkan "İslami terör" ile de iyice gün yüzüne çıkmıştır (Said, 2007: 77).

Batı'da üretilen ürünlerde İslam standartlaştırılarak betimlenmektedir. Karikatürlerde Müslümanlar petrol üreticisi veya terörist olarak resmedilmektedirler. Böylece İslam hakkında olumlama ile ilişkin bir alan bırakılmamaktadır.

Said'e göre İslam, Hıristiyanlık gibi kelimeler her kullanıldığında iki işlev görür: Bunlardan ilki bu sözcüklerin her kullanıldığında diğerlerine kıyasla ne anlattığıdır. Burada Humeyni Müslüman'dır veya Papa Hıristiyan'dır diye söyler. Diğer ise daha karmaşık olan ve kelimenin temsil ettiği şeydir. İslam dendiğinde olumsuz betimlemelerin akla gelmesidir (Said, 2007: 81-2).

Batılı bilim insanları tarafından başlatılan Şarki eğitim sonucunda Batı'nın örneğin İngiltere'nin Mısır'ı işgal etmesi mümkün olabilmiştir. Batı bunu kurumsallaşarak sağlayabilmiştir. Bu üç şekilde mümkün olmuştur: Tanıdıklık, ulaşılabilirlik, temsil edilebilirlik (Said, 2007: 100).

İkinci Dünya Savaşı sonrası İslam coğrafyası üzerindeki hakimiyet İngiltere ve Fransa'dan ABD'ye geçmiştir. ABD de bu dönemde Sovyetler Birliği'ne karşı Afgan milisleri desteklemekten Filistin Sorunu'nda İsrail ile beraber hareket etmeye kadar çok çeşitli eylemler yürütmüştür. Bu coğrafya üzerindeki hakimiyeti iki gelişmeyi ortaya çıkarmıştır: Bunlardan ilki İslama dair oluşan temayülün kriz odaklı olmasıdır. Diğer ise, ABD'de özel sektör özelinde medya teknolojilerindeki inanılmaz gelişmedir. Bu gelişmelerin yanında akademik çalışmalar ve iş dünyasından uzmanlarında eklenmesiyle İslam Amerika için bir haber konusu haline gelmiştir. Müslümanlar ve Araplar da bu haberlerde petrol üreticileri veya terörist olarak yansıtılmaktadırlar. İslam dünyasına yönelik haberler o coğrafyadaki insanların

çektığı sıkıntıları anlatmaktan çok klişe karikatürlerden ibaret hale gelmiştir (Said, 2007: 101).

İkinci Dünya Savaşı sonunda ABD Avrupa için Marshall yardımını devreye sokmuştu. Soğuk Savaş Dönemi'nde Sovyetler ile olan rekabet vardı. Bu iki kutbun dışında da Üçüncü Dünya diye adlandırılan ülkeler kalmaktaydı. ABD'li karar alıcılar bu ülkeleri gelişmemiş ve komünizm tehlikesine kayma ihtimali olan ülkeler kategorisine koymuştu. Bu gelişmemiş ve az gelişmiş ülkeler de ABD'nin modernizasyon planı içine alınmıştı. Bu bağlamda, ABD bu ülkelere maddi kaynak sağlamış ve kendisine uydu devletçikler yaratma yoluna gitmiştir. Böylece ilerleyen zamanda oluşan düzeni sürdürmek için daha fazla asker ve maddi kaynak sağlamaya başlamıştır (Said, 2007: 102-3).

Elgamri'ye (2008: 218) göre yabancı tursitlerin öldürüldüğü Luxor saldırısında The Times ve The Independent gazetelerinin gösterdiği eğilim dikkat çekicidir ve saldırıyı gerçekleştirenlerin İslami kimliği ön plana çıkarılmaktadır. Burada 'İslami terör', 'İslami aşırılıkçılık', 'İslami şiddet', 'İslami radikaller', 'İslami militan teröristler', 'İslami saldırganlar', 'İslami köktendinci saldırganlar' gibi tabirler kullanılmıştır. Çalışmalar, gazete söylemlerinde İslam veya Müslüman imgelerinin genellikle İslami militanlık veya kanlı eylemlerle kategorize edildiğini göstermektedir. Böylece, İslam veya Müslümanlar terör, şiddet fikri gibi benzeri fikirlerle yan yana getirilerek İslam'ın özünde şiddete eğilimli bir din olduğu belirtilmeye çalışılmaktadır. 'İslami terör', 'İslami terörizm' ve 'Müslüman teröristler' gibi kullanımlar ile İslam terörizme eğilimli bir inanç olarak gösterilmeye çalışılmaktadır.

Batı basınında İslam ve Müslümanların olumsuz temsili "Öteki" kavramından etkilenmektedir. Bu kavram Batı medeniyetinde yaygın olmakla birlikte sömürgeci ve istilacı söylemle birlikte oluşmuştur İslam'a yönelik olumsuz tutum İslam ve Hıristiyan Avrupa'nın sekizinci yüzyılda karşı karşıya gelmesiyle ortaya çıkmış ve tarih boyunca da devam etmiştir. İslam ve Müslümanlar hakkındaki olumsuz imajın basın tarafından yansıtılması insanların İslam hakkında önceden sahip oldukları görüşleri desteklemektedir. Bu imgenin temel alınmasıyla İslam birçok olumsuz fikir ile bağdaştırılmaktadır. Medyanın tek taraflı bir İslam anlayışını yansıttığı tartışılmaktadır. Böylece militan İslami hareketlerle, İslam'ın ılımlı ve liberal hareketleri arasındaki ayırım göz ardı edilmektedir (Elgamri, 2008:214).

İslamofobi örnekleri çok çeşitli olabilmektedir. Bunlar İslam'ı monolitik, yeni gerçeklere karşılık veremeyen, ortak değerler açısından eksik "Öteki" olarak ve Batı'ya göre aşağı, cinsiyetçi ve primitif olarak görmektedirler. İslam'a yönelik negatif algının oluşması çeşitli olaylardan kaynaklanmaktadır. Bunlar arasında 1989 yılında Humeyni'nin Salman Rüşdi

hakkında ölüm fetvası vermesi, Irak'ın 1990 Kuveyt İşgali, 1991'deki İkinci Körfez Savaşı ve bunun artçılarının 90'lar boyunca sürmesi ve 11 Eylül sayılabilir (Elgamri, 2008: 215).

Kumar da (2010: 257) 11 Eylül sonrası İslam'a ve Müslümanlara yönelik Şarkiyatçı söylemin yeniden baskın hale geldiğini söylemektedir. Bu konuda Müslümanları, Müslüman Dünyayı ve Araplar'ı temsilen beş söylemsel çerçeveden bahsetmektedir: 1) İslam monolitik bir dindir, 2) Sadece İslam cinsiyetçi bir dindir, 3) "Müslüman aklı" bilim ve rasyonalite açısından yetersizdir, 4) İslam özünde şiddete eğilimlidir, 5) Batı demokrasiyi yayarken, İslam terörizmi körükler.

Maxime Rodinson ırkçı bir Müslüman anlayışı öne sürmüştür. Ona göre, Doğulu her zaman vahşi düşman olarak karakterize edilmektedir. Ancak, Orta Çağ boyunca Doğulu kimse Avrupalılarla eş değer tutulmuştur. 19. yüzyılda ayrı, kendi özgüllüğü içinde, kinci bir hayranlıkla bakılan kişidir. Rodinson'a göre homo islamicus'un (Müslüman insan) kökeni budur ve bu görüş hala geçerliliğini korumaktadır (Rodinson, 2006, akt. Kumar, 2010: 258).

Batı medyasında 'Fetva' kavramı ait olduğu anlamın dışında kullanılmaktadır. Türk Dil Kurumu'na göre fetva "İslam hukuku ile ilgili bir sorunun dinî hukuk kurallarına göre çözümünü açıklayan, şeyhülislam veya müftü tarafından verilebilen belge" olarak tanımlanmıştır (www.tdk.gov.tr, erişim tarihi 11.04.2015). Fred Vultee, İslami hukuk kurallarına göre bir sorunun çözümünü açıklayan fetva kelimesinin ABD haber dilinde ve popüler kültüründe nasıl 'ölüm cezası' anlamına geldiğini sorgulamaktadır (Vultee, 2006).

İzadi ve Saghaye-Biria'nın (2007: 161) çalışmalarında "günümüzde Müslüman ülkelerin ve siyasi meselelerinin Şarkiyatçı tasvirleri, İslam'ın tehditlerin kaynağı olduğu düşüncesi etrafında yoğunlaşmaktadır" sonucuna varmışlardır.

Amerika'da Irak savaşı öncesi savaş çığırkanlığı yapan kamuoyu önderlerine CNN ve FOX gibi dev medya şirketleri, muhafazakar kanadı temsil eden radyo istasyonları, gazeteler de eklenmiştir ve bunların hepsi yabancı düşmana karşı olan bilgiyi sürekli olarak gündemde tutmaktadırlar. Said'e göre geleneksel Şarkiyatçı yapının çekirdeğini Şark'a yönelik örgütlenen *hissiyat* oluşturmaktadır. Bu hissiyat Şarklının onlar gibi olmadıklarına inanmakta ve onların değerlerini savunmadığını düşünmektedir (Said: 2014, v.).

Amerikan medyasındaki İslam imajı saptırılmış bir İslam imajıdır. Amerika ve Avrupa'daki İslam imajı olumlu değildir, kamuoyu ve medyadaki İslam imajı korku salan ve tehditkar görünümünün yanında, bu imaj "hoşgörüsüz", "barbar", "şiddet sever", "yayılmacı",

“ötekileştirici” etiketlemeleriyle sunulmaktadır (Said, 2007, akt. Göksu ve Saygılı, 2010: 268).

Batı Avrupalılar tarihleri boyunca Müslümanlarla olan etkileşimlerinde İslam dinine olan geçmeleri engellemek ve Müslüman güçlerin saldırılarına karşı insanları direnmeleri için örgütlemişlerdir. Günümüzde olduğu gibi bu dönemde de “öteki”nin temsili olumsuz bir şekilde yapılmış, baskı ve itaat meşrulaştırılmıştır. Bu bağlamda Müslümanların temsili yeni bir olgu değildir (Bennett, 1992, Akt. Abbas, 2001:249).

The Runnymede Trust, islamofobinin yabancı düşmanlığına benzer bir şekilde yaratıldığını öne sürmektedir. Yani yabancı düşmanlığında yabancı ve yabancıya ait her şeyden tiksiniyor ve nefret ediliyorsa İslam fobisi de buna denk düşmektedir. The Runnymede Trust islamofobinin yedi ana karakteristiğini şöyle sıralamaktadır (Trust, 1997, Akt, Abbas, 2001: 249):

- 1) Müslüman kültürler monolitik olarak görülmektedir.
- 2) İslami kültürler büyük ölçüde diğer kültürlerden farklıdır.
- 3) İslam amansız bir tehdit olarak algılanmaktadır.
- 4) İslam’ın taraftarları inançlarını politik ve askeri çıkar için kullanmaktadır.
- 5) Batı kültürünün ve toplumlarının İslami eleştirisi düşünmeden reddedilmektedir.
- 6) İslam’a yönelik korku, göçe yönelik ırkçı düşmanlık ile karışmıştır.
- 7) İslamofobi doğal ve sorunsuz olarak farz edilmektedir.

Hıristiyanların ve Müslümanların birbirlerine olan algılarını etkileyen birçok olay meydana gelmiştir ve bu olaylar iki tarafında hafızalarına kazınmıştır (Abbas, 2000: 250-251): Bu olaylar arasında “Hıristiyan dünyası ve Osmanlı İmparatorluğu arasındaki husumet, Haçlı Seferleri, sömürgecilik, Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra İslam ülkelerini bölme, OPEC krizi, Şeytan Ayetleri Olayı, Körfez Savaşı, Bosna Hersek” sayılabilir.

İslam medeniyetini Said’in dediği tarzda araştıran ve inceleyen oryantalistler dışında da çalışmalar yapan oryantalistler bulunmaktadır. İnalçık (2011: 23) çalışmasında bunlardan biri olan Rus oryantalisti V. Barthold’un görüşlerine yer verir:

(...) Müslüman kavimlerin tarih ve hayatı ispat ediyor ki, *kadercilik*, Kur’anda hiçbir zaman havari Paulus’un Romalılar’a risalesindeki (9. Bab) kadar büyük bir kesinlikle ifade edilmemiştir. İslam, Müslümanlar’a kişisel hareket ve kararlarında *tedbir* almayı yasaklamamış, İslam tarihçileri de olaylar arasında neden-sonuç ilişkisi aramaktan geri kalmamışlardır.

Said “Entelektüel” eserinde entelektüel olmanın durumunu tartışırken, Amerika’daki gazetecilik anlayışını irdeler ve bir bulvar gazetesiyle New York Times arasındaki farkı değerlendirir (Said, 2013: 40):

(...) *Times*, sadece bir avuç insanın görüşlerini değil, aynı zamanda güya bütün bir ulusun hakikatını o ulus adına yansıtan köşe yazılarıyla, ulusal gazete olma özlemindedir (ve genellikle öyle olduğu düşünülür); oysa bir bulvar gazetesinin amacı sansasyonel yazılar ve çarpıcı manşetlerle hemen dikkat çekmektir. *New York Times*’da yayımlanan bütün yazılar uzun araştırmalara, ciddi değerlendirmelere ve dikkatli yargılara dayandığı izlenimini veren ağırbaşlı bir otorite havası taşırlar. Yayın kurulunun yazdığı yazılarda kullanılan “biz” sözcüğü doğrudan yayın kuruluna gönderme yapar elbette, ama aynı zamanda da “biz Amerikan halkı” türü ifadelerden anlaşılacağı gibi tek bir ulusal kimliği çağırır. Körfez Savaşı sırasında, krizle ilgili olarak özellikle televizyonda, ama aynı zamanda basında da yapılan kamusal tartışmalar bu ulusal “biz”i var sayıyor, “kara savaşına ne zaman başlayacağız?” ya da “bizde zayıf var mı? gibi cümlelerle olduğu gibi, muhabirler, askeri personel ve sıradan yurttaşlar bir “biz”dir tutturmuş gidiyorlardı.

Said (2013: 41) insanların, ulusların, kültürlerin birbirlerine yönelik sınırlar çektiğinden ve duvarlar ördüğünü söyler. Said “Halk dilinde “İngilizler”, “Araplar”, “Amerikalılar”, ya da “Afrikalılar” gibi kelimeler gibi sözcükler çok sık kullanılır ve bu sözcüklerle sadece bütün bir kültür değil özgül bir zihin yapısı anlatılmak istenir” derken insanların dilsel olarak belirli zihinsel kalıpların da içine yerleştirildiğini söylemiş olur.

Said, içinde birçok dili barındıran, çok geniş bir coğrafyada var olan ve bir milyar insanı kapsayan Müslüman dünyasına yönelik Batılı aydınların İslam’dan yüzeysel ve basit bir şekilde bahsetmelerinden dem vurur. Bu aydınlar, İslam sözcüğünü kullanarak İslam’ı nesneleştirmekte ve basit genellemelerini İslam tarihinin çoğuna yayabilmektedirler. Soğuk Savaş sonrasında komünizm tehdidi yerine köktenci İslam’ın geldiği yönünde Batı’da ortak bir akıl oluşmuştur. Bu ortamda entelektüeller de eleştirel kimliğinden uzaklaşarak egemen siyasi ortamdan yana tavır alarak “biz” ve “onlar” ayrılığını güçlendirmişlerdir. Milli bir dilin varlığı da klişe sözlerle ve medya tarafından kullanılan “biz” ve “onlar” ayrımını destekleyen metaforların kullanılmasına neden olmaktadır (Said, 2013: 41-42).

Edward Said (2013: 111) entelektüelin temsili hususunda da entelektüelin aldığı tavrın onun konumunu belirlediğini söylemektedir:

(...) bir Arap entelektüel olarak ABD politikasını ateşli bir biçimde, hatta körü körüne desteklerseniz; bu politikayı eleştirenlere saldırır ve bunlar Arapsa ne kadar alçak olduklarını gösteren kanıtlar icat eder, Amerikalıysa ikiyüzlülüklerini kanıtlayan hikayeler ve durumlar uydurursanız; Araplar ve Müslümanlarla ilgili, geleneklerine kara çalan, tarihlerini tahrif eden, zaaflarını (ki tabii ki bir sürü zaafı vardır) vurgulayan hikayeler anlatırsanız söylediklerinize kulak verecek bir dinleyici kitlesi bulacağınız kesindir.”

2.3 Öteki Sorunsalı

Soğuk Savaş'ın bitimi iki kutuplu yapının “güç dengesi”ni sona erdirmiştir. “Öteki” olarak belirlenen Sovyet Birliği'nin dağılmasıyla birlikte ideoloji temelli çatışmalar kültür temelli çatışmalar kimlik temelli çatışmalara yönelmiştir. Medeniyetler çatışması tezi de Soğuk Savaş süresince oluşan güvenlik paradigmasının gene sürmesini öngörürken, çatışmanın kültürel düzeyde medeniyetler arasında yaşanacağını ifade etmiştir (Keyman, 2011: 15). Keyman (2011: 17) 11 Eylül terör saldırısı sonrası ABD'nin İslam'a yönelik algısına yönelik olarak “... 11 Eylül ABD dış politikasının İslam'la girdiği ikilemli ilişkinin İslami kimliği hem bilinmesi gereken “kültürel bir nesne” olarak tanımladığını, hem de bilinmeyen, denetlenmesi gereken (düşman) öteki olarak kodladığını söyleyebiliriz” sonucuna varmaktadır. Böylece İslam Said'in de belirttiği gibi nesne haline getirilmekte hem de kendinden olmayan olarak ötekileştirilmektedir. Bu bağlamda, bir din ve ona inananlar nesne haline getirilerekten hem edilgen konuma indirgenmekte hem de ABD'nin teröre karşı kisvesi altında yürüteceği politikalar meşrulaştırılmış olmaktadır.

Keyman (2011: 19-23) “öteki” konusundaki yaklaşımları dört farklı model çerçevesinde incelemektedir:

- 1) *Ampirik/Kültürel bir Nesne olarak Öteki*: Burada öteki hakkında bilgi elde edilen ve açıklanması gereken bir nesne konumundadır. Farklılığa nesne olarak yaklaşılmasıyla farklılık tarihselliğini yitirir ve özgün halini kaybeder.
- 2) *Bir “varlık/varoluş” olarak Öteki*: Uluslararası ilişkiler kuramları ve birçok yorumlayıcı ve varoluşçu söylemde Öteki'yi hem varlık olarak ele alırken, hem de Öteki'nin modern benliğin oluşumunda etkisini “ görünmeyen benlik” olarak belirtmektedir.
- 3) *Söylemsel bir Kurgu Olarak Öteki*: Burada Öteki'nin söylemsel olarak incelemesini Said Oryantalizm eserinde çözümler. Aydınlanma sonrası Avrupa kendi kimliğini Doğu'ya karşıt olarak konumlandırarak oluşturmuştur. Oryantalizm ile Batı söylemsel

olarak Doğu'yu karşıt kimlik olarak oluşturarak kendi hegemonyasını da kurar. Böylece Öteki olarak Doğu Avrupa'nın bir parçası haline getirilmiş olur. Keyman'a göre Said ötekinin oluşturulması bağlamında önem verdiği noktalar şunlardır:

(...) oryantalizm Batı-Doğu, Birinci Dünya-Üçüncü Dünya, Kuzey-Güney, modern-geleneksel arasında çizilen epistemolojik ve ontolojik karşıtlık temelinde hareket ederken, yapılan farklı olanın açıklanması ya da anlaşılması değil, aksine Batılı modern benliğin anlatılması, onun normatif öncüllüğünün, bireyselliğinin ve akılcılığının meşruiyetinin sağlanmasıdır. Bu anlamda, oryantalizm Doğu'yu ya da geleneksel olanı anlatmaz; onu Batı gözüyle kurar ve bu benliğin dünya üzerinde hegemonyasını kurma süreci içseldir. Sonuçta, Öteki bir nesne ya da varlık değil, “söylemsel bir kurgu”dur.”

- 4) *Farklılık olarak Öteki*: Burada da Said'in Doğulu öznenin söylemsel bir kurgu olduğunun yanı sıra aynı zamanda tarihsel ve kültürel olarak kurulmuş bir farklılıktan da bahsedilir. Burada öteki farklılık olarak görülerek kavramsallaştırılır.

Türk Dil Kurumu'nun yaptığı “öteki” tanımlaması 3 farklı şekilde yapılmıştır: İlki “diğeri, öbürü”, ikincisi “ sözü edilen veya benzer iki nesneden önem ve konum bakımından uzakta olan” ve üçüncüsü de “mevcut kültürün içinde dışlanmış olan” olarak tanımlanmıştır (www.tdk.gov.tr, erişim tarihi, 16.04.2015).

Küreselleşen dünyada “kimlikler” ön plana çıkmakta ve Zygmunt Bauman bu durumu “kimlikler çağı” olarak adlandırmaktadır. Küreselleşmeyi yerelliği sürdürmek için hayati önemdedir ve yerel kurumsallaşarak küreselleşmenin ayrılmaz bir parçası hale gelir (Kızılçelik, 2001: 13-14).

Seyla Benhabib'in çalışmasında Arendt'in Totalitarizmin Kaynakları adlı kitabından yaptığı alıntı dikkat çekicidir (Arendt, 1951, 1668: 177, Benhabib, 2006: 61):

(...) Kişinin doğduğu topluluğa ait olması doğal bir durum olmaktan çıktığında ve o topluluğun tabiyetinde bulunması bir seçim olmaktan çıktığında ya da suç işlemediği sürece, belli bir durumda iken diğerlerinin kendisine olan tavırları bu kişinin ne yapıp ne yapmadığına bağlı olmadığı takdirde, vatandaşların hakları olan ve özgürlükle adaletten daha temel olan bir şeyler tehlikede demektir. Bu aşırılık yalnız ve yalnız, insanların insan haklarından mahrum kalması durumudur. İnsanlar özgürlük hakkından değil hareket hakkından, istediklerini düşünme hakkından değil, görüş bildirme hakkından mahrumlar... Hakka sahip olma hakkının varlığından (ve bu, bir kişinin eylemleri ve görüşleri ile yargılandığı bir çerçevede yaşaması anlamına gelir)

ve örgütlenmiş bir topluluğa ait olma hakkından, ancak yeni küresel politik koşullar nedeniyle haklarını yitiren ve geri kazanamayan milyonlarca insan ortaya çıktığında haberdar olmaya başlıyoruz.”

Modern siyasal toplumun ortaya çıkması ile beraber Öteki ile ilgili iki temel yoldan bahsedilmektedir. Bunlardan ilki farklılıkların belirlenmesine, Öteki'nin dışlanmasına dayanır. Burada insanlar Ötekini değerlendirirken bunu kendi kültürel bağlamı içinde yaparlar. Öteki, insanın kendinden, kendi kültüründen daha aşağıda bulunur ve hep o şekilde kalır. Öteki asıl olandan eksik olarak konumunu sürdürür. Farklılaştırıcı tavır sert bir şekilde Öteki'nin ret edilmesini öngören özgün bir yapı ortaya çıkarmıştır. Öteki ile kendisi arasındaki farklılıklar bu farklılıkların dışlanması ve ortadan kaldırılması ile sonuçlanmıştır. İkinci durumda ise evrenselcilik ilkesi temel alınmaktadır. Bu ilke insanoğlunun birliğini ön plana alırken, aynı zamanda insanların eşit olduklarını ifade eder. İnsanlar yetenekleri açısından eşit olmasalar da özgürlük bakımından eşittirler. Öteki burada “bir başka kendi” olarak belirtilir. Evrenselcilik ilkesinin eleştirisinde asimilasyonculuğa dönebileceği ifade edilir. Burada “Ben” “Öteki”ni kendi gibi görür ve kendi özgüllüğü içinde değerlendirir ve öteki ben gibi hareket etmelidir. Böylece öteki evrensel ben'in kültüründe asimilasyona uğrar (Schnapper, 2005: 25-27).

Howard Becker'ın etiket kuramı “insanların eylemlerinin diğer insanların tepkileri tarafından yargılandığı ve ‘etiketlendiği düşüncesine” dayanmaktadır. Ancak bu etiketleme durumu demokratik bir şekilde işlemez. Belli birey ve kurumlar diğerlerini etiketleme noktasında daha fazla güce sahip olabilmektedirler. Medyada bu etiketleme sürecinde büyük rol oynamaktadır. Gazeteler sadece bilgilendirme kaynağı olarak işlev görmemekte aynı zamanda kamuoyunun düşüncesini de şekillendirirler (Laughey, 2010: 118-119).

Ötekileştirmenin dört fonksiyonu bulunmaktadır (Bilgin, 2007: 185-198):

1. *Kimliksel işlev*: Bireyler, kendi kimliklerini ötekileştirme yoluyla oluştururlar. Karşıt olan referans alınarak insanların kendi kimliklerini özümsemeleri kolaylaşır.
2. *Yansıtmayla rahatlama ya da kimlik yüceltme işlevi*: Ötekine yansıtılan olumsuz ve kötü niteliklerle bireyler kendi kimlikleri daha doğru ve iyi bir konuma getirmektedirler. Ötekinin kötü özellikleri insanların kendi kimliklerini yüceltmelerini ve rahatlamaalarını sağlamaktadır.
3. *Ötekini meşruiyet dışına atarak meşruluk kazanma*: Ötekine olan olumsuz ve düşmanca tavırlar, bizatihi ötekine sergilendiğinden insanlar kendilerini haklı bir pozisyonda konumlandırmaktadırlar.

4. *Sosyal düzeni koruma*: Olumsuzluklar ve kötülükler ötekilere atfedildiğinden, “günah keçisi” oluşturularak mevcut sosyal düzen korunmakta ve sürdürülmektedir.

Durkheim’ın günah keçisi kuramı, ayrımcılık ve şiddet fenomenlerini açıklamak için kullanılmıştır. Kuram sıralamayla “yoksunluk-saldırganlık-yansıtma” olarak ilerlemektedir. Yoksunluk saldırganlık duygularını beraberinde getirirken, saldırganlık da günah keçisi aramaya koyulur. Bu esnada uygulanan şiddet ise stereotiplerle meşru hale getirilir (Schnapper, 2005: 136-137). Bu noktada Schnapper’ın (Schnapper, 2005:137) şu yargısı sosyal, kültürel ve politik sistemlerin oluşumunu anlamada önemlidir: “Kendi zorluklarını başkasının üstüne atmak, bireylerin ve grupların iç çatışmalarını çözmelerini sağlayan bir savunma mekanizmasıdır. Dış düşmanın varlığının, bir grubun kaynaşmasına ne denli katkıda bulunduğu bilinir”. Böylece yaratılan dış düşman ile “biz” duygusunun güçlenmesi ve pekişmesi kolaylaşmaktadır.

2.4 Şarkiyatçılık ve Öteki İlişkisi

19. yüzyıldan itibaren yaşanan köklü kültürel ve sosyal değişimlerle birlikte, Batı ile aynı değişimi yaşayamayan öteki dünyanın nasıl gelişebileceğine ve öteki dünyayı anlamaya yönelik yeni sosyal bilimler oluşturulmuştur. Bunlar antropoloji ve oryantalizmdir. Bu iki alanın Batı’nın Batılı olmayan toplumları egemenliği altına alması için onların hakkında bilgi edinme amacıyla geliştirdiği alanlardır. Bu iki alan farklı çalışma konularına sahiptir (Kızılçelik, 2001: 81-82): “Yazılı kültüre sahip olmayan ilkel toplumların incelenmesi antropolojinin konusu iken, yazılı kültürü olan “donmuş-hareketsizleşmiş” halkların (Çin, Hindistan ve Arap dünyası) incelenmesi ise oryantalizmin konusudur.”

Batı dışı medeniyetlerin genel yapı ve durumuna bakan ve bilgi ve güç arasındaki ilişkiye odaklanan Oryantalizm Anouar-Malek ve özellikle Edward Said’in çalışmaları ile gündeme gelmiştir. Said’in de belirttiği gibi oryantalizm (Kızılçelik, 2001: 82-83) “...Disrazeli’nin ‘Büyük Asya Gizemi’ olarak adlandırdığı Arap, Hint, Çin ve Japon uygarlıklarını içeren bir bilimsel çalışmadır.” ifadesine bakıldığında aslında Şark’a bir gizem atfedilmekte ve atfedilen mistik söylem aynı zamanda bilimsel olarak tanımlanmaya, kategorileştirmeye çalışılmaktadır.

Kızılçelik (2001: 84) oryantalizm ve antropoloji de olmak üzere tüm sosyal bilimlerin kapitalist ekonomik yapı içerisinde hareket ettiğini ve Batı medeniyetini en yukarda tutarak Batı, Avrupa merkezli olarak sürdürüldüğünü ifade etmektedir.

Yavuz (2000: 53) Said'in belirttiği İslam'ın karşısına Batı'nın çıkarılmasının artık değiştiğini söylemektedir. Said Batı'nın Hıristiyanlığı aştığını ve farklı bir aşamaya geçmişken İslam dünyasının tüm farklılıklarına rağmen geri kaldığı izleniminin oluştuğunu ifade etmektedir. Yavuz da artık bunun değiştiğini, Batı'nın 'medeniyet projesi' olarak Hıristiyanlıkla kendini özdeşleştirdiğini söylemektedir.

Oryantalizm veya Doğu'nun öteki olarak işaretlenmesinin tarihi ile ilgili şu açıklama dikkat çekicidir (Yavuz, 2000: 55): "... bu tarih Avrupa'nın kendi kimliğini inşa etmesinin tarihi ile örtüşür. Başka türlü söylersem, 'Doğu'nun 'öteki' olarak kurulmasının (ya da işaretlenmesinin) Oryantalist tarihi, Batılı öznenin kendini merkeze çekmesiyle belirlenen tarihinden başka bir şey değildir." David Morley ve Kevin Robinson Kimlik Mekanları adlı çalışmalarında bu tarihi 1492 yılı olarak belirlemişlerdir. Yavuz da bu bağlamda, bu yılın sadece Amerika'nın keşfedildiği yıl olmadığını, 1492 yılında İspanyol Emevilerinin yanı sıra Avrupa'daki Müslümanların, Yahudilerin İspanya'dan kovulduklarını ve böylece İspanya'nın, içindeki ötekilerden kurtulduğunu ve Amerika kıtasındaki dışarıdaki ötekileri keşfettiği dualist bir hareketin sembolü haline geldiğini belirtmektedir. Yavuz'a göre 'öteki'nin kültürel kimliğinin temelinde siyasal işaretleme vardır. Bunu şöyle tanımlar: "Siyasal işaretleme, 'öteki'nin ya asimile edilmesi ya da dışlanması anlamına gelir. Asimilasyon ya da dışlanma, meşrulaştırıcı bir zemine oturtulmadığı sürece kaba güç ya da zorbalık demektir." Bu noktada 1492 yılında Müslümanlarla Yahudilerin İspanya'dan sınır dışı edilmeleriyle Amerika kıtasının asimilasyonunun ötekinin tarihini yani Hıristiyan olmayanların öteki olarak tarihini yarattığını söylemektedir (Yavuz, 2000: 55-57).

Yavuz (2000: 129-130), oryantalizmin hayali bir İslam tasarısı olduğunu söylemektedir¹⁴. yüzyıldan başlayarak İslam Batı aklında tam karşısı olarak konumlandırılmıştır. Bu karşıtlığın olduğu yer ise oryantalizm'dir. Böylece oryantalizm bir "Hayali İslam" tasarısı haline gelmiştir. Hayali İslam tasarısının haricinde Hayali Doğu da üretilmiştir. Oryantalist söylem kurumsallaştıktan sonra Batı ile Doğu arasında bir 'zihinsel kopma' yaşanmıştır. Böylece Hayali İslam ve Doğu gerçekte olanın yerini almış ve Batı ilişkilerinde bu hayali zihinsel İslam ve Doğu temsillerine göre hareket etmiştir. Hayali İslam ve Hayali Doğu algısının tarihsel nedenleri de vardır. 1300'lü yıllarda oluşan İslam hakimiyeti ve Avrupa'nın buna tepkisi ve oluşan travma, Haçlı Seferleri sonrası artık Hayali İslam Avrupa'da etkin olmaya başlamıştır.

İçimizde yaşadığımız toplum, "biz" algısını oluşturarak "ötekiler" oluşturulmaktadır (Benhabib, 2006: 92):

(...) ‘Biz’, ‘halk’ ifadesi, tarihsel olarak konumlandırılmış bir bütünlüğün sınırları içindeki demokratik egemenlik mücadelelerinin ve hak taleplerinin evrenselleştirilmesi gayelerini kapsamaya çabalayan, gerilim yüklü bir formüldür. Bu tür bir bütünlük “ötekiler”ini içinde ve “hariç”te taşır. Halk kavramı bir olgu değil, bir gayedir.”

Öteki kavramına bakarken tarihsel gelişimi açısından sömürgecilikle bağına da değinmek gerekmektedir. Sömürgeci sömürdüğü halkın kültürünü değiştirir yozlaştırır. Bu konuda Franz Fanon’dan yapılan alıntı dikkat çekicidir (Schnapper, 2005: 244): “ Sömürgecinin ortaya çıkması yerli toplumun ölümünü, kültürün uyuşukluğunu, bireylerin taşlaşmasını bağdaştıran bir süreci ifade eder... Sömürge egemenliği toplam ve yalınlaştırıcı olduğu için, boyun eğen halkın kültürel varlığının kısa sürede görkemli biçimde parçalanmasına yol açmıştır.”

Edward Said’in Şarkiyatçılık eleştirisi Şark’ın kendisini tanımaya yönelik algıdan ziyade Şark’ın temsillerine yönelik bakış açısıdır (Traboulsi, 2010: 67):

(...) Benim (Şarkiyatçılık) eleştirim, bütün temsillerin kusurlu doğasına, bu temsillerin nasıl dünyevi işlerle yani iktidarla, statüyle ve çıkarlarla sıkı sıkıya bağlı olduğuna dayalıydı. Bu nedenle açık açık yazdıklarımın gerçek Şark’ın bir savunusu olmadığı, hatta bir gerçek Şark’ın var olduğunu iddia etmediğim belirtilmesi gerekir. Bazı temsillerin diğerlerinden daha saf olduğunu kesinlikle savunmadım; yaşıntıyı ifadeye çevirme sürecinin asla kirlenmeden bağışık olmayacağını da açıkça belirttim. Bu süreç, onlara kurban olsun olmasın, iktidar, statü, ve çıkarlara karışmış olması dolayısıyla zaten kirlenmiştir.

Traboulsi (2010: 72) böl ve yönet politikası sonucu oluşan Sykes- Picot sendromu olarak adlandırdığı ve artık “proje” diye ifade edilen süreci günümüz Arap dünyasında da gözlemlemektedir:

(...) Arap ülkelerinin hem dışsal olarak (birbirinden) ayrılması hem de içsel olarak parçalanması, (her Arap ülkesinin-örneğin Irak’ın potansiyel olarak birçok etnik-mezhepsel kantona ya da mini-devlete bölünmesi). Bütün bunlar, İsrail devletini bir sürü zayıf, birbiriyle savaşan etnik ve mezhepsel temelli devletçiğe klonlayarak, İsrail devletinin meşrulaştırılmasına yaramaktadır.

Günümüz Şarkiyatçı ve Garbiyatçı söylemlerin karşı karşıya geldiği yer, emperyal ve sömürgeci politikalara karşı çıkma ile demokratikleşme hususlarındadır. Demokratikleşme

tarafatları Irak işgalinde olduğu gibi işgali haklı görürken, sömürgeciliğe karşı çıkanlar ise Saddam Hüseyin'in diktatör yönetimini savunmaktadırlar. Tartışma Saddam'ı ya da Bush'u seçmeye odaklandığında Araplar Saddam'dan yana olmaktadır ve Garbiyatçılar da demokrasinin Arap-Müslüman toplumlara göre olmadığı görüşünü ifade edebilmektedirler. Garbiyatçılığın bir diğer çeşidi ise Batılı ağızla konuşmadır. Batı'nın Siyonizmi desteklememesi ve Arap dünyasının yanında yer alması için Siyonizm ile Nazizim arasında benzerlik kurulmaktadır. Buradaki amaç Nazizim ile Siyonizm arasında bağ kurularak Avrupa'nın Nazizme verdiği mücadele ile Filistinlilerin Siyonizme verdiği mücadelenin aynı doğrultuda olduğunu göstermektir (Traboulsi, 2010: 77).

Filistin halkının içinde bulunduğu gerçeklik Batı'da ve özellikle ABD'de az bilinmektedir. Bu da Amerikan medyasının ve politik sisteminin duygu yüklü örtmelerinden kaynaklanmaktaydı. Said de çalışmalarını Filistin gerçekliği ve bunun Batı'daki yanlış temsilleri üzerine yoğunlaştırmıştır (Khalidi, 2010: 82).

Said'in düşüncelerinden yola çıkan Post-Siyonist eleştiriler İsrail'in Yahudi göçmenler ve yerli Filistin halkını bir ulus çatısı altında birleştirmeyi amaçlayan "eritme potası" kavramını dönüşüme uğratmıştır. Böylece Şarkiyatçılık bu eritme potası kavramının da asıl yüzünü göstermiştir (Pappe, 2010: 130).

Ötekileştirmenin tarihi sömürü ve sömürgeci tarihi ile birlikte de eşgüdümlü ilerlemektedir. İrkçılığın değişik formları kendinden farklı olanın dışı vurulmasında veya açığa çıkarılmasında etkindir. Yeni ırkçılık sömürgelerin bitmesiyle insanların tek bir siyasal alan içinde varolmasıyla kendini göstermiştir. Günümüzdeki ırkçılık ise göç olgusunu merkeze alan bir "ırksız ırkçılık" bağlamı içerisinde orataya çıkar. Bu ırkçılık modelinde ırktan ziyade kültürel farklılıklar ön plandadır. Geleneklerin, göreneklerin, yaşam tarzlarının birbirine zıtlığı bu ırkçılık modelinin temelini oluşturmaktadır. Bu da "farkçı-ırkçılık" olarak belirtilmektedir. (Balibar, Wallerstein, 2000: 30).

2.5 Öteki Olarak İslam ve Doğu

11 Eylül saldırısından sonra İslam dünya genelindeki tartışmaların ana konusu haline gelmiştir. Bu bağlamda, uygarlıklar arasındaki iletişim ve münasebetten ziyade kutuplaşma ve çatışma söylemleri hakim olmaya başlamıştır ve en çok kullanılan kavramlardan biri de İslamofobi kavramı olmuştur. Bu kavram 11 Eylül'den sonra sık kullanılmış olsa da, kavramın kullanımı Oryantalizmin ortaya çıkışına kadar gitmektedir. Bu kavramın en önce

çağrıştırdığı şey “Doğu-Batı ikilemi ya da dikotomisi” olarak ifade edilmektedir (Yüksel, 2014: 194). Hench’in konu ile ilgili görüşleri şöyledir (akt. Yüksel, 2014: 190).

(...) biz Batılılar, kendi kendimizi tanımada ara sıra gösterdiğimiz bilinçlilik bir yana, dünyayı anlamıyoruz. Bizim anladığımız bizim içimizdeki dünya. Dünya biziz- işte bizim arzumuz. Ama kendimizin dünya olmadığını bilerek, ona bizim olduğumuz şey olmasını emrediyoruz. Biri hayali, diğer maddi, bu iki dinamik-modernist amentü ve dünyayı kuşatan dur durak bilmeyen modernleştirme humması- hiç fark ettirmeden bizim kendi hırslarımızın ufku bizzat gezegenin boyutlarına uydurdu ve yanlışlıkla bu boyutları bilginimizin ufukları saydı.

Dünyanın “biz” ve “ötekiler” diye ayrılması eski Yunan’a kadar gitmektedir. Eski Yunanlılar, kendileri gibi konuşmayanları barbar olarak nitelendirerek ötekileştirmenin ilk uygulayıcıları olmuşlardır (Özbey, erişim tarihi: 20.04.2015). İslam’ı tanımlamak Şarkiyatçı söylem içerisinde önem arz etmiştir. Bundan dolayı Hristiyan çevrelerinde İslam bir parazit ya da Hristiyan inancının bir yan mezhebi olarak görülmüştür (Turner, 2002: 46).

Müslümanlara yönelik olarak oluşturulan ikircikli düşünce yapısı her alanda etkisini göstermektedir. Hristiyanların ‘çizgisel’ bir ‘Zaman’ konseptine sahip olduğu iddia edilirken Louis Massignon’a göre Müslümanlar daha farklı bir ‘Zaman’ anlayışına sahiptirler. Bu zaman anlayışı “kesintili” ve “geri dönüşlü” bir zaman anlayışıdır. Massignon “ilerleme düşüncesiyle belirlenen ‘zamansal şemalar’ın İslam için bir anlam” taşımadığını söylemektedir. Herşey Allah’ın elindedir ve Allah her şeye müdahale edebilir. Böylece Hristiyanlıkta zamanın ileri doğru olduğu, Müslümanlıkta ise geriye doğru olduğu iddia edilmektedir (Yavuz, 2000: 61-62).

Said Daniel’in Batı ve İslam kitabından yaptığı alıntıda İslam’ın imge haline gelmesinin Şarkiyatçılık açısından da taşıdığı öneme dikkat çeker (Said, 2014: 70):

(...) Kuran’ın anlamını veya Müslümanların onu nasıl yorumladıklarını ya da Müslümanların belirli koşullarda ne düşündüklerini ve ne yaptıklarını görmezden gelme yolundaki değişmez eğilim, ister istemez, Kuran öğretisi ile diğer İslami öğretilerin, Hristiyanları ikna edecek bir biçimde sunulduğu anlamına gelir; yazarlar ile okurların İslami sınıra uzaklığı arttıkça, gitgide daha abartılı hale gelen sunuş biçimleri kabul edilebilirlik kazanacaktı. Müslümanların, “Müslümanlar bunlara inanır” dediği şeyleri gerçekten onların inanışları diye kabul etmeye pek yanaşılmıyordu. Ayrıntılardan (olgusal zorlamalar altında bile) olabildiğince az

vazgeçilen, ana hatlardansa asla vazgeçilmeyen Hıristiyan yapımı bir tablo söz konusuydu. Farklı düşünürlerin gölgeleri dolaşıyordu, ama bunlar ancak ortak bir çerçevede ortaya çıkabiliyordu. Giderek artan kesinlik merakıyla yapılan tüm düzeltmeler, zedelenebilir olduğu pek yenilerde fark edilen bir şeyin korunması, zayıflamış bir yapının desteklenmesiydi yalnızca. Hıristiyanların İslama ilişkin görüşü, sırf yeniden kurmak için bile olsa, yıkılamayacak bir yapıydı.

İslam'da modernist akımının destekçileri İslam'ın anti-rasyonel olmadığı görüşünü dile getirmişlerdir. Ancak İslam'ın içindeki rasyonelliğin nasıl dışlandığı hususunda da “mistik Sufizmin olumsuz sonuçları, gelenekçi dindarlık, İslam hukukunun katılığı ya da içtihadın kapısının kapanması, daha karlı yatırımlara kaymada zekatın olumsuz etkileri ve sivil toplum içinde özerk bir kent kültürünün yokluğu” gösterilmektedir (Turner, 2002: 29).

Batı kendi gelişimini sürdürürken bunu ‘öteki’ üzerinden gerçekleştirmekteydi. Kendini tanımlarken, kendinde olanı dışarıda bırakarak kendi benliğini oluşturma yoluna gitmiştir. Batı ne kadar mükemmel ise Doğu'da bu mükemmelliğin dışında kalanları tanımlamak için vardı. Hobson (2008: 23) bunu şöyle dile getirir:

(...) 1700 ila 1850 yılları arasında Avrupalı zihinler dünyayı iki karşı kampa ayırıyor ya da buna zorlanıyorlardı: Batı ve Doğu (ya da Batı ve Geri kalanlar). Bu yeni kavrama göre Batı, Doğu'dan üstün görülüyordu. İkinci sınıf Doğu'nun sahip olduğu sanılan değerleri, rasyonel (akılcı) Batı'nın değerlerine karşı tez olarak kabul ediliyordu. Özellikle Batı, eşsiz erdemlerle kutsanmış olarak hayal ediliyordu: akılcıydı, çalışkandı, üretken, fedakar, tutumlu, liberal, demokratik, dürüst, otoriter, olgun, gelişmiş, becerikli, hareketli, bağımsız, gelişime açık ve dinamikti. Doğu'ysa Batı'nın karşısındaki öteki'ydi: akılcı olmayan ve keyfi, tembel, üretmeyen, tahammüllü, cazip olduğu kadar egzotik ve karmaşık, despot, bozulmuş çocuksu ve olgunlaşmamış, geri kalmış, pasif, bağımlı, durağan ve değişmeyen. Başka bir şekilde söylemek gerekirse, Batı bir dizi gelişmeci özelliklerle tanımlanıyorken, Doğu yokluklarla tanımlanıyordu.

Bir tarafta Batılılar vardır bir tarafta ise Şarklılar. Batılılar hakim olan taraftır. Şarklılar isehakim olunması gereken. Böylece Şarklının toprağı ve zenginlikleri Batılının kullanımına girmektedir.18. yüzyıl ortasından beri Şark ve Garp ilişkisinde iki önemli unsur bulunmaktadır. Bunlardan ilki Avrupa'da Şark'a yönelik oluşturulan düzenli bilgidir. İkincisi ise, Avrupa'nın hep egemen, kuvvetli konumunu sürdürmesidir. Kullanılan çeşitli terimler Şark ile Garp arasındaki ilişkiyi betimlemektedir. Şarklı “mantıksız”, “ahlaksız”, “çocuksu”,

“farklı” olarak görülürken, Avrupalı “aklı başında”, “erdemli”, “olgun”, “normal” olarak görülmektedir (Said, 2014: 45-50).

Batı için Doğu düşüncesi basit bir olgu olmaktan ziyade, yüzyıllar içinde gelişerek şekillenmiş ve şekil değiştirerek devam eden bir olgudur. Doğu terimi yerine “öteki” kavramı da kullanılabilir gibi, Batı’nın en temel “öteki”si de bizzat Doğu’dur. Batı kendi kimliğini oluştururken bunu hem kendinden olmayan olarak gördüğü “öteki”ni dışlayarak yapmış hem de onu sınıflandırarak, biçimlendirerek, kalıplaştırarak ve etiketleyerek yapmıştır. Irkçılık soykütükten kültürel farklılıklara evrildiği gibi, Doğu’da Batı’nın sömürgesinden, onun düşmanına, ona her an zarar verebilecek bir düşmana dönüşmüştür. Günümüzde “ötekileştirme” her alanda kendini gösterebilmekte, kapsamı da değişen Batı ve Batı aklına göre artmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ORTADOĞU'DA HABER SÖYLEMİNİN İKİ AKTÖRÜ: CNN ve AL JAZEERA

3.1 CNN

CNN (Cable News Network), 1 Haziran 1980 tarihinde yayın hayatına başladığında dünyada 24 saat yayın yapan tek televizyon ağıydı ve bu CNN'in asıl karakterini oluşturmaktaydı. CNN ilk yayını Atlanta Georgia'daki ana merkezinden gerçekleştirmiş ve ilk haberini de sivil haklar lideri Vernon Jordan'a teşebbüs edilen süikast hakkındaki haberle yapmıştır. CNN, haberin gün boyunca sadece belli saatlerde yapılacağı şeklindeki algıyı değiştirmiştir. CNN yayın hayatına başladığında televizyon haberleri ABC, CBS ve NBC tarafından yapılmaktaydı; ancak CNN yayın hayatına başladıktan sonra ABD'de iki milyon eve ulaşmış ve günümüzde de ABD'de 89 milyon haneye ulaşırken, uluslararası bağlamda 160 milyonun üzerinde evde CNN izlenebilmektedir (<http://www.history.com>, erişim tarihi, 14.05.2015).

CNN 1996 yılında Time Warner ile birleşmiştir. Böylece CNN'in haber konusundaki deneyimiyle Time Warner'ın prodüksiyon konusunda sahip oldukları bir araya gelmiştir. Dört yıl sonra da CNN-Time Warner American Online ile birleşmiştir (İnceoğlu, 2010: 134)

3.1.1 CNN Etkisi

CNN 1980 yılında kurulduğundan beri haber yayıncılığına yenilikler getirmiştir. Bunlar arasında yayınlarını kesintisiz bir şekilde devam ettirmesi en önemlisi iken, diğer bir tanesi de CNN'in dünya olaylarını haberleştirmekteki başarısı olmuştur. CNN bir taraftan domestik yayınlar gerçekleştirirken, diğer taraftan uluslararası bir medya kanalı haline gelmiş ve Amerikan dış politikasının yürütülmesinde veya yönlendirilmesinde dikkate alınan bir aktör olmuştur.

Uluslararası ilişkilerle ilgilenen insanlar medyanın ABD diplomasisinin ve dış politikasının yürütülmesinde etkisini arttırdığına dikkat çekmişlerdir. Medyanın bu etkisi "CNN etkisi" olarak adlandırılmıştır. Birçok akademisyen, gazeteci ve politikacı medyanın büyük ölçüde dış politika sürecini etkilediğini düşünmektedir. Bunun oluşmasını sağlayan iki faktörden söz edilebilir. Bunlardan bir tanesi Soğuk Savaş'ın sona ermesi, diğeri ise teknolojide yaşanan gelişmelerdir (Livingston, 1997: 1). Soğuk Savaş'ın bitişiyle beraber ABD dünyanın diğer bloğu hakkında bilgi edinme ihtiyacı hissetmiştir. İletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ile birlikte dünyanın birçok yerinden kesintisiz yayın

yapma olanağı doğmuş ve bu teknolojiye sahip olan medya devleri yayınlarını tüm dünyaya izletme fırsatı yakalamışlardır.

CNN etkisi üç farklı şekilde ele alınabilir: 1) politika gündem-oluşturma ajanı olarak 2) istenilen politik hedeflerin başarılmasına engel olarak 3) politika karar-alımında hızlandırıcı olarak. Medya televizyon diplomasisinde olduğu gibi hızlandırıcı olarak karar alım sürecinde zamanı kısaltmaktadır. Savaş zamanlarında küresel televizyonlar muhtemel güvenlik ve istihbarat riskleri oluşturmaktadırlar. Ancak medya, birçok dış politika konusuna medyanın ilgisinin olması gibi, mesajların iletilmesinde aracı konumundadır. CNN etkisinin engel olarak ortaya çıkması iki şekilde olmaktadır. Olayların duygusal veya dehşete düşüren haberleştirilmesi moralleri bozabilir ve hükümet savaşın şiddetini düşürebilir veya savaş alanına girişleri sınırlayabilir. Küresel, gerçek zamanlı medya operasyonel güvenliğe tehdit oluşturabilir. Üçüncüsü gündem oluşturma faaliyetinde ise mezalimlerin veya insani krizlerin, Somali, Bosna Hersek ve Haiti de olduğu gibi, duygusal bir şekilde haberleştirilmesi dış politika önceliklerinin yeniden düzenlenmesini gerektirebilmektedir (Livingston, 1997: 2).

Akademisyenler ve politika yapıcılar için 1990'lar medyanın güçlendiği yıllar olmuştur. Soğuk Savaş ile birlikte oluşan gazeteciler ve politika yapıcılar arasındaki komünist karşıtı bloğun sona ermesi ve gerçek zamanlı haber teknolojilerinin gelişmesi dış politika elitlerinin medya üzerindeki etkisini bozuma uğrattırırken, medyanın gücünü arttırmış gözükmektedir. 1991 Kuzey Irak, 1992 Somali, 1995 Bosna, 1999 Kosova müdahalelerinin medyanın duygusal yayınlar yapmasından sonra gerçekleşmesi, medyanın dış politika oluşturulmasını etkilediği algısını güçlendirmektedir. CNN tüm küresel erişimle, 24 saat aralıksız yayınlarıyla CNN etkisini yaratarak dış politikanın medya tarafından güdümlendiği düşüncesini güçlendirmiştir. Ancak 11 Eylül sonrasında Bush yönetiminin “teröre karşı savaş” söylemleriyle birlikte jeopolitik görünüm değişmiştir. ABD dış politikası küresel terörizm, serseri devletler, kitle iletişim silahlarının yayılımı gibi tehditler üzerine odaklanmıştır (Robinson, 2005: 344).

ABD'nin 11 Eylül sonrasında teröre karşı savaş söylemiyle değişen dış politika anlayışı CNN etkisinin de azalmasına neden olmuştur. Bu konuda üç gelişme göze çarpmaktadır: Bunlardan ilki, “teröre karşı savaş” politikasının insani duyarlılığı/endişeleri ABD dış politika ajandasındaki önemini azaltmasıdır. CNN etkisinin azalmasının arkasındaki ikinci etken teröre karşı savaş politikasının yanında, 1990'lardaki insani savaş söyleminin İngiltere ve ABD politik elitleri tarafından Afganistan ve Irak'taki askeri müdahaleleri meşrulaştırıcı bir araç olarak kullanılmasıdır. CNN etkisini azaltan üçüncü etken ise ABD hükümetinin

enformasyon ortamını kontrol etmek için yaptığı girişimler oluşturmaktadır (Robinson, 2005: 346-347).

1990'ların başındaki Körfez Savaşı'nda, CNN uluslararası ilişkilerde küresel bir aktör haline gelmiştir. CNN'in Körfez Savaşı'nı haber yapmadaki başarısı diğer yayın kuruluşlarını da teşvik etmiştir ve NBC ve Star gibi kuruluşlar küresel televizyon ağları kurmuşlardır. CNN'in büyümesi ve CNN International'ın kurulmasıyla birlikte çeşitlenmesi uluslararası ilişkilerin ve küresel iletişimin birçok yönünü etkilemiştir. 1980'lerde CNN etkisi akademik ve profesyonel çevrelerde çok ilgi çekmemişken, CNN'in Körfez Savaşı'nı yayınlaması daha fazla araştırmanın yapılmasını teşvik etmiştir. Bu savaş iletişimin ve özelde CNN'in tarihi açısından dönüm noktası olmuştur. CNN etkisinin dışında "CNN kompleks", "CNN eğrisi", "CNN faktör" gibi adlandırmalar da yapılmıştır (Gilboa, 2007: 28).

3.1.2 CNN ve Uluslararası Gelişmeler

CNN yaptığı yayınlarla 1991 Körfez Savaşı'nda tüm dünyanın ilgisini çekmişti. Ancak ABD'nin Irak'ı işgal etmesiyle birlikte bu rakipsizliğini daha fazla sürdürememiştir. Irak'ın işgaliyle Fox TV ve Al Jazeera'nin yayınları ön plana çıkmıştır. Fox TV izlenme oranlarında CNN'i geride bırakmıştır. CNN'in tarafsız yayıncılık anlayışı Fox TV'nin Bush yönetimini destekleyen yayınlarıyla beraber bozulmuştur. CNN savaştan dolayı "haber onaylatma sistemi"ni (script approval) oluşturmuştur. Robert Fiske bunu şöyle açıklamaktadır(İnceoğlu, 2010:135): " CNN'de uygulamaya konulan yeni " haber onaylatma sistemi"- ki bu sistem yazılan tüm metinlerin Atlanta'da 'ismi açıklanmayan' yetkililer tarafından yayına uygun olup olmadıkları konusunda onaylanmasını, içerindeki onaylanmayan bölümlerin atılmasını öngörüyor". Böylece haber üretildiği ilk haliyle değil, Atlantada'ki CNN yetkililerinin düzeltmesinden geçtikten sonra yayınlanabilmiştir.

11 Eylül saldırılarının ardından ABD'nin Afganistan'a operasyon düzenlemesiyle CNN başkanı Walter Isaacson ABD ordusunun yaptığı operasyonların CNN'deki görünümüne müdahale etmiştir (Akıner, İnceoğlu, 2010: 162): " Taliban'ın teröristlere yataklık ettiğini unutmadan, sivil yıkımlara dair görüntüleri dengeli verin... Afganistan'ın can kayıplarına fazla odaklanmak sapkınca gözüküyor. Taliban'ın perspektifinden bildiriyor gözükmemek için olayları doğrulatma çabamızı iki katına çıkarmalıyız. Taliban'ın insan kalkını kullandığından ve beş bin masum insanın ölümünden sorumlu teröristlere yataklık yaptığından söz etmeliyiz. İnsanların Afganistan'da sivilleri acı çekerken gördüklerinde, ABD'ye büyük ıstırap vermiş bir terörist saldırısının bağlamında olduğunu anlamalarından emin olmak istiyoruz."

CNN yayınlarının zirvesini 1991'deki Körfez Savaşı sırasında yapmıştır. CNN bu savaşta Bağdat'tan yayın yapan tek uluslararası haber kanalı haline gelmiştir. Dönemin CNN Başkan Yardımcısı Stuart Loory Irak TV ile olan ilişkileri için Irak'ın Kuveyt işgalinde Irak TV ile iyi ilişkiler içinde olan tek Amerikan kanalının CNN olduğunu söylemektedir (İnceoğlu, 2010: 137). Tüm dünya ABD'nin Bağdat'a saldırdığında bilgileri CNN'den öğrenmiştir.

3.1.3 Christiane Amanpour Yaser Arafat Görüşmesi: CNN'in İsrail-Filistin Çatışmasına Yaklaşımı

CNN moderatörlerinden Christiane Amanpour ve Yaser Arafat arasında 29 Mart 2002 tarihinde Yaser Arafat'ın Ramallah'ta İsrail tarafından kuşatılan evinde telefon görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Amanpour Yaser Arafat'a yaşadığı yerdeki koşulları sormaktadır. Arafat ise Filistin halkına yapılan saldırıyı görmüyorsunuz diye cevap vererek Gazze'yi üç ayrı bölgeye bölüp, birbirinden ayırdıklarını söyler. Aynı zamanda İsrail Ramallah'a ve Yaser Arafat'ın bulunduğu karargaha saldırmaktadır. İlave olarak; Filistin halkına ve diğer birçok bölgeye de İsrail'in askeri faaliyetlerini ve şiddetini arttırdığını söylemektedir. Amanpour ise Arafat'a yaşadığı yerdeki odaların saldırıya uğrayıp uğramadığını ve Arafat'ın doğrudan fiziksel bir tehdit altında olup olmadığını sormaktadır. Arafat ise bütün dünyadaki televizyonları takip etmiyorsunuz diye cevap verir. Kendilerine ait yedi binanın yok edildiğinden bahseder, ofisine saldırıldığını söyler ve ne bekliyordunuz diye sorar. Filistin halkı bu saldırılara karşı koyacaktır. Bunu anlamalılar der. İsrail'in işgalci güç olarak terörist olduğunu söyler ve bize karşı Amerikan silahlarını kullanmaktadırlar der. Amanpour şu anda sizi öldürmeye, size zarar vermeye çalıştıklarını düşünüyor musunuz diye sorar. Arafat ise 24 saattir aralıksız bizi bombalarlarken ne bekliyordunuz diye cevap verir. Amerikalıların Arafat zarar görmeyecek dediğini söyler ve bunun sadece Arafat'ın sorunu olmadığını Filistin halkının özgürlüğünün, özgür Filistin devletinin ve İzhak Rabin'le yapılan barış anlaşmasının sorunudur der. Rabin'in varılan anlaşmayı canıyla ödediğini söyler. Arafat İzhak Rabin'le varılan anlaşmaya sadık kalacaklarını söyler. Amanpor, Arafat'a Dışişleri Bakanı Colin Powell'ın kensisiyle kamuoyu önünde konuştuğunu ve Arafat'a şiddeti durdurması yönünde çağrı yaptığını söyler. Bu açıklama hakkında ne düşündüğünü ve “şiddeti durduracak mısınız” veya “durdurabilecek misiniz” diye Arafat'a sorar. Arafat ise tamamen kuşatma altındayken bunu bana mı soruyorsunuz der ve “mükemmel bir gazetecisiniz” diye ekler. Amanpor'un mesleğine saygı duyması gerektiğini söyler. Amanpour ise size basit bir soru soruyorum tekrardan şiddeti durdurabilecek misiniz diye sorar. Arafat ise General Yaser Arafat ile konuşurken sözlerinize dikkat etmesini ve sessiz olmasını söyler. Arafat ise Amanpour'un bu tarz sorularla İsrail devletinin terörist faaliyetlerini işgalini ve suçlarının üzerini örttüğünü

söyler ve “adil olun” diye bağırır. Arafat bu hataları yapıyorsunuz diyerek teşekkür eder ve telefonu kapatır. Amanpour ise Araft’ın telefon konuşmasını bitirmesinin ardından seyircilere duygusal ve sınırlı Yaser Arafat’ı dinlediklerini söyler (<https://www.youtube.com>, erişim tarihi, 20.05.2015).

Amanpor Yaser Arafat görüşmesine bakıldığında, Amanpor’un sorularının İsrail-Filistin çatışmasından öte bireysel olarak Yaser Arafat’a yönelik olduğu görülmektedir ve Arafat’ın yaşadığı yerin İsrail tarafından kuşatma altında olmasına rağmen, Arafat’ın şiddetin sorumlusu olduğu ve şiddeti durdurabileceği gibi bir algı yaratılmaktadır. Arafat’ın “adil olun (be fair)” diye bağırması, ABD’de tarafsızlık ve objektiflik kavramlarının yeniden sorgulanmasına neden olmuştur. Medyanın uymakla yükümlü olduğu sorumluluklar sadece basit etik sınırlamalardan öteye geçmiştir (Akıner, 2005: 270-283):

(...) medyanın uymakla yükümlü olduğu düşünülen en alt düzeydeki etik sınırlamalar, sadece haberin doğru verilmesi, gerçeğe uygunluğu ve nesnelliği gibi konuları kapsamamaktadır. 1996 yılında Society of Professional Journalists (Profesyonel Gazeteciler Topluluğu) “objektiflik” kavramını etik kodlarından çıkardı. Çünkü yayın politikaları farklı olsa da bu topluluğa bağlı pek çok gazeteci, “objektiflik” bir başka deyişle “nesnellik” kavramının gerçek dışı olduğunu düşünmekteydi. Nesnellik kavramını karşılayan, uluslararası medyanın yanı sıra Türk medyasının da etik kodları arasına alması gereken kavramlar, “adalet”, “denge”, “tutarlılık” ve “kapsamlılık”tır. Medyanın sosyal sorumluluk ilkesinden ödün vermeden ve “etiket”lemeden ileti üretiminin yolu, bu formülleri içselleştirmekten geçmektedir."

3.2 Al Jazeera

Ortadoğu’daki uydu yayın kanallarına bakıldığında hükümet tarafından yönetilmeyen tek kanalın Al Jazeera olduğu söylenebilir. Al Jazeera resmi olarak bağımsız bir televizyon kanalıdır; ancak devlet ile tek bağı kurulduğundan itibaren beş sene devlet tarafından maddi açıdan desteklenmesidir. Al Jazeera’nin çalışanları haber değeri taşıyan olaylara öncelik vermekte ve yerel rejim tarafından kabul edilebilirliği arka plandadır. Yayınlarının çoğu da canlı yayındır. Ancak Al Jazeera’nin yayınları şimdilik Katar liderliği ile beraber ilerlemektedir (Sakr, 1999: 6).

Tunus’ta Muhammed Bouazizi’nin siyasi baskı ve fiyatların yükselmesini kendini yakarak protesto etmesiyle başlayan olaylar, yeni ve geleneksel medyanın etkisiyle ulusal ve

uluslararası haber olmuştur. Facebook gibi Al Jazeera de bilginin yayılmasında ve protestocuların mobilize olmalarında önemli rol oynamıştır (Khondker, 2011: 676).

Al Jazeera 1996 yılının sonlarında Katar emirinden gelen maddi destekle kurulmuştur. 1991 yılındaki Körfez Savaşı'nı takiben, Orta Doğu'da birçok uydu televizyon istasyonu kurulmuştur. Bu kanallar Arap dünyasında uydu makinesi olan herkese ulaşmıştır; ancak Al Jazeera'nin yeniliği tartışmalı politik konuları transnasyonel misyonunda görünür kılmıştır. Al Jazeera için dönem noktası 1998 yılının Aralık ayındaki Çöl Tilkisi Operasyonu ile gelmiştir. Al Jazeera bombalamanın başladığı anda sahada çekim yapan tek televizyon kanalıydı. Al Jazeera'nin şiddet yüklü görüntüleri Arap izleyicileri etkilemiş ve bölgede Anti-Amerikan protestoların başlamasına neden olmuştur. Al Jazeera'nin sahadaki yayınları 2000 yılındaki Filistin intifadasında ve Amerika'nın Afganistan'ı işgalinde de devam etmiştir (Lynch, 2005: 37-38).

CNN'in 1991 Körfez Savaşı'nda yaptığı haberler dünya çapında izlenirken, 2003 yılında bu sefer Al Jazeera Afganistan ve Irak'ta gerçekleştirdiği haberlerle dikkatleri üzerine çekmiştir. Taliban yönetimi sadece bir muhabire izin verdiğinde, Al Jazeera'den Tissir Alouni iki hafta boyunca Kabil'den yayın yapma iznine sahip olmuştur. Batılı haber kurumları Taliban liderlerinin yaptıkları açıklamalar konusunda Al Jazeera'ye bağımlı olmuşlardır. 1998 yılında Bin Ladin ile yapılan özel röportaj Al Jazeera'nin Batılı toplumlarda tanınmasını sağlamıştır (Cherribi, 2006: 121-122).

Al Jazeera English 270 milyondan fazla haneye ulaşırken, 140'ın üzerinde ülkede seyredilmektedir. Al Jazeera Medya Ağı'nın 70 farklı ulusa mensup 4 binin üzerinde çalışanı bulunmaktadır (www.aljazeera.com, erişim tarihi, 21.05.2015).

Al Jazeera'nin destekçileri İsrail-Filistin çatışmasında kanalın taraflı yayın yaptığını düşünmemektedirler; ancak çatışmayı farklı bir perspektiften sunduğunu söylemektedirler. Al Jazeera'nin Washington bürosu şefi Hafez Al Mirazi ilk intifadanın CNN tarafından haberleştirilip Batı toplumlarına iletildiğini, Filistin'in mücadelesinin ve amacının böylece kişisizleştirildiğini; öbür taraftan Al Jazeera ve diğer Arap uydu televizyonlarının yayınlarıyla ikinci intifadanın Arap kamuoyunu daha çok etkilediğini söylemektedir (Sharp, 2003).

Al Jazeera'nin 11 Eylül 2001 saldırısından sonra ABD'nin "Operation Enduring Freedom (Sonsuz Özgürlük Operasyonu)"ı başlatmasından saatler sonra Al Jazeera'nin Usame Bin Ladin'in teybini yayınlaması birçok Batı medyası tarafından kanalın El Kaide'nin

sözcülüğünü yaptığı suçlamalarına sebebiyet vermiştir. Bazı gözlemciler de Al Jazeera'yı El Kaide ile işbirliği yapmakla suçlamışlardır (Sharp, 2003).

Al Jazeera'nın başarısı geleneksel haber programcılığı formatından daha objektif olması, haber aktarımındaki ikili yaklaşım, olayların videolarının ve etkilenen insanların daha çok gösterilmesi ve muhabir ve sunuculara duyulan daha çok güven gibi çeşitli kopmalarla gerçekleşmiştir (Auter vd., 2005: 191).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM, ANALİZ ve BULGULAR

4.1 İsrail ve Filistin Sorununun Tarihsel Arka Planı

4.1.1 İsrail Devleti'nin Kuruluşu ve Filistin Meselesinin Ortaya Çıkışı

Ortadoğu bunalımlarının temelinde Arap-İsrail çatışması vardır. Çatışmalarla başlayan süreç devam etmiş ve günümüze dek süregelmiştir. İsrail'in güvenliği sorunsal güvenlik anlayışından öte, bölgedeki Arap devletlerinin sürekli aleyhine gelişen bir güç dengesi oluşturmuş ve İsrail'i de tek taraflı politikalarını uygulama yoluna götürmüştür.

Theodor Herzl 1897 yılında İsviçre'nin Basel kentinde dünyanın ilk Siyonist Kongresi'ni toplamış ve Siyonist hareketi başlatmıştır. Bu hareket Yahudilerin Filistin'de bir devlet kurmalarını öngörmekteydi. Birinci Dünya Savaşı devam ederken Chaim Weizmann İngiliz politikalarını etkilemiş, 1917 tarihinde açıklanan Balfour Bildirisi ile Filistin'de Yahudilere “ulusal” yurt sözü verilmiş ve İngiltere'nin manda yönetimi oluşturulmuştur. Bu arada zengin Yahudilerin maddi katkılarıyla Filistin'de Araplardan büyük oranda toprak satın alınmıştır. İkinci Dünya Savaşı başladığında Filistin nüfusunun üçte ikisi Araplardan ve üçte biri de Yahudilerden oluşmaktaydı ve bağımsız Yahudi devletinin temelleri büyük ölçüde atılmıştı (Sander, 2013: 297).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere, Filistin'deki Manda yönetimini kaldırma kararı almış ve sorun BM'nin gündemine gelmiştir. BM Genel Kurulu'nun kararıyla kurulan Birleşmiş Milletler Filistin Özel Komisyonu çalışmalarına başlamış ve konu ile ilgili iki plan ortaya çıkmıştır. Çoğunluk Planı'na göre bölgenin ekonomik birliği sağlanacak, Arap ve Yahudi devletleri şeklinde taksim edilecekti. Kudüs ise uluslararası denetim altında tutulacaktı. Azınlık Planına göre ise başkenti Kudüs olan ve Arap-Yahudi federe devletlerinden oluşan federal bir yapı öngörülmekteydi. Araplar taksim fikrine karşı çıkmaktaydı. Ancak; dönemin süper güçleri ABD ve SSCB'nin taksimden yana olduklarını açıklaması üzerine 29 Kasım 1947'de BM Genel Kurulu'nda yapılan oylamada Filistin'in Araplar ve Yahudiler arasında taksim edilmesine karar verilmiştir (Erhan ve Kürkçüoğlu, 2004: 637).

İngiliz manda yönetiminin sona ermesine yakın taraflar arasında çatışmalar artmıştır. Aşırılıkçı Yahudi gruplar Araplara yönelik katliamlara başlamışlardır. 14 Mayıs'ta Yahudi Geçici Ulusal Konseyi İsrail devletinin kurulmasına karar vermiştir ve Ben Gurion İsrail'in kurulduğunu dünyaya duyurmuştur. Dönemin iki büyük gücünden ABD hemen, SSCB ise

daha sonra İsrail'i tanıdıklarını açıklamışlardır. İsrail'in bağımsızlığını ilan etmesinin ardından Mısır, Suriye, Ürdün ve Irak orduları saldırıya geçmişlerdir. Savaş sonunda İsrail, Arap topraklarını ele geçirerek, kendisine ayrılan topraklardan çok daha geniş bir alana sahip olmuştur. Savaş sonunda bir milyon Filistinli evlerini terk etmek zorunda kalmış ve komşu Arap ülkelerine sığınmışlardır (Sander, 2013: 299-300).

BM Güvenlik Konseyi 29 Aralık'ta derhal ateşkes ilan edilmesini istemiştir. Bu çağrıya ilk uyanlar Mısır ve İsrail'dir. İsrail Mısır, Ürdün, Lübnan ve Suriye ile ayrı ayrı ateşkes anlaşmaları imzalamıştır (Erhan ve Kürkçüoğlu, 2004: 639-640).

4.1.2 Arap İsrail Savaşları

Soğuk Savaş yıllarındaki Arap-İsrail Savaşları 1956 yılındaki Süveyş Buhranı ile başlamakta ve 1967 ve 1973 Savaşları ile devam etmiştir. Bu savaşlarda Araplar genel olarak mağlup olmuşlar ve Filistin mülteci sorunu gitgide büyümüştür.

4.1.2.1 Süveyş Buhranı

Bir Fransız şirketi tarafından yapılan ve işletilen Süveyş Kanalı 1869 tarihinde hizmete açılmıştır. Kanalin ortakları arasında Fransız şirketin yanında Mısır Hükümeti de bulunmaktaydı. Ancak Mısır Hükümeti içinde bulunduğu maddi darboğazdan dolayı hisselerini satınca, kanalın ortakları Fransız ve İngiliz şirketleri olmuştur (Armaoğlu, 2004: 492).

Cemal Abdul Nasır ve Hür Subaylar 1952 yılında Mısır'da kansız bir darbeyle yönetimi ele geçirmişler ve ülkeyi cumhuriyet yönetimine geçirmişlerdir. Nasır 1954 yılında devlet başkanlığına gelmiş ve Pan-Arap hareketinin ve Ortadoğu ve Afrikadaki anti-kolonici hareketlerin liderliğini üstlenmiştir (Philo ve Berry, 2011: 43).

Nasır'ın amacı İsrail'e karşı askeri açıdan Mısır'ı güçlendirmek için Doğu Bloku'ndan silah temin etmek ve Mısır'ın ekonomik açıdan geliştirmek için Asuan Barajı'nı yapmaktı. Bu barajı yapabilmek için Nasır'ın maddi desteğe ihtiyacı bulunmaktaydı. Ancak İngiltere ve ABD Nasır'ın Doğu Bloku'ndan silah temin etme planından rahatsız olmuşlar ve Asuan Barajı'nı finanse etmeyi kabul etmemişlerdir. Bunun üzerine Nasır, Süveyş Kanalı'nı 1956 yılının Temmuz ayında millileştirdiğini açıklamıştır (Sander, 2013: 301-302).

Mısır'ın Süveyş Kanalı'nı millileştirmesine İngiltere ve Fransa'dan tepki gecikmemiştir. Kanal şirketi bu iki ülkenindi ve kanaldan da en çok gemiyi geçiren gene bu iki ülkeydi (Armaoğlu, 2004: 499).

Süveyş Kanalı'nın Mısır tarafından millileştirilmesinden sonra İngiltere ve Fransa yanlarına İsrail'i de alarak Sevr'de herkesten habersiz bir toplantı düzenlemişlerdir. Bu toplantıda karar verilen "Silahşör Operasyonu"na göre "Mısır'ın İsrail tarafından işgal edilmesi, İngiltere ve Fransa'nın bu duruma arabulucu olarak müdahale etmesi, İsrail ile Mısır güçlerinin Kanal'ın her iki tarafından çekilmeye zorlanması ve ardından buraya İngiliz ve Fransız birliklerinin yerleştirilmesi" öngörülmekteydi (Süer ve Atmaca, 2006: 40).

Bu üç devlet arasında varılan anlaşmadan sonra Sina yarımadası 29 Ekim 1956'da İsrail tarafından işgal edilirken, İngiltere ve Fransa çatışmaların bitmesi için ultimatoma vermişler ve bu Nasır tarafından kabul edilmeyince Mısır'a saldırıya başlamışlardır. Dönemin iki süper gücü ABD ve Sovyetler Birliği saldırıya karşı açık tavır almışlar ve Birleşmiş Milletler 'de bu saldırının bitirilmesini istemişlerdir. Bunun üzerine İngiltere ateşkes ilan etmiştir ve geri çekilmiş, aynı şekilde de Fransa'da İngiltere'yi izlemiştir. İngiltere ve Fransa'nın askerlerini çekmesine rağmen, İsrail kendisine istediği güvenceler verilmeden işgali sonlandırmayacağını söylemekteydi. Bu güvencelerden bazıları şöyle idi: "Gazze Şeridi: BM barış gücü bölgede yönetimi ele alacak, bölgenin geleceği konusunda anlaşmaya varılıncaya kadar asker bulunduracak ve işgal öncesi duruma geri dönme belirtileri olursa İsrail haklarını korumak için harekete geçmekte serbest olacak." İsrail'in güvence talepleri 1967 Arap-İsrail Savaşı'nı hazırlamıştır (Sander, 2013: 302-304).

4.1.2.2 1967 Arap-İsrail Savaşı

İsrail'in kuruluşu ve Süveyş Bunalımı Ortadoğu'daki gerilimi arttırmıştı. Araplar kendi topraklarında kurulan İsrail Devleti'ne karşı tekrar harekete geçme düşüncesi içerisindeydiler. İsrail'in istediği güvenceler de yeni bir çatışmanın temelini oluşturmuştur.

Mısır Başkanı Nasır 1948 ve 1956 savaşlarının intikamını almak ve prestijini arttırmak istiyordu. Mısır, Arap Devletleri arasında liderlik rolünü tekrar kazanmalıydı. Sovyet Rusya Suriye'yi büyük oranda silahlandırmıştı ve olası bir savaşta Suriye'nin galip geleceğine kesin gözüyle bakılıyordu. Ayrıca, Amerika Vietnam'da bir savaş yürütmekteydi ve bu savaşta İsrail'i desteklemeyebilirdi (Armaoğlu, 2004: 702).

Nasır, 22 Mayıs 1967'de Tiran Boğazı'nı İsrail gemilerine 24 Mayıs'ta da bütün deniz trafiğine kapatmıştır. Böylece İsrail'e deniz yoluyla yardımın gelmesinin önüne geçilmek amaçlanmaktaydı. Tiran Boğazı'nın ardından Akabe Körfezi de kapatılmıştır. İsrail bu manevraları kendisine yönelik bir savaşın habercisi olarak görmüştür. Bu arada ABD ve

SSCB savaşın önüne geçmek için yoğun çaba göstermekteydiler. Bu yatıştırma faaliyetleri hiçbir fayda getirmemiştir (Armaoğlu, 2004: 704-705).

Araplar ilk saldırıyı İsrail'in yapmasını istiyorlardı. İstedikleri de olmuştur. 5 Haziran'da İsrail uçakları Mısır, Suriye ve Ürdün havalimanlarına bomba yağdırmışlardır. 16 Mısır havalimanı yerle bir olmuş, 280 Mısır uçağı, 52 Suriye uçağı, 20 Ürdün uçağı yok edilmiştir. Hava üstünlüğünden dolayı İsrail kara hareketindakolayca ilerleyebilmiştir Sina yardım adasını tamamıyla ele geçirmişlerdir. Mısır 8 Haziran'da ateşkesi kabul etmek zorunda kalmıştır. Ürdün kuvvetleri İsrail'e ciddi kayıplar verdirmişlerdir. Ancak İsrail bütün Batı Şeria'yı işgal etmiştir. Ürdün de 7 Haziran akşamında ateşkesi kabul etmiştir. Suriye'de İsrail karşısında fazla direnememiş ve Golan tepelerinin işgal edilmesini önleyememişti. Eğer, SSCB araya girmeseydi, İsrail'in Şam'a kadar yürümesinde önünde hiçbir engel gözükmemekteydi. Suriye'de 10 Haziran günü ateşkesi kabul etmek zorunda kalmıştır. Böylece İsrail ve Arap Devletleri arasındaki altı gün savaşı sona ermiştir (Armaoğlu, 2004: 706-707).

Savaş sonunda İsrail öncekine göre topraklarını dört misli genişletmiştir. İsrail, Gazze Şeridi ile Sina Yarımadasının tümünü, Şeria Akarsuyunun Batı Yakası'nı, Kudüs'ü, Suriye'nin Golan Tepeleri'ni ele geçirmiştir (Sander, 2013: 536).

4.1.2.3 1973 Arap-İsrail Savaşı

1967 Savaşı'nda Araplar İsrail'e karşı büyük bir yenilgi almıştı ve İsrail'in kuruluşundan beri sürekli mağlup olan Arap Devletleri buna bir son vermek istiyorlardı. Ayrıca BMGK İsrail'in işgal ettiği topraklardan geri çekilmesini isteyen bir karar almıştı. Ancak, İsrail bu karara rağmen adım atmaya yanaşmıyordu. Ortadoğu ülkelerinde de yeni gelişmeler olmaktadır. Mısır'da Başkan Nasır ölmüş ve yerine Enver Sedat gelmiştir. Nasır, Arap dünyasında, özellikle İsrail ile mücadelede öncülük etmiş bir liderdi. Enver Sedat'ta bu yüzden popülaritesini arttırmak istiyordu. Öbür taraftan, Suriye'de Baas Partisi içinde bir darbe meydana gelmiş ve Hafız Esad yönetimi ele geçirmiştir.

Ramazan ayı ve Yahudilerin kutsal ayı olan Yom Kippur'da Mısır ve Suriye birlikleri İsrail'e habersiz bir saldırı düzenlemişlerdir. İsrail karşılaştığı bu iki cepheli saldırı karşısında başta bocalamıştır. Golan Tepeleri ve Sina Yarımadasından geri çekilmesine rağmen ilerleyen günlerde tekrar toparlanarak Golan Tepelerini geri almışlar ve Mısır Birliklerini çevirmişlerdir. Savaş tehlikeli boyutlara gelince BMGK tarafların ateşkes ilan etmeleri ve 1967 kararlarına uymaları yönünde bir karar almıştır. Ancak karar etkili olmamış ve gerilim

tırmanmaya devam etmiştir. İki bloğun karşı karşıya gelme ihtimali üzerine bağlantısız devletler bir öneri getirmişler ve bu öneri doğrultusunda BM Barış Gücü çatışan tarafların arasına girmiştir (Sander, 2013: 538).

1973 Arap-İsrail Savaşı'ndan sonra, Mısır ve İsrail yakınlaşması 1979 Camp David Antlaşması'nın imzalanmasıyla sonuçlanmıştır. Bu gelişmelerden ötürü, Suriye İsrail ile olan mücadelede ve Filistin davasının sahiplenilmesinde ön almaya başlamıştır.

4.1.3 Arap-İsrail Çatışmaları

4.1.3.1 I. İntifada

İsrail 1982'de Lübnan'ı işgal ederek Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Beyrut'tan çıkarılmasını sağlamıştır. Filistin kurtuluş hareketinin Lübnan'dan çıkarılması intifadanın (halk ayaklanması) oluşumunda ana nedenlerden biri sayılmaktadır (Süer ve Atmaca, 2006: 73).

1987 yılının Aralık ayında 1967 yılından beri işgal altında olan Gazze Şeridi ve Batı Şeria'da intifada olarak bilinen halk ayaklanmaları başlamıştır. Her kesimden Filistinli bu gösterilere katılmıştır. Filistinliler topraklarının üzerindeki askeri boykotu protesto etmişler ve ulusal bağımsızlık istemişlerdir. İsrail güçleri başta protestolara en sert karşılığı vermişlerdir. 1987 ve 1993 yılları arasındaki silahsız gerçekleşen protestolarda binin üzerinde Filistinli hayatını kaybetmiş ve on binlercesi de yaralanmıştır. Ayrıca binlercesi de gözaltına alınmış ve İsrail hapishanelerine gönderilirken, çoğu da Filistin'den sınır dışı edilmiştir. (United Nations, 2008: 27-28)

İlk intifada 1993 yılının Kasım ayında Filistin Kurtuluş Örgütü ve İsrail arasında Oslo Anlaşmalarının imzalanması ile sonlanmıştır. Bu anlaşma ile İsrail Başbakanı İzhak Rabin, Savunma Bakanı Şimon Peres ve FKÖ lideri Yaser Arafat Nobel Barış Ödülü'ne layık görülmüşlerdir. Gizli gerçekleştirilen görüşmeler İsrail askeri güçlerinin geri çekilmesini ve Gazze ile Batı Şeria'da bir Filistin devletinin kurulmasını öngörmekteydi. Ancak baştaki iyi gidişata rağmen, Oslo süreci başarısızlığa uğramıştır. Oslo sürecinin neden başarısızlığa uğradığı birkaç maddeyle açıklanabilir (Habeeb vd. 2012: 86): 1) Hamas ve diğer İslami gruplar tarafından gerçekleştirilen intihar saldırıları 2) İsrail'in aşırı sağ kanadı tarafından gerçekleştirilen Başbakan Rabin suikasti 3) İsrail'in Batı Şeria'da sürdürdüğü yerleşimler 4) Filistin yönetiminde gerçekleşen yolsuzluklar 5) Son olarak da Arafat'ın kendini gerile liderliğinden devlet adamlığına soyutlayamamış olması

4.1.3.2 II. İntifada

İkinci intifadanın patlak vermesinin ardında İsraili ve Filistinli liderler Ariel Sharon ve Yaser Arafat'ın tutumları etkili olmuştur. Bir görüşe göre, dönemin İsraili muhalefet lideri Ariel Sharon'un 2000 yılının Eylül ayının sonlarında Tapınak Dağı'na yaptığı provakasyon dolu ziyaret intifadayı başlatmıştır. Diğer bir görüşe göre de Filistin Hareketi'nin lideri Yaser Arafat yeni Filistin Devleti'nin kan ve savaşla kurulacağına karar vermiş ve Filistinli Militanları bunun için örgütlemiştir (Pressman, 2003).

1993 Eylül'ünde Oslo Anlaşması imzalandığında Filistinlilerin çoğu anlaşmayı desteklemekteydi. Beklentiler, Oslo Anlaşması'nın İsrail işgalini bitireceği, açık ve demokratik bir politik yapının kurulmasını sağlayacağı ve Filistinlilerin ekonomik ve yaşam koşullarında hızlı bir düzelmeyi öngörmekteydi. Ancak barış sürecinin havası fazla uzun sürmemiştir. 1996 yılında Filistinlilerin Oslo sürecine verdikleri destek yüzde seksen civarlarındayken İsrail hedeflerine yönelik şiddet uygulanmasına olan destek yüzde yirmilerde kalmıştır. Filistin genel seçimlerinden önce Arafat'ın liderlik ettiği Fatah fraksiyonuna verilen destek yüzde ellibeş civarındayken, Arafat'ın kendine verilen destek te yüzde atmış beşe çıkmıştır. Diğer İslamcı ve milliyetçi muhalif gruplara olan destek te yüzde kırklardan yüzde yirmilere düşmüştür (Shikaki, 2002: 90).

1993 ve 2000 yılları arasında, 1994 yılı haricinde, Filistinlilerin Oslo'ya olan desteği yüzde atmışın altına düşmemiştir. Ancak Benyamin Netanyahu'nun İsrail'de Başbakan olarak seçilmesi ve Batı Şeria ve Gazze'deki Yahudi yerleşimlerinin sürmesi anlaşmaya olan inancın yok olmasına neden olmuştur. Daha sonraları Ehud Barak'ın Başbakan olmasıyla yüzde yirmi dörtlere düşen çözüm umudu, Ariel Sharon'un 2001 de seçimi kazanmasıyla yüzde on bire kadar düşmüştür. Çözüm sürecine olan desteğin gitgide azalması Filistinlileri sivillere yönelik intihar saldırılarına da içeren İsrail'e yönelik şiddet yoluna götürmüştür. Bill Clinton'ın 2000 yılındaki Camp David'deki arabuluculuk çabaları başarısız olmadan önce Filistinlilerin şiddet kullanımına verdikleri destek yüzde elli iki iken, bir yıl sonra bu oran yüzde seksen altıya çıkmıştır (Shikaki, 2002: 91-92).

Ariel Sharon'un Müslümanların Kudüs'te kutsal kabul ettiği Harem-El Sherif'e girmesi sonucu başlayan ayaklanmalar büyümüş El-Aksa İntifadasını başlatmıştır. Karşılıklı çatışmalar Filistinli fraksiyonların sivillere yönelik intihar saldırılarıyla devam etmiştir. 2002 yılının baharında Filistinli grupların saldırılarıyla birlikte İsrail Batı Şeria'ya "Savunma Kalkanı" operasyonuna başlamıştır ve Ramallah'ta bulunan Arafat'ın karargahını kuşatma altına almıştır (Süer ve Atmaca, 2006: 109-110).

Çatışmaların çözümü hususunda yeni bir yol haritası çizilmesi hususunda ABD, Rusya, Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler'den oluşan dörtlünün hazırladığı plan gündeme gelmiştir. 2003 yılındaki ABD'nin Irak ile girdiği savaş sonrası dörtlünün çizdiği "Yol Haritası"nın son şekli 13 Mart 2003 tarihinde Filistin Otoritesi Başbakanı olan Mahmu Abbas tarafından 1 Mayıs'ta yayınlanmıştır (Süer, Atmaca, 2006: 109-111-115).

4.1.3.3 İsrail'in Dökme Kurşun Operasyonu

İsrail, 1967 Savaşı ile işgal ettiği Gazze Şeridi'nden 2005 yılı itibariyle çekilmiştir. İsrail'in işgali sonlandırmasından sonraki sene Hamas yapılan seçimlerde Filistin Meclisi'nde çoğunluğu sağlayarak, Gazze Şeridi ve Batı Şeria'da hükümeti kurmuştur. İsrail seçimlerden sonra Hamas'ın hükümet kurmasını benimsemeyerek Gazze Şeridi'ne zaman zaman saldırılar düzenlemiştir ve Hamas'ı yönetimden el çektirmek için Gazze Şeridi'ni her taraftan abluka altına alarak ambargo uygulamıştır. Ambargo 18 ay kadar sürmüş ve İsrail'e yönelik roket ve havan saldırıları da sürmüştür (Topal, 2008: 1093-1094). Mısır'ın arabuluculuğunda İsrail ve Hamas arasında 19 Haziran 2008 Perşembe gününden başlayarak ateşkes olacağına dair taraflar anlaşmışlardır (Kershner, 2008). Ancak, Hamas ve İsrail arasındaki ateşkes İsrail kuvvetlerinin 6 Hamas üyesini öldürdüğü saldırıların ardından tehlikeye girmiştir; Hamas ta buna roket saldırılarıyla karşılık vermiştir (McCarthy, 2008).

İsrail Gazze Şeridi'ndeki Dökme Kurşun Operasyonu'na 27 Aralık 2008 tarihinde 64 savaş uçağıyla Hamas hedeflerini vurarak başlamıştır. 27 Aralık 2008 ve 3 Ocak 2009 tarihini kapsayan operasyonun ilk aşaması Hamas güvenlik bölgelerini, tünelleri ve Hamas'ın kontrolü altındaki Filistin Otoritesi altındaki bakanlıkları, hapishaneleri ve başkanlık sarayını kapsayan hava ve deniz bombardımanından oluşmuştur. İsrail güvenlik güçlerinin verdiği bilgilere göre operasyonun ilk 9 saatinde 100 tondan fazla patlayıcı kullanılmıştır. İkinci aşama 3 Ocak günü sabah saatlerinde başlamıştır. Hava saldırılarının devamında İsrail güçleri kara harekatına başlamış ve kendilerine yönelik roket saldırılarının geldiği alanları kontrol etmek için Gazze'ye girmişlerdir. 3 Ocak'tan İsrail'in ateşkes ilan ettiği 18 Ocak tarihine kadar, İsrail'in kara kuvvetleri kuzey çizgisi boyunca ilerlemişlerdir. Kara operasyonu hava ve deniz bombardımanı ile eş güdümlü olarak yürütülmüştür (Palestine Studies, 2009: 175-176).

İsraili ve Filistinli bağımsız insan hakları örgütlerinin yaptığı araştırmalara göre, Dökme Kurşun Operasyonu'nda hayatını kaybeden çoğu sivil olmak üzere Filistinlilerin sayısı 1385 ile 1419 arasındadır. En az 308'inin 18 yaşın altında çocuklardan oluştuğu kaydedilmiştir. Bunun dışında 5000'in üzerinde yaralı bulunmaktadır. İsrail tarafında da 3'ü sivil olmak üzere

30 kişi hayatını kaybetmiştir. Birleşmiş Milletler'e göre 3540 yerleşim yeri yok olmuş, 2870 kadarında da ciddi hasar meydana gelmiştir. Çoğu mülteci olmak üzere 20 binin üzerinde insan evsiz kalmıştır. Gazze'nin yok olan sivil altyapısı incelendiğinde İnsan Hakları Gözlemcileri İsrail'i Dördüncü Cenevre Konvansiyonu'nda bulunan "acımadan yıkıp yok etme" (wanton destruction) uluslararası yasağı ihlal etmekle suçlamıştır (IMEU, 2012).

4.1.3.4 2012 Savunma Kolonu Operasyonu ve 2014 Sınır Koruma Operasyonu

14 Kasım 2012 tarihinde İsrail Hava kuvvetleri Gazze Şeridi'ndeki bir aracı vurmuşlardır. Araçta Hamas'ın askeri lideri Ahmed el-Jabari bulunmaktaydı. Bu saldırının ardından İsrail ve Gazze arasındaki çatışmalar şiddetlenmiş ve İsrail Savunma Kolonu Operasyonu'nu başlatmıştır. Operasyon 8 gün sürmüş İsrail ve Hamas'ın ateşkes konusunda anlaşmasıyla 21 Kasım 2012 tarihinde son bulmuştur (Stein, 2013: 3).

12 Haziran 2014 tarihinde Batı Şeria'da üç İsraili gencin kaçırılmasının ardından İsrail ordusu bir dizi operasyon gerçekleştirmiştir. 30 Haziran'da üç gencin ölü bulunmasına kadar geçen 18 günlük süre de 530 Filistinli gözaltına alınmış, 10 Filistinli de öldürülmüştür. İsrail Başbakanı Netanyahu olayın arkasında Hamas'ın olduğunu iddia etmiş ve bu konu Gazze'ye saldırmak için bir sebep olarak kullanılmıştır. İsrail, 8 Temmuz 2014 tarihinde Hamas'ın roket fırlatmasını öne sürerek "Sınır Koruma Operasyonu" ile Gazze'ye bombardıman başlatmıştır (Çinkara, 2014).

Birleşmiş Milletler İsrail'in düzenlediği operasyonda ölenlerin çoğunun Filistinli siviller olduğunu belirtmiştir. Operasyonda en az 2014 Filistinlinin öldüğü ifade edilirken bunun 495 kadarının çocuk ve 253'ünün de kadın olduğu söylenmiştir. İsrail tarafından da 66 askerin öldüğü kaydedilirken, 6 İsraili ve bir Thailand vatandaşı da Gazze tarafından gelen roketler sebebiyle hayatını kaydetmiştir. 26 Ağustos 2014 tarihinde 50 günlük operasyonun ardından İsrail ve Filistin arasında Mısır'ın arabuluculuğunda ateşkes gerçekleştirilmiştir (BBC, 2014).

4.1.4 Hamas

İslami Direniş Hareketi olarak bilinen Hamas intifada sırasında ortaya çıkmıştır. Bu İslami güçlerin ortaya çıkışı, Batı Şeria ve Gazze'de hem İsrail'in işgaline hem de FKÖ'ye karşı gerçekleşmiştir.

İşgal edilen topraklarda en güçlü İslami hareket Müslüman Kardeşlere aitti. Ancak bu oluşum İsrail'e karşı aktif bir direniş göstermemiştir. Bu durum, Filistin Ayaklanması'yla birlikte değişmeye başlamıştır. Müslüman Kardeşlerin içinden çıkan Hamas baskın ulusal hareketin karşısında en etkin güç olarak ortaya çıkmıştır (Abu-Amr, 1993: 5).

1993 yılında FKÖ ve İsrail arasında Norveç'teki gizli görüşmeler sonrası Oslo Antlaşmasına varılmıştır. Clinton yönetiminin de onayladığı anlaşma iki aşamadan oluşmaktaydı. İlk aşama beş senelik bir geçiş dönemini öngörmektedir. Bu aşamada Filistinlilerin kendi kendilerini yönetme becerisini göstermeleri ve yasadışı tabir edilen silahlı grupları kontrol etmeleri gerekmektedir. Hamas sürekli bir biçimde Oslo Anlaşması'na karşı çıkmış ve bunun İsrail çıkarlarını gözettiğini ve Filistinlilerin haklarını göz ardı ettiğini düşünmekteydi. Ancak geçiş dönemi boyunca, İsrail Filistinlilerin hayatını zorlaştırmak için her yolu denemiş, Batı Şeria ve Gazze'deki kolonyal işgalini genişletmiştir. Oslo'nun başarısızlığı 2000 yılındaki II. İntifada'nın patlamasına neden olmuş ve Hamas ve onun "direniş projesi"ne daha fazla güç ve direniş kazandırmıştır (Hroub, 2009).

Hamas 2005 yılının Mart ayında üç önemli karar almıştır. Bunlardan birincisi, Batı Şeria ve Gazze'deki Filistin Yasama Konseyi Seçimleri'ne katılma kararıdır. İkincisi, Filistinli diğer gruplarla birlikte askeri faaliyetleri durdurma kararı almasıdır ve üçüncüsü de FKÖ'ye katılmayı düşünmesidir (Hroub, 2009).

25 Ocak 2006 tarihinde gerçekleşen Filistin Otoritesi'nin 132 sandalyelik meclisinde Hamas 72 sandalye kazanmıştır. Böylece 1968 yılından FKÖ içindeki hakimiyetini sürdüren Fetih Hareketi'nin liderliği sona ermiştir (Usher, 2006: 20).

Hamas'ın seçimlerde galip gelmesinin ardından hükümet kurması üzerine İsrail ve ABD başta olmak üzere uluslararası toplum Filistin'e ambargo uygulamaya başlamıştır. Böylece, ülkedeki gidişat daha da kötüleşmiş ve Hamas ve Fetih hareketleri arasındaki çekişme silahlı çatışmaya dönüşmüştür. Hamas ve Fetih hareketleri silahlı mücadeleye son vererek Ulusal Birlik Hükümeti'ni kurmuşlar; ancak daha sonra Hamas silah gücüyle Gazze'deki Filistin Ulusal Yönetimi'nden Fetih hareketini tasfiye etmiştir (kudus.bk.mfa.gov.tr, erişim tarihi, 20.06.2015). Böylece Hamas Gazze Şeridi'nde iktidarını perçinlemiştir.

Hamas'ın 2006 seçimlerini başarısının altında çeşitli nedenler bulunmaktaydı. Oslo Barış sürecine inanmayan kesimin ve İslamcı yapının yanında orta ve alt-orta kesimden de destek almıştı. Filistin'deki yoksullaşma Filistin'de İslamcı eğilimler için ortam yaratmıştır. Bunun dışında Filistin'de büyük oranda yoksulluk da bulunmaktaydı (Çalışkan, 2010).

4.2 Eleştirel Söylem Analizi

Eleştirel Söylem analizi¹(Critical Discourse Analysis)son on yıllarda sosyal bilimlerde çok kullanılan bir alan haline gelmiştir. ESA (CDA) problem odaklı interdisipliner bir yaklaşımdır ve çeşitli yaklaşımları içermektedir. Ancak, bu çeşitli yaklaşımları ortak noktada birleştiren de gücün, adaletsizliğin ve kötüye kullanmanın semiyotik boyutu ve toplumdaki politik-ekonomik ve kültürel değişimlerdir. ESA şu yönleriyle ayırıcı özelliklere sahiptir: Dil ve toplum arasındaki ilişkiye bakışıyla ve metodolojiye yönelik eleştirel yaklaşımıyla (Fairclough vd., 2011: 357).

ESA'nın kökleri klasik retorikte, metindilbilimselliğinde (textlinguistic), sosyodilbilimsellikte ve uygulamalı dilbilimsellikte ve kullanımbilim (pragmatics) de yatmaktadır. İdeoloji, güç, hiyerarşi, cinsiyet kavramları ve sosyolojik değişkenler bir metnin yorumlanmasında veya açıklanmasında ilgili görülmüşlerdir. Cinsiyet konuları, ırkçılıkla ilgili sorunlar, medya söylemleri, siyasi söylemler, kurumsal söylemler ve kimlik araştırmalarının boyutları göze çarpan konular olmuşlardır. ESA dil ve güç arasındaki ilişkiye özel önem göstermektedir. ESA belirli veya tek bir kurama veya metodolojiye dayanmamaktadır; aksine çeşitlidir, farklı kuramsal art alanlardan beslenmekte ve farklı data ve metodolijelere yönelmektedir (Weiss ve Rodak., 2007: 11-12).

ESA 1980'lerin sonlarında Avrupa'daki söylem Norman Fairclough, Ruth Wodak, Teun Van Dijk ve diğerleri tarafından öncülüğü yapılan Avrupa söylem çalışmalarında programatik bir gelişme olarak ortaya çıkmıştır; o günden beri de söylem analizi yaklaşımlarında en etkili ve görünür olanı haline gelmiştir (Blommaert ve Bulcaen, 2000: 447).

ESA'nın incelediği çalışma konuları çok çeşitlidir: 1) Siyasi söylem 2) İdeoloji, 3) Irkçılık, 4) Ekonomik söylem, 5) Reklam ve promosyon kültürü, 6) Medya dili, 7) Cinsiyet, 8) Kurumsal söylem, 9) Eğitim, 10) Okur yazarlık (Blommaert ve Bulcaen, 2000: 450-451).

ESA dili sosyal bir pratik olarak ele almaktadır ve dilin kullanıldığı bağlamı hayati kabul etmektedir. ESA'nın bazı ilkeleri mevcuttur ve bu ilkeler şöyle özetlenebilir (Wodak ve Fairclough, 2004: 186-188): 1) ESA yaklaşımı interdisipliner bir yaklaşımdır. 2) Yaklaşım belirli dilbilimsel kalemlere odaklanmak yerine, problem-odaklı ilerlemektedir. 3) Yöntemler ve kuramlar eklektik yapıdadır. 4) Bu çalışmalar alan çalışmasını ve etnografiyi içine almaktadır. Böylece diğer analizler ve kuramsallaştırmalar için ele alınan konu/nesne içerden çalışılmaktadır. 5) Yaklaşım dışaçekimseldir (abductive). Ampirik data gereklidir ve kuram arasında sürekli ileri ve geri gidilmektedir. Bu dördüncü madde için de bir ön koşuldur. 6)

¹ Bundan sonra ESA kısaltması ile yazılacaktır.

Çoklu türler ve çoklu kamusal alanlar çalışılmaktadır ve metinlerarası ve söylemler arası ilişkiler incelenmektedir. Yeniden bağlama koyma bu türleri, konuları ve tartışmaları birbirine bağlamak için en önemli süreçtir. 7) Tarihsel bağlam her zaman analiz edilmekte ve metinlerin ve söylemlerin yorumlanmasına dahil edilmektedir. 8) Analiz için gerekli araçlar ve kategoriler bu aşamalara ve işlemlere göre ve incelenen spesifik soruna uygun olacak şekilde tanımlanmaktadır. 9) ESA için Grand teoriler temel olarak işlev görürken, daha spesifik analizler için orta-menzilli teoriler daha iyi işlev sağlamaktadır. 10) Pratikler ve uygulamalar amaçlandığı hedeflere ulaşmalı ve çeşitli alanlarda çalışan kişilere açık olmalıdır.

ESA diğer metin analiz yöntemlerinden altı ana yönden ayrılmaktadır. Birincisi, ESA özgün metinlerin tek başına değil, tüm yönleriyle gerçek dünyadaki bağlamıyla üretildiği, okunduğu veya duyulduğu gerçeğinden hareket eder. Böylece ESA önemli ölçüde bağlam duyarlı bir yaklaşımdır. İkincisi, eleştirel söylem analizi oldukça geniş bir alanı kapsasa da, söylem analizinin oldukça entegre olmuş bir biçimidir ve en azından metin, söylemsel pratikler ve daha geniş bir sosyal bağlam olmak üzere üç analiz birimini birleştirebilmektedir. Üçüncü olarak, ESA önemli toplumsal olaylarla oldukça ilgilidir. Dördüncüsü, ESA uygulayıcıları, metni analiz ederken, etik bir duruş sergilemektedirler ve sosyal eşitsizliklere, güç dengesizliklerine, demokratik olmayan uygulamalara dikkat çekmekte ve izleyicileri doğru tavır almaya yönlendirmektedir. Beşinci olarak, ESA söylemin “sosyal inşacı” yönünü üstlenmektedir. ESA çalışanlar, insanların gerçekliğinin dilin kullanımı ve diğer semiyotik sistemler aracılığıyla büyük ölçüde diğer insanlarla olan etkileşimiyle oluştuğunu düşünmektedirler. Son olarak, eleştirel söylem analizcileri demokratik hedefleri göz önüne alarak, çalışmalarının herkese ulaşmasına çaba göstermektedirler (Huckin ve Miler, 1997: 79).

ESA, Batı Marksizminin dil özelinde içinde gelişen eleştirel analizinin bir çeşit uygulaması olarak düşünülebilir. Batı Marksizmi sosyal hayatın kültürel yönlerini göstermekte, egemenlik kurma ve sömürünün kültürel ve ideolojik olarak kurulduğunu ve devam ettirildiğini ifade etmektedir. Bu bakış, ekonomiyi temel alan klasik Marksizmden uzaklaşmaktadır. Bu konuda Anthony Gramsci'nin ‘hegemonya’ yaklaşımı örnek olarak verilebilir (Fairclough, 2001: 232).

ESA'nın ortaya çıkışı sosyal bilimlerde ‘eleştirel psikoloji’, eleştirel sosyal politika’ ve ‘eleştirel antropoloji’ gibi diğer eleştirel paradigmalardan, kuramlardan ve disiplinlerin gelişmesine paralel bir zaman dilimine denk düşmüştür. ESA'ya başlarda ‘eleştirel dil

farkındalığı' (critical language awareness) veya 'eleştirel dil çalışmaları' (critical language studies) gibi yakıştırmalar yapılmıştır (Billig, 2003: 37).

Eleştirel söylem analizi sosyal ve siyasi bağlamda metinlerin ve konuşmanın yoluyla aşağılama, baskınlık, eşitsizlik gibi yollarla uygulandığı, yeniden üretildiği ve dayatıldığı alanları incelemektedir. Böylece muhalif bir araştırmayla eleştirel söylem analizcisi bu eşitsizliklere karşı bir pozisyon alır ve bunları anlama, açığa çıkarma, bunlara karşı direnme çabasına girer (Van Dijk, 2003: 352).

Eleştirel söylem analizi diğer söylem analizlerinde olduğu gibi bir yöntem, okul veya uzmanlık alanı değildir. Daha çok tüm alanda kuramlaştırmada, analizde ve yaklaşımda farklı bir yöntem ve perspektif sunmayı amaçlamaktadır. Eleştirel söylem analizinin amaçlarını gerçekleştirmesi için bazı şartları yerine getirmesi gerekmektedir:

- Eleştirel söylem analizi kendine yer bulabilmek için diğer bütün araştırmalardan daha iyi olmak zorundadır.
- Günümüzün paradigmaları ve tarzlarına yönelmek yerine eleştirel söylem analizi sosyal sorunlara ve politik konulara odaklanmaktadır.
- Sosyal sorunların ampirik açıdan yeterli eleştirel analizi multidisiplinerdir.
- Sadece söylem yapılarını tanımlamak yerine, onları sosyal etkileşim ve özellikle sosyal yapılar açısından açıklamaya çalışmaktadır.
- Eleştirel söylem analizi söylem yapılarının güç ilişkilerini ve toplum içindeki baskınlığı nasıl oluşturduğu, onayladığı, meşrulaştırdığı, yeniden ürettiği ve veya bu bunlara karşı koyduğu üzerine odaklanmaktadır (Van Dijk, 2003: 353).

Fairclough and Wodak eleştirel söylem analizinin temel prensiplerini şu şekilde açıklamaktadırlar:

- Eleştirel söylem analizi sosyal problemlere işaret eder.
- Güç ilişkileri söylemseldir.
- Söylemler toplum ve kültürü oluştururlar.
- Söylem ideolojik işlev görür.
- Söylem tarihseldir.
- Metin ve toplum arasındaki bağlantı aracılıdır.
- Söylem analizi açıklayıcı ve yorumlayıcıdır.
- Söylem sosyal hareketlerin bir formudur (Fairclough and Wodak, 1997, akt. Van Dijk, 2003: 353).

Teun Van Dijk'ın (Van Dijk, 2003: 57) ideolojik söylem çözümlemesinde 'ideolojik kare' diye adlandırdığı kavramsallaştırma şöyledir:

- Bizim hakkımızda olumlu şeyleri vurgula
- Onlar hakkında olumsuz şeyleri vurgula
- Bizim hakkımızda olumsuz şeyleri vurgulama
- Onlar hakkında olumlu şeyleri vurgulama

Van Dijk söylem temsillerinde kendi temsillerimizin olumlu olduğunun altını çizerken, diğerinin temsilinin olumsuzluğunun üzerinde durur ve bunun söylem yapılarında çeşitli yollarla uygulandığını belirtir (Van Dijk, 2006: 373):

- Toplam etkileşim stratejileri: Olumlu kendini temsil ve olumsuz diğerinin temsili
- Suçlama veya savunma yolları gibi bizim 'iyi' davranışlarımızı ve onların 'kötü' davranışlarını ortaya çıkaran makro dil edimleri
- Semantik makroyapılar: konu seçimi: Bizim ve onların hakkındaki konuları vurgulama veya vurgulamama
- Küresel dil edimini uygulayan ve sürdüren yerel dil edimi: suçlamaları kanıtlayan beyanlar gibi.
- Yerel anlamlar Bizim/Onların olumlu ve olumsuz faaliyetleri: Çok veya az detay verme, Genel veya spesifik olma, Belirsiz veya kesin olma, Açık veya kapalı olma
- Sözlük: Bizim için olumlu kelimeler seçerken, onlar için olumsuz olanları seçme
- Yerel sentaks: Aktif ve pasif cümleler ve adlaştırma: Onların ve bizim olumlu ve olumsuz faallikleri ve sorumlulukları vurgulamama veya vurgulama.
- Retorik figürler: Olumlu ve olumsuz anlamlar için mübalağalar ve yufimizim
- İfadeler: Sözler ve Görseller ile olumlu ve olumsuz anlamların vurgulanması ve olumlu ve olumsuz anlamların sıraya konulması.

Medya özgürlüğü düşünüldüğünde, medya elitleri kontrol ettikleri medyadaki varolan söylemlerden sorumludurlar. Etnik konularda da medyanın rolü biz ve öteki ayrımında ortaya çıkmaktadır: Çoğu beyaz okuyucular azınlıklar hakkında çok az günlük tecrübeye sahiptirler. Çoğu beyaz okuyucu azınlıklar hakkında az sayıda alternatif bilgi kaynağına sahiptir. Azınlıklar hakkındaki olumsuz tutumlar çoğu beyaz okuyucunun ilgi alanındadır. Diğer konulardan daha yaygın olarak, etnik konular biz ve öteki açısından beyaz okuyucular için olumlu ama kutuplaştırıcı bir özdeşleşme sağlamaktadır. Medya bizim açısından sorun ve problemlere odaklanarak grup kutuplaşmasının üzerinde durmaktadır ve buna beyaz okuyucuları dahil etmektedir. Azınlık grupların ise alenen önyargılı haberlere karşı çıkmak için yeterli gücü bulunmamaktadır. Etnik sorunlar hakkındaki medya

söylemleri de hemen hemen rızaya dayalıdır. ‘Yeni’ ırkçılık hususunda çok az tartışma yapılmaktadır ve ‘ırkçılık karşıtı’ muhaliflerin medyaya erişimleri sınırlıdır (Van Dijk, 2000: 37).

4.2.1 Teun Van Dijk'in Eleştirel Söylem Analizi Yöntemi

Söylem analizinin en önemli amacı söylem olarak tabir edilen dilin kullanımındaki birimlerin sistematik ve açık tanımlamalarını ortaya koymaktır. Bu tarz tanımlamaların, metinsel (textual) ve bağlamsal (contextual) olmak üzere iki boyutu bulunmaktadır. Metinsel boyut tanımlamaların çeşitli düzeylerindeki söylem yapıları ile ilgiliyken, bağlamsal boyut bu yapısal tanımlamaların bağlam içindeki yerleriyle ilgilenmektedir. Bilişsel süreç ve temsiller veya sosyo-kültürel faktörler gibi. (Van Dijk, 1988: 24-25).

Söylem analizinde (yazılı söylemler) özellikle sentaks(syntax)-söz dizimi ve semantik(semantics)-anlambilim üzerinde odaklanılmaktadır. Sentaks cümle içindeki isim ve isim tamlamaları gibi sentaktik kategoriler ile ilgilenirken, semantik söylemin, cümlelerin ve kelimelerin anlamları ile ilgilenmektedir Ayrıca Van Dijk'in dil edimleri (speech act)dediği belirli durumları gerçekleştirmek için kullanılan sosyal davranışlar bulunmaktadır. Bunlar söz verme, tebrik etme, savunma gibi edimlerdir (Van Dijk, 1988: 25-26).

Söylemin cümle yapısı, anlam ve dil edimi gibi üç özelliği üzerinde durmanın dışında söylem analizi için başka gereklilikler de bulunmaktadır. Van Dijk bunu mikro düzey ve makro düzey diye ikiye ayırmaktadır. Mikro düzey sesler, kelimeler, cümle kalıpları ve anlamları üzerinde dururken, makro semantik ve makro sentaks gibi makro düzey ise söylemin daha kapsamlı ve global düzeyi ile ilişkili bulunmaktadır. Söylemde aynı anlamı vermek üzere konuşmacının yaptığı seçimler de söylemin tarzını oluşturmaktadır. Doktor yerine tabip kullanılması örnek olarak verilebilir.Öbür taraftan söylemin diğer bir önemli boyutu retoriktir. Retorik söylemin inandırıcılığını arttırmak için kullanılmaktadır (Van Dijk, 1988: 26-28).

Van Dijk'in (Van Dijk, 1988: 29) söylem analizinde çizdiği şematik temsil ve yapının bir çerçevesi aşağıdaki gibidir:

Tablo 4.1 Söylem Analizinin Boyutları ve Şematik Yapının Düzeyleri

	Mikro	Makro	Tarz	Retorik	Superstructure
Fonoloji	x		x	x	
Morfoloji	x		x	x	
Sentaks	x	(x)	x	x	
Semantik	x	x		x	x
Pragmatics	x	x		x	x

Van Dijk'a göre söylem analizi metinsel yapıyı betimlemekten çok daha fazlasıdır. Söylem sadece metinsel bir yapı değil, aynı zamanda etkileşim formu, biçimidir (Van Dijk, 1988: 29).

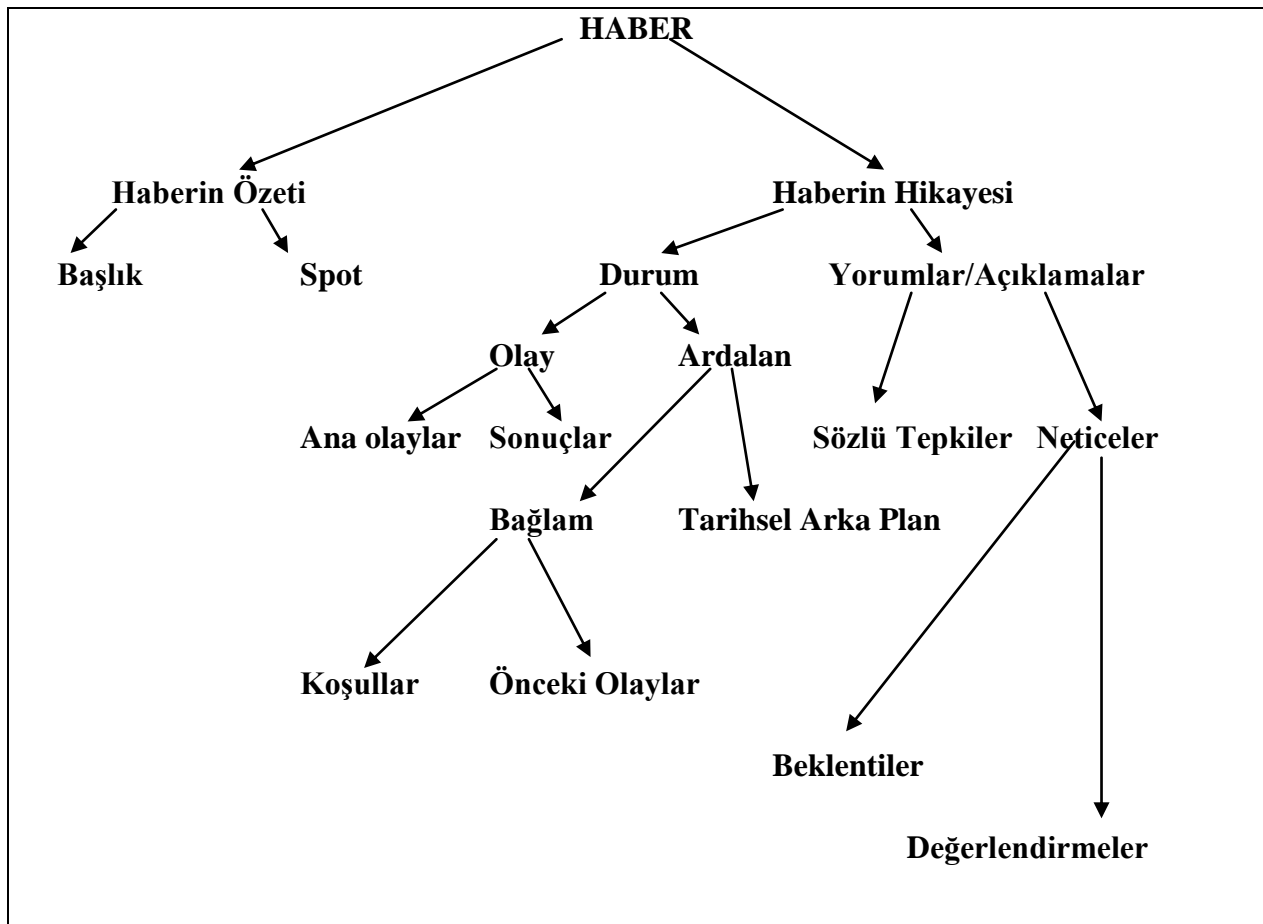
Haber söyleminde tematik yapı büyük önem arz etmektedir. Haberin metinsel yapısı da bir "tema" veya "konu" ile başlamaktadır. Konu veya tema söylemin ana gövdesini oluşturmaktadır. Konular söylemin genel makro-düzey tanımlamalarına ait bulunmaktadır. Makro kurallar söylemin bilgisinin azaltılmasını sağlarlar. Ya metnin geri kalanı ile artık ilgisi olmayan bütün bilgiler kaldırılır. Ya bütün önermeleri karşılayan tek bir genelleme yapılır. Örneğin; bir köpeğim ve bir kuşum var yerine, evcil hayvanlarım var denilebilir. Ya da tüm eylemlerimizi içine alan tek bir önermenin söylenmesi söylemdeki bilgiyi azaltır. Havaalanına gittim, check-in yaptım, kapıya gittim yerine uçakla uçtum denilmesi bütün o eylemleri karşılamaktadır. Makro yapıların özneliği, bilişsel doğası bulunmaktadır. İnsanların metindeki konuyu oluşturmaları veya metinden konuyu çıkarmaları bu bilişsel sürecin bir parçasıdır. Böylece insanlar kendi kişisel makro-yapılarını oluşturabilmektedirler. İnsanlar metinden farklı önemli noktaları yakalayabilir ve böylece metinlerden farklı özler çıkabilir. Bu da bilişsel olarak bakıldığında, konuların öznel olduğunu gösterebilmektedir (Van Dijk, 1988: 30-32).

Haber söylemlerinin konuları genellikle başlıklarda verilmektedir ve ayrıca bu başlıklar bir bakıma özet işlevi de görmektedir. Ayrıca konular detay olarak sayılabilecek bilgilerin kaldırılmasıyla elde edilebilmektedir. Konunun metnin kalanıyla ilişkili olma durumu da söz konusu olmamaktadır (Van Dijk, 1988: 33).

Haber söyleminde konunun yerleştirilmesi önem taşımaktadır ve her konu kısımlar halinde verilir. Bu yapısal durum ile birlikte yukarıdan aşağıya doğru hiyerarşik bir şekilde konu ile en alakalı olanın yerleştirilmesiyle gerçekleşmektedir. Böylece haber söyleminde en önemli konu en önemli yere konulmaktadır. Her konudaki en önemli bilgi birinci sırada sunulmaktadır (Van Dijk, 1988: 43).

Söylemin tüm anlamını belirleyen makro yapısının kendi örgüsünden daha fazlası bulunmaktadır. Bu da belli kurallara dayalı, hiyerarşik bir şekilde örgütlenmiş kategorilerin bulunduğu bir şemanın bulunmasıdır. Nasıl hikayenin belirli bir anlatı şeması bulunuyorsa söylemlerin de şeması bulunmaktadır.

Haber şeması yapısını Van Dijk (1988: 55) şu şekilde vermektedir:

Şekil 4.1 Haber Şemasının Yapısı

Haberde başlık ve haber girişi/spot metnin ana konusunu açıklamaktadır. Bir bakıma başlangıç özeti olarak işlev görmektedirler. Başlık haber girişinden önce gelirken, ikisi birlikte metnin geri kalanından önce gelmektedir. Başlık ve haber girişi/spot haber metnini özetlerken semantik makro yapıyı da açıklamaktadırlar. Haber metni aynı zamanda art alanı ve değerlendirmeleri de içerebilmelidir. Art alan ana olayı takip etmektedir. Bundan dolayı ana olay bağlam içine de yerleştirilebilir. Bağlam bilgisi asıl durumu belirtirken, art alan olayın geçmişine yönelik bilgi içermektedir. Önceki olaylar bağlam içerisinde de yer alabileceken tarihsel boyutu da bulunmaktadır. Geçmiş denilince olayın yakın geçmişe ait olmayan tarafı ifade edilmektedir. Sonuçlar haber söylemindeki diğer bir kategoridir. Sosyal veya politik olayların haber değeri taşıyıp taşımadığı bu olayların sonuçlarının önemi

tarafından belirlenmektedir. Bazen Sonuçlar ana olay'dan daha önemli olabilmektedirler. Sözlü tepkiler kısmı habere konu olan olayda katılımcıların yorumlarına başvurulmasını içermektedir. Bu kısım gazetecilere kendilerine ait olmayan fikirleri bu katılımcılar aracılığıyla objektif bir şekilde sunabilmelerine olanak tanır. Bu kategori ana olay, bağlam ve art alandan genel olarak sonra gelmektedir. Haber söylemi en son olarak gazetecinin veya gazetenin kendi değerlendirmelerini içeren yorumlar/açıklamalar kısmını içermektedir. Bunun altındaki değerlendirmeler kısmında asıl olay hakkında değerlendirici bilgiler yer alırken, beklentiler kısmında asıl olayın muhtemel siyasi ve diğer sonuçları hakkında bilgiler yer alır (Van Dijk, 1988: 53-56).

Söylem analizinde makro yapının dışında mikro yapılar da bulunmaktadır. Bu mikro yapılarda sözcüklere, sözcük öbeklerine, cümlelere ve cümle yapılarına bakılmaktadır. Mikro yapılarında bölgesel uyum söylemin devamlılığı açısından önemlidir. Metindeki cümleler rastgele bir araya gelmemiş birbiriyle bağlantılı haldedir. İlk cümlenin arkasından gelen ikinci cümle birinci cümleyi tamamlayıcı, doğrulayıcı yapıda olabilmektedir. Bu işlevsel uyuma örnek olarak verilebilir. Diğer bir bölgesel uyum tipi de koşullu-nedensel uyumdur. Burada işlevsel uyumdan farklı olarak bir durumun gerçekleşmesi diğer duruma bağlanmaktadır. Van Dijk'ın verdiği örnekten hareket edecek olursak Mary'nin zeki olmasının John'un onu sevmesini sağlamasından ziyade John'un Mary'i sevmesinin nedeninin bizzat Mary'nin zeki olmasıdır. Böylece iki durum arasında koşullu bir ilişki kurulmuş olur. Bölgesel uyumda konunun başlığı ondan sonra gelen sekans ile uyumlu olmalıdır (Van Dijk, 1988: 59-62).

Haberde retorik'in kullanılması iletişimde elde edilmek istenen etkiye ve amaca göre değişmektedir. Haber söylemi söylemde ikna edici süreci arttırmak için bazı standart stratejileri haizdir (Van Dijk, 1988: 84-85):

1. Olayın asıl doğasını;
 - a. Devam eden olayları doğrudan tanımlayarak
 - b. Yakın görgü tanıklarından kanıtlar sunarak
 - c. Diğer güvenilir kaynaklardan kanıtlar sunarak
 - d. Kesinlik ve doğruluğu gösteren işaretler kullanarak, insanlar, zaman ve olayları sayısal olarak vererek
 - e. Olaya ilişkin görüşler söz konusu olduğunda kaynaklardan doğrudan alıntılar yaparak vurgulamak.
2. Olgularla güçlü ilişkisel bağı;
 - a. Önceki olayları sebep ve koşul olarak vererek ve olacak olayları muhtemel asıl sonuçlar olarak tanımlayarak

- b. Olguları iyi bilinen modellerin içine yerleştirerek yeni olsalar da onları tanıdık hale getirerek
 - c. Senaryoya ait iyi bilinen senaryolar ve kavramlar kullanarak
 - d. Olguları iyi bilinen belirli yapıların içinde daha iyi organize etmeye çalışarak kurmak.
3. Duygusal ve davranışsal boyutları olan bilgiler sağlamaya çalışmak.
- a. Olgular güçlü duygusal uyandırdıklarında daha iyi temsil edilmekte ve ezberlenmektedirler.
 - b. Belli olay hakkında farklı ideoloji ve altyapıdan gelen fikirler olayın doğruluğunu arttırmaktadır; ancak ideolojik açıdan kapalı kişiler kendilerine en yakın gördükleri düşünceye ilgi göstereceklerdir.

Van Dijk'ın eleştirel söylem analizi, özellikle haber söyleminde kullanılmak üzere ideal bir model oluşturmaktadır. Dijk'ın ESA modeli bir taraftan haber söyleminin analizini sağlarken, öbür taraftan haberlerin ideolojik çerçevede biz ve onlar ayrımını nasıl kurduğunu da ortaya çıkarmaktadır.

4.3 CNN ve Al Jazeera'nin 2014 İsrail Gazze Çatışması Haberlerinin Söylem Çözümlemesi

CNN ve Al Jazeera'nın öncelikle aynı konu veya olayı aktaran haberleri titizlikle seçilerek karşılaştırmalı olarak analiz edilmektedir. Bunun amacı, uluslararası haber ağına sahip iki organizasyonun aynı konu veya olaya dair haberleri veriş şeklindeki ve söylemlerindeki farklılığı ortaya çıkarmaktır.

Tablo 4.2 CNN Haber Başlıkları

Tarih	Haber Başlığı	Haber Başlığının Çevirisi
9 July 2014	“Ground operations in Gaza ‘might become necessary’ Israeli Official says”	“İsraili yetkililer Gazze’ye kara operasyonunun gerekli olabileceğini söylemekte.”
12 July 2014	“Medical crisis in Gaza as conflict endures”	“Çatışmalar devam ederken Gazze’deki medikal kriz”
18 July 2014	“Israel launches ground operation in Gaza; Hamas says Israel to ‘pay a heavy price’”	“İsrail Gazze’de kara operasyonunu başlattı. Hamas İsrail’e ağır bedel ödeyeceğini söyledi”
20 July 2014	“Israel to expand ground incursion after Hamas militant infiltration”	“İsrail Hamas militanlarının İsrail’e sızmasından sonra kara saldırısını genişletecektir”
22 July 2014	“In Gaza, attack on hospital delivers devastation and grief”	“Gazze’de hastaneye yapılan saldırı yıkım ve hüznü yarattı”
26 July 2014	“Israel, Hamas agree to 12-hour Gaza cease-fire”	“İsrail ve Hamas 12 saatlik Gazze ateşkesinde anlaştı”
28 July 2014	“Security Council issues statement on Gaza”	“Güvenlik Konseyi Gazze bildirisini açıkladı”
9 August 2014	“Israel carries out strikes on Gaza after rocket fire resumes”	Roket saldırısının devam etmesinden sonra İsrail Gazze’ye hava saldırısı düzenledi”
20 August 2014	“Gaza cease-fire extended 24 hours”	“Gazze ateşkesi 24 saat uzatıldı”
27 August 2014	“Israel, Hamas agree to open-ended Gaza truce with core issues left unresolved”	“İsrail ve Hamas ana konuları çözümsüz bırakarak açık-uçlu Gazze ateşkesinde anlaştı.”

Tablo 4.3 Al Jazeera Haber Başlıkları

Tarih	Haber Başlığı	Haber Başlığının Çevirisi
9 July 2014	“Israel-Gaza tensions: Preparing for battle?”	“İsrail-Gazze gerginliği: Savaş için hazırlık mı?”
8 July 2014	“Gaza hospitals struggle to treat wounded”	“Gazze’deki hastaneler yaralıları tedavi etmek için zorlanmakta”
18 July 2014	“Israel launches Gaza ground invasion”	“İsrail Gazze’ye kara işgali başlattı”
18 July 2014	“Israel threatens to step up Gaza invasion”	“İsrail Gazze işgalini ilerletmek ile tehdit etmekte”
21 July 2014	“Deaths as Israeli shells hit Gaza hospital”	“İsrail bombaları Gazze’deki hastaneyi vurduğu için ölümler oluyor”
26 July 2014	“12-hour truce comes into force in Gaza”	“12 saatlik ateşkes Gazze’de yürürlüğe girecek”
28 July 2014	“UN Security Council calls for Gaza ceasefire”	“BM Güvenlik Konseyi Gazze ateşkesi için çağrıda bulundu”
9 August 2014	“Gaza fighting resumes after ceasefire ends”	“Ateşkes sona erdikten sonra Gazze çatışması sürmekte”
19 August 2014	“Gaza truce extended 24 hours”	“Gazze ateşkesi 24 saat uzatıldı”
27 August 2014	“Gaza truce: Is there a winner?”	“Gazze ateşkesi: Kazanan var mı?”

4.3.1 CNN ve Al Jazeera’nin İsrail’in Kara Operasyonu ile İlgili Haberleri

Haber başlığı: “İsraili yetkililer Gazze’ye kara operasyonunun gerekli olabileceğini söylemekte (Ground operations in Gaza ‘might become necessary’ Israeli Official says).”

CNN International’da (www.edition.cnn.com, erişim tarihi, 15.06.2015) 9 Temmuz 2014 tarihindeki haberin başlığına bakıldığında İsraili yetkililerden gelen bir açıklamayı görmekteyiz. Açıklama resmi makamdan gelmektedir ve kara operasyonunun artık ihtimalden gerekliliğe döndüğü anlaşılmaktadır.

Başlıkta İsrail’in diğer seçenekleri denediği ve bir sonuç alamadığı, bunun üzerine kara operasyonunun gerekli olduğuna karar verdiği izlenimi uyanmaktadır.

“İsrail Salı günü Tel Aviv’e fırlatılan bir roket saldırısını durdurmuştur ve İsrail topraklarına sızan militanları öldürmüştür (Israel intercepted a rocket fire at Tel Aviv on Tuesday and killed militants who stormed into Israeli territory).”

“İsrail, çatışmalar dramatik bir şekilde yükseldiğinde, militanların İsraili sivillere 130’dan fazla roket fırlattığını söyledi (In a dramatic escalation of the conflict, militants fired more than 130 rockets at Israeli civilians, Israel said).”

“İsrail, militanların Gazze’den gelen roketlerinin 3.5 milyon İsrail vatandaşına ulaşacak güçte olduğunu söyledi. (The country said militant’s rockets from Gaza are powerful enough to reach 3.5 million Israeli citizens).”

Haberde geçen yukarıdaki cümlelere bakıldığında İsrail’in kara operasyonunun neden gerekli olduğu anlaşılmaktadır. İsrail’in kendisine fırlatılan roketler sebebiyle tehdit altında olduğu vurgulanmaktadır ve İsrail’in kendini savunma hakkını kullandığı algısı ortaya çıkarılmaktadır. İsraili siviller ve İsraili vatandaşlar vurguları eylemin haklılığını arttırmaktadır. Habere göre, İsrail ve Gazze arasındaki çatışmada, çatışmanın bir tarafı İsrail devleti iken, diğer tarafı Gazze’deki militanlardır. İsrail devleti “militanlara” karşı mücadele yürütmektedir izlenimi uyanmaktadır. Böylece haberde Van Dijk’ın ideolojik dördül alanının geçerliliği görülmektedir. “Bizim hakkımızda olumlu şeyleri vurgula” ve “onlar hakkında olumsuz şeyleri vurgula” önermelerinden hareketle İsrail’in durumu olumlaştırılırken, İsrail’e karşı mücadele edenler militanlaştırılarak olumsuz bir hale getirilmiştir. Kiminin terörist ya da militan olarak adlandırdığını, kimisi özgürlük savaşçısı olarak çağırmaktadır oysa ki.

İsrail Savunma Gücü #ItMustStop (Bu artık durmalı) hashtag’ini kullanarak “Hiçbir ulus sürekli gelen roket saldırılarını kabul etmez. Biz de etmeyeceğiz (No nation would accept constant rocket fire. Neither will we).” demiştir. Hamas ise #Gazaundertack (Gazze saldırı altında) hashtag’ini kullanmış ve “Misillemeler geliyor, gelmesi an meselesidir (Retaliations are coming, it is a matter of time)” uyarısını yapmıştır.

Haberde, İsrail ve Hamas taraflarından gelen iki twitter mesajı verilmiştir. İsrail’in gönderdiği mesajda, İsrail’in saldırı altında olduğu anlaşılmakta ve kurban olan tarafın İsrail olduğu vurgulanmaktadır. Hamas’ın gönderdiği mesajda ise Hamas İsrail’i misilleme ile tehdit etmekte ve saldırgan taraf olarak betimlemektedir.

Haber başlığı: “İsrail-Gazze gerginliği: Savaş için hazırlık mı? (Israel-Gaza tensions: Preparing for battle?).”

Al Jazeera'daki (www.aljazeera.com, erişim tarihi, 15.06.2015) 9 Temmuz 2014 tarihindeki başlığa bakıldığında İsrail ve Gazze arasında bir gerilimin olduğu belirtilmekle birlikte bir savaş hazırlığı olup olmadığı sorusu yöneltmiştir. Ancak başlıkta eksiltme yapılmış ve savaş için kimin hazırlık yaptığı, iki tarafın da mı hazırlık içinde olup olmadığına dair bir bilgi verilmemiştir.

Haberin altındaki spot ise şöyledir:

“İsrail kabinesi muhtemel kara saldırısı öncesinde 40.000 yedek askerin çağrılmasını onayladı (Israeli cabinet approves the call up of 40.000 army reservist ahead of a possible ground offensive).”

Haberin başlığındaki eksik olan detaylar spot ile birlikte verilmiştir. Spotta İsrail hükümetinin bir savaş hazırlığında olduğu belirtilmiştir; aynı zamanda 40.000 yedek askerin göreve çağrılması başlıktaki savaş hazırlığı sorusunu güçlendirir niteliktedir.

Haber girişinde İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu'nun söylediklerine yer verilmiştir:

“ İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu ordusuna “eldivenleri çıkarmalarını” söyledi” (Israeli Prime Minister Benyamin Netanyahu has told his military to “take off the gloves”).

İsrail Başbakanının açıklamalarından İsrail'in çok daha sertleşeceği anlaşılmaktadır. İsrail askerlerine eldivenlerini çıkarmasını söylemesi, ellerini kirletecekleri anlamına da gelmektedir. Bu açıklama başlıktaki savaş söylemini pekiştirir niteliktedir. Askerlerin “eldivenlerini çıkarması” yufimizm örneğidir. Yufimizm (www.oxforddictionaries.com, erişim tarihi, 20.06.2015). “hoş olmayan, utanç verici bir duruma karşı sert ve dobra bir söz ve ifade yerine daha yumuşak ve dolaylı bir ifadenin” kullanılmasıdır. En çok savaş zamanlarında kullanılır.

Haberde üç İsrailli yerleşimcinin kaçırılıp öldürülmesinden ve intikam olarak Filistinli bir gencin öldürülmesinden sonra gerginliklerin arttığı belirtilmiştir. Verilen artalan bilgisinden sonra çatışmaların arttığı anlaşılmaktadır. Netanyahu İsraili yerleşimcilerin öldürülmesini kınamış ve şöyle demiştir:

“ Onlar soğukkanlılıkla insani hayvanlar tarafından öldürüldü ... Hamas bundan sorumludur. Hamas bedelini ödeyecektir (They were murdered in cold blood by human animals ... Hamas is responsible. Hamas will pay).”

Haberde verilen artalan bilgisiyle birlikte üç İsraili yerleşimcinin ölümünde Netanyahu Hamas'ı suçlamaktadır. Netanyahu'ya göre sorumlu olan taraf “insani hayvanlar” metaforuyla nitelendirdiği Hamas'tır ve bedelini ödeyecektir. Netanyahu tarafından faillerin kim olduğu belirtilmemekle birlikte suçun yargı süreci olmadan Hamas'ın üzerine yıkıldığı anlaşılmaktadır. Ancak, failleri bilinmeyen üç İsrailinin öldürülmesinin ardından 2000'den fazla Filistinli hayatını kaybetmiştir.

Haberde Hamas sözcüsü Mushir Al-Masri'nin İsrail saldırılarına tepki olarak verdiği açıklamaya da yer verilmiştir:

“ Düşman kırmızı çizgiyi geçmiştir ve suçlarının bedelini ödemesi sağlanacaktır (The enemy has crossed the red lines and will be made to pay the price for its crimes).”

Hamas tarafından İsrail düşman olarak belirtilmiştir, “kırmızı çizgi” metaforuyla gereken karşılığın verileceği dile getirilmiştir. Ayrıca açıklamadan anlaşıldığı kadarıyla, İsrail'in Gazze'ye yönelik gerçekleştirdiği eylemler suç olarak görülmektedir.

4.3.2 Gazze'deki Medikal Durum ile İlgili Haberler

Haber başlığı: “Çatışmalar devam ederken Gazze'deki medikal kriz (Medical crisis in Gaza as conflict endures).”

CNN International'da (www.edition.cnn.com, erişim tarihi, 15.06.2015) 12 Temmuz 2014 tarihinde yayınlanan haberin başlığına bakıldığında çatışmanın tarafları hakkında herhangi bir bilgi verilmezken, Gazze'de olayın gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Başlıkta çatışmalar devam ederken Gazze'de medikal kriz yaşandığı vurgulanmakta ve ikisi arasında nedensel bir ilişki kurulmaktadır. Gazze'deki medikal kriz çatışmaların sürmesine bağlı kılınmıştır.

“Medikal kaynaklar acil odalarının/servislerin çok kalabalık olması nedeniyle hastaların yerde tedavi edildiklerini söylemektedir (Patients being treated on the floor, because emergency rooms are overcrowded, medical sources say).”

Haberin içeriğinde kullanılan bu giriş cümlesine bakıldığında açık bir yufimizm örneğine rastlanılmaktadır. İsrail'in hava saldırılarından yaralanan Gazzeliler için “yaralı” kelimesi yerine “hasta” (patient) kelimesi kullanılmıştır. Böylece hastanelerin insanların acil servislerini doldurmasının İsrail'in hava saldırısından dolayı değil, Gazze'deki sağlık sisteminin yetersizliğinden kaynaklandığı algısı yaratılmaktadır. Ayrıca haberde Sağlık Bakanlığı Sözcüsü benzin kıtlığı nedeniyle ambulansların yarısının çalışır durumda olduğunu

ve hastanelere güç sağlayan jeneratörlerin birkaç gün dayanabileceğini söylemektedir. Başlıkta geçen “medikal kriz” hakkında verilen bilgiler derinlikten uzaktır. “Medikal kriz” de apaçık bir yufimizm örneğidir. Uluslararası medya en çok savaş ve çatışma durumlarında başvurur.

Haber başlığı: “Gazze’deki hastaneler yaralıları tedavi etmek için zorlanmakta (Gaza hospitals struggle to treat wounded).”

Al Jazeera’nın (www.aljazeera.com, erişim tarihi, 15.06.2015) 8 Temmuz 2014 tarihli haberinin başlığına bakıldığında, Gazze’deki hastanelerin durumu belirtilmektedir. Ancak neden zorlandıkları bilgisine yer verilmemiştir. Başlıkta “yaralı” kelimesinin kullanıldığı görülmektedir. Buradan bir saldırı veya çatışma sonrası yaralanan sivillerin hastanede tedavi edildikleri anlaşılmaktadır. Böylece mevcut durum adil bir şekilde resmedilmeye çalışılmaktadır.

“Gazze üzerinde süren İsrail hava saldırılarından dolayı, Filistinli sağlık yetkilileri ilaç ve erzak kıtlığı ile karşı karşıya (Palestinian health officials face a shortage of medicine and supplies, as Israeli air strikes on Gaza continue.)”

Haberin spotunda başlıktaki eksik bilgilerin tamamlandığı görülmektedir. Gazze’deki hastanelerin zorlanma nedeninin de İsrail hava saldırıları olduğu ortaya çıkmıştır. CNN’deki haberde “hasta” kelimesi kullanırken, Al Jazeera “yaralı” kelimesini kullanmıştır. İlaç ve erzak kıtlığı yaşanması ile İsrail hava saldırıları arasında nedensel/koşulsal bir ilişki kurulmuştur. Hem yaralıların hem de yaşanan ilaç ve malzeme kıtlığının sebebinin hava saldırıları olduğu anlaşılmaktadır.

Haberin içeriğinde hava saldırıları sonrası yaralıların olduğu ve bu yaralılar arasında çocukların bulunduğu belirtilmekte ve Gazze’deki hastanelerin kapasitesinden dolayı yaralıların tedavisinde yetersiz kaldığı ifade edilmektedir. İçeriğe bakıldığında hava saldırılarından dolayı Gazze’de yaşanan insanı durum anlatılmaktadır.

4.3.3 İsrail’in Kara Operasyonu Haberleri

Haber başlığı: “İsrail Gazze’de kara operasyonunu başlattı. Hamas İsrail’e ağır bedel ödeyeceğini söyledi (Israel launches ground operation in Gaza; Hamas says Israel to ‘pay a heavy price).”

CNN International’ın (edition.cnn.com, erişim tarihi, 15.06.2015) 18 Temmuz 2014 tarihli haberinin başlığına bakıldığında İsrail’in Gazze’ye kara operasyonu başlattığı ifade edilmiştir.

Başlıktaki “kara operasyonu” ifadesi bir yufimizm kullanımınıdır. Aslında olan İsrail’in başka bir ülkenin sınırlarından askerleriyle geçerek o ülkeyi işgal etmesidir. Ama burada “kara operasyonu” denilerek eylem yumuşatılmaya çalışılmaktadır. 2003 yılındaki Irak Savaşında da uluslararası medya “Irak’ın işgaline” “Irak Savaşı” demeyi yeğlemiştir. Savaş “Devletler veya devlet grupları tarafından, millî güç unsurlarının tamamının veya bir kısmının kullanılması suretiyle icra edilen ve taraflarca savaş niteliği kabul edilen, kuvvet kullanılmasını içeren, düşmanca niyet ve/veya eylem” olarak tanımlanabilir (Varlık, 2013: 119). Bu düşünceden hareketle, varolan “savaş” durumu “kara operasyonu” söylemi ile yumuşatılmaya çalışılmaktadır.

Haberin içeriğinde İsrail’in gerçekleştirdiği operasyonun Gazze’den İsrail’e giden tünelleri ve Hamas’ın askeri gücünü yok etmek olduğu ifade edilmiştir. Hamas’tan “militan” (militants) olarak bahsedilmektedir. Oysa ki Hamas Filistin’de halk desteğine sahip önemli bir fraksiyondur.

Haber başlığı: “İsrail Gazze’ye kara işgali başlattı (Israel launches Gaza ground invasion).”

Al Jazeera’da (www.aljazeera.com, erişim tarihi, 15.06.2015) 18 Temmuz 2014 tarihli haberin başlığına bakıldığında “işgal” kelimesi göze çarpmaktadır. CNN’de kullanılan “kara operasyonu”nun yerini “ kara işgali” almıştır. İşgal kelimesinin sözlük anlamı “ bir yeri ele geçirme” (www.tdk.gov.tr, erişim tarihi, 15.06.2015) olarak verilmektedir. Böylece İsrail’in Gazze’yi ele geçirmekte olduğuna vurgu yapılmaktadır.

“Taarruzun çok şiddetlendiği sırada, tanklar ve askerler Filistin topraklarına girerken, Hamas İsrail’e büyük bedel ödeyeceğini söyledi (Hamas says Israel to pay “high price” as tanks and troops enter Palestinian territory in major escalation of offensive).”

Başlıkta bahsedilen kara istilasını hakkında daha detaylı bilgiler verilmiştir. İsrail tankları ve askerleri Filistin topraklarına girmiştir. İsrail’in karşısında aktör olarak Hamas görülmektedir.

4.3.4 CNN ve Al Jazeera İsrail’in Kara Harekatını Genişletme Haberleri

“İsrail Hamas militanlarının İsrail’e sızmasını müteakip kara saldırısını genişletecektir (Israel to expand ground incursion after Hamas militant infiltration).”

CNN International’ın (edition.cnn.com, erişim tarihi, 15.06.2015) 20 Temmuz 2014 tarihindeki haberin başlığında İsrail’in kara saldırısını genişletmesinin nedeni Hamas

militanlarının İsrail'e sızması olarak verilmektedir. Böylece İsrail'in saldırıyı genişletme düşüncesi meşrulaştırılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca "militan" sözcüğü kullanılarak İsrail'in militanlara karşı mücadele verdiği belirtilmektedir. Militan kelimesinin Oxford Sözlüğü'ndeki (www.oxforddictionaries.com, erişim tarihi, 15.06.2015) karşılığına bakıldığında bir sosyal veya siyasi amacı desteklerken çatışmacı ve şiddet dolu yöntemleri tercih etme olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk Dil Kurumu'nda da benzer bir tanım bulunmaktadır: "Mücadelesini zor kullanarak ve yasa dışı yollarla yapan kimse." Bu düşünceden hareketle Hamas mücadelesini yasa dışı yollardan, şiddet ve çatışmacı yöntemleri deneyerek yapmaktadır algısı yaratılmaya çalışılmakta, İsrail'in işgalinin haklılığı vurgulanmaktadır.

"İsrail ve Gazzeli militanlar arasındaki muharebe büyüyor (The battle between Israel and Gazan militants is growing)."

Haberdeki yukarıdaki ifadeye bakıldığında başlıktaki Hamas militanlarının yerine bu sefer Gazzeli militanlar ifadesi dikkat çekmektedir. Buradan hareketle, İsrail'e karşı her mücadele verenin "militan" olarak tanımlandığı görülmektedir. Ayrıca İsrail ve Gazzeli militanlar arasında muharebe olduğu söylenmekte, iki tarafın savaştığı ima edilmektedir. Muharabenin sözlük anlamı "Geniş silahlı güçler arasındaki süregiden mücadele"dir. (www.oxforddictionaries.com, erişim tarihi, 15.06.2015). Böylece "muharebe" denilerek eşit şartlarda iki tarafın mücadele ettiği algısı oluşturulmaktadır. Ancak, İsrail'in kara hareketına verilen karşı bir mücadele vardır. Gazze'deki güçler geniş silahlı güçler olarak nitelendirilemez.

Haber başlığı: "İsrail Gaza işgalini ilerletmek ile tehdit etmekte (Israel threatens to step up Gaza invasion)."

Al Jazeera'nın (www.aljazeera.com, erişim tarihi, 15.06.2015) 18 Temmuz 2014 tarihindeki haberinin başlığında Gaza istilasını vurgusu devam etmektedir.

" Tanklar ve askerler, kara tecavüzünün bir parçası olarak, Hamas tarafından yönetilen bölgede ilerlerken, Filistinlilerin toplam ölüm sayısı 294'ü geçmiştir (Palestinian death toll crosses 294 mark as tanks and troops roll into Hamas-ruled territory as part of ground assault)."

Haberin spotunda İsrail'in kara işgalini ilerletmek ile tehdit etmesine karşın Filistinlilerin ölüm sayısının gitgide arttığı vurgulanmıştır. Filistinliler bu işgal sonucunda ölmeye devam etmektedirler. Spot haberin başlığını tamamlamakta ve işgal tehdidi sonucu ölümlerin arttığını ifade etmektedir.

4.3.5 Hastane Saldırısı Haberleri

“Gazze’de hastaneye yapılan saldırı yıkım ve hüznü yarattı (In Gaza, attack on hospital delivers devastation and grief).”

CNN International’ın (www.edition.cnn.com, erişim tarihi, 15.06.2015) 22 Temmuz 2014 tarihindeki haberinin başlığına bakıldığında eksik bilgi verildiği anlaşılmaktadır. Hastaneye yapılan saldırının kim tarafından yapıldığı, nasıl yapıldığı ve saldırının türü hakkında herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Sadece hastaneye bir saldırı olduğu ve bunun duygusal travma yarattığı ifade edilmektedir.

Haberin içeriğine bakıldığında Gazze’deki hastaneye yapılan saldırının aktörü hakkında bir bilgi verilmemektedir. Özneyi gizleme davranışı ile sorumluluk saklanarak, İsrail’in üzerinden uzaklaştırılmaktadır. Ancak saldırıyı gerçekleştirenin İsrail olduğu alt başlıkta ima edilmektedir:

“ İsrail: Hamas orada silah saklamaktaydı.” (Israel: Hamas was storing weapons there)

Bu alt başlıkta eylemin İsrail tarafından yapıldığı ima edilmektedir. Fakat İsrail saldırının sorumluluğunu Hamas’a yüklemektedir. Ayrıca haberin devamında İsrail Savunma Gücü’nün açıklamasında sivil kayıpların, Gazze’deki evlerin, camilerin, hastanelerin sistematik ve acımasız sömürsü sonunda kaçınılmaz olduğu ve İsrail Savunma Gücü’nün bunu en aza indirmek için her türlü önlemi aldığı belirtilmektedir. Hamas’ın ve onun kent içinde uyguladığı terörist aktivitelerin bunda tamamen sorumlu olduğu da vurgulanmıştır. Bu düşünceden hareketle Gazze’de işgalci konumunda olan İsrail, sivil kayıpların olmasının nedenini Hamas’ın sivil mekanları kullanması olarak göstermektedir.

Haber başlığı: “İsrail bombaları Gazze’deki hastaneyi vurduğu için ölümler oluyor (Deaths as Israeli shells hit Gaza hospital).”

Al Jazeera’nın (www.aljazeera.com, erişim tarihi, 15.06.2015) 21 Temmuz 2014 tarihindeki haberin başlığı CNN’den farklı olarak eylemi yapanın ve eylemin nasıl gerçekleştiğini belirtmektedir.

“ Tank bombaları el Aksa hastanesinin yoğun bakım ve cerrahi bölümlerini vurarak dört kişiyi öldürmüş ve 60’ını da yaralamıştır (Tank shells strike ICU and surgery department of al-Aqsa Hospital, killing four people and wounding 60 others).”

Haberin spotunda saldırının nasıl gerçekleştiği, yaşanan kayıplar ile ilgili bilgiler verilmiştir. Başlıktaki bombaların detayı verilmiş, ölü ve yaralı sayıları belirtilmiştir.

4.3.6 Ateşkes Haberleri

Haber başlığı: “İsrail ve Hamas 12 saatlik Gazze ateşkesinde anlaşta (Israel, Hamas agree to 12-hour Gaza cease-fire).”

CNN International’ın (www.edition.cnn.com, erişim tarihi, 15.06.2015) 26 Temmuz 2014 tarihli haberinin başlığında ateşkesin taraflarının İsrail ve Hamas olduğu anlaşılmaktadır. “Gazze ateşkesi” tabirinden ateşkesin kapsamının Gazze olduğu anlaşılmaktadır.

Haber başlığı: “ 12 saatlik ateşkes Gazze’de yürürlüğe girecek (12-hour truce comes into force in Gaza).”

Al Jazeera’nın (www.aljazeera.com, erişim tarihi, 15.06.2015) aynı tarihli haberinin başlığına bakıldığında ateşkesin tarafları hakkında herhangi bir bilgi verilmemektedir. Ateşkesin sadece Gazze’de yürürlükte olduğu anlaşılabilir.

“Diplomatik çabalar daha uzun bir ateşkes için sürerken, çatışmadaki insani ara saat 05.00’te başlamaktadır.” (Humanitarian pause in fighting begins at 05.00 GMT as diplomatic efforts continue on a longer-lasting ceasefire)

Haberin spotunda başlıktaki bilgiler daha detaylandırılmıştır. Spotdaki “insani ara” tabiri ile Gazze’de yaşanan insani drama dikkat çekilmiştir. Çatışmada sonundaki ateşkesin insani bir ateşkes olduğu ifade edilmektedir.

4.3.7 BM Güvenlik Konseyinin Tutumu ile İlgili Haberler

Haber başlığı: “Güvenlik Konseyi Gazze bildirisini açıkladı (Security Council issues statement on Gaza).”

CNN International’ın (www.edition.cnn.com, erişim tarihi, 15.06.2015) 28 Temmuz 2014 tarihli haberinin başlığına bakıldığında eksiltme yapıldığı gözlemlenmektedir. Güvenlik Konseyi ile Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kastedilmektedir. Güvenlik Konseyi’nin Gazze hakkında bir bildiri yayınladığı belirtilmekle birlikte, bildirinin neden yayınlandığı, içeriği, amacı ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemektedir.

“U.N. STATEMENT ON ISRAEL-GAZA CONFLICT: Security Council urges immediate, unconditional cease-fire (BM’nin İsrail-Gazze Çatışması Bildirisi: Güvenlik Konseyi acil ve koşulsuz bir ateşkes için baskı yapmaktadır).”

Haberin KJ (Karakter Jeneratörü)'sinde Birleşmiş Milletler İsrail Gazze çatışması üzerine bir bildiriye bulunmuş ve anlaşıldığı kadarıyla tarafları, belirttiği koşullarda bir ateşkese çağırmaktadır. Daha önceki haberlerde belirtildiği üzere, İsrail ordusu Gazze'ye kara operasyonu ile girmişti. Burada iki tarafa da eşit mesafe de yaklaşılarak ateşkes için baskı yapıldığı izlenimi çıkmaktadır. Uluslararası hukuka uygun olan ise BM Güvenlik Konseyi'nin İsrail'in kendi sınırlarına çekilmesi için çağrı yapmasıdır.

Haber başlığı:“BM Güvenlik Konseyi Gazze ateşkese için çağrıda bulundu (UN Security Council calls for Gaza ceasefire).”

Al Jazeera'nın (www.aljazeera.com, erişim tarihi, 15.06.2015) 28 Temmuz 2014 tarihindeki haberinin başlığında CNN'deki Güvenlik Konseyi yerine BM Güvenlik Konseyi yazıldığı görülmektedir. BM'nin toplanma nedeninin Gazze'de ateşkes sağlanması olduğu anlaşılmaktadır.

“Filistin tarafındaki toplam ölümler 1,035 çizgisini geçerken, yardım sevkiyatına izin veren acil insanı ateşkes için talep geldi (Plea for immediate humanitarian truce to allow aid deliveries comes as Palestinian side's death toll crosses 1,035 mark)

Haberin spotuna bakıldığında BM Güvenlik Konseyi tarafından ateşkesin neden geldiğini destekleyici bilgiler verilmiştir. Sayısal verilerle bu açıklamanın niye yapıldığı desteklenmiştir.

4.3.8 Çatışmanın Sürdüğüne Dair Haberler

Haber başlığı: “Roket saldırısının devam etmesinden sonra İsrail Gazze'ye hava saldırısı düzenlendi (Israel carries out strikes on Gaza after rocket fire resumes).”

CNN International'ın (www.edition.cnn.com, erişim tarihi, 15.06.2015) 9 Ağustos 2014 tarihli haberinin başlığında İsrail'in Gazze'ye düzenlediği hava saldırısının nedeninin roket saldırısının devam etmesi olduğu ifade edilmektedir.

“İsrail ordusu, uçakların Gazze'deki en az 70 militan hedefine vuruş gerçekleştirdiğini söyledi... (The Israel Military said aircraft carried out strikes on at least 70 militant targets in Gaze).”

Haberin içeriğinde, İsrail ordusunun gerçekleştirdiği hava saldırılarının Gazze'deki militan hedeflerine olduğu vurgulanarak eylem meşrulaştırılmaya ve doğru bir amaca yönlendirilmeye çalışılmaktadır.

“ İSG (İsrail Savunma Gücü) Gazze Şeridi boyunca terör bölgelerini hedef aldıklarını söylemiştir (The IDF said it “targeted terror sites across the Gaza Strip).”

Haberin devamında İsrail Savunma Güçleri'nin terör bölgelerini hedef aldıkları söylenmiştir. Yukarıdaki açıklamada “militan hedefler” tabiri haberin kendisinde kullanılırken, burada da İsrail hava saldırılarını düzenlediği yerleri “terör bölgeleri” olarak nitelendirmektedir. Terör kelimesi (www.oxforddictionaries.com, erişim tarihi, 15.06.2015) “insanları yıldırma için ileri derece korkunun kullanılması” olarak tanımlanmaktadır. Militan kelimesi ve terör kelimesi haberde eş anlamlı olarak kullanılmaktadır.

“ Gazze’de gücü elinde bulunduran İslami militan grup Hamas... (Hamas, the Islamic militant group that holds power in Gaza...).”

Haberde Hamas, Gazze’de gücü elinde tutan İslami militan grup olarak nitelendirilmektedir. Hem Hamas Gazze’de yasa dışı bir şekilde var olan örgüt konumuna getirilmiş hem de İslam ile militan kelimeleri yan yana getirilerek ABD’de 11 Eylül sonrası oluşan İslam ve terör algısına benzer bir algı yaratılmaya çalışılmaktadır.

Haber başlığı: “Ateşkes sona erdikten sonra Gazze çatışması sürmektedir (Gaza fighting resumes after ceasefire ends).”

Al Jazeera'nın (www.aljazeera.com, erişim tarihi, 15.06.2015) 9 Ağustos 2014 tarihindeki haberinde ateşkesin bittiği ve Gazze’deki çatışmanın sürdüğü belirtilmiştir. Başlıkta ateşkesin neden bittiği bilgisine yer verilmemiştir.

“İsrail ve Filistin tarafları arasındaki üç günlük ateşkes bittikten sonra, biri on yaşındaki bir çocuk olmak üzere beş kişi öldürüldü (Five Palestinian including ten-year old boy killed after three-day truce between Israel and Palesitinian factions ended).”

Haberin spotunda ateşkes sona erdikten sonraki mevcut durum verilmiştir. Haber başlığında ya da spotunda ki bilgilerden ateşkes bittikten sonra çatışmanın devam ettiği ve ölümlerin geldiği anlaşılmaktadır.

Al Jazeera'daki haberin içeriğine baktığımızda CNN ve İsrail tarafından kullanılan “militan” “Hamas militanları” “Gazzeli militanlar” yerine “Filistinli savaşçılar (Palestinian fighters)” ifadesinin kullanıldığını görmekteyiz. Uluslararası medyada “terörist” ifadesi yoğun olarak kullanılırken, Al Jazeera “savaşçı” kavramını tercih etmektedir.

4.3.9 Gazze Ateşkesinin Uzatılması Haberleri

Haber başlığı:“Gazze ateşkesi 24 saat uzatıldı (Gaza cease-fire extended 24 hours).”

CNN International’ın (www.edition.cnn.com, erişim tarihi, 15.06.2015) 20 Ağustos 2014 tarihindeki haberinde şu ifade yer almaktadır: “Ateşkesin uzatılması Gazze’de kalıcı barışı sağlamak amacıyla belirli hususları konuşmaları için arabuluculara 24 saat vermektedir. (The extension gives negotiator more time to talk about the issues for a lasting peace in Gaza)

Haberin ana metnindeki ifadeye bakıldığında “Gazze’de kalıcı barış” ifadesini görmekteyiz. İlk önce, Gazze’de bir iç mücadele izlenimi ortaya çıkarılmaktadır. Taraflardan biri İsrail olduğuna göre, İsrail’in de Gazze’de söz sahibi olduğu anlamı çıkmaktadır. Öbür taraftan, “Gazze” çatışmanın ana kaynağı/merkezi konumuna getirilmektedir. Halbuki İsrail gerçekleştirdiği kara operasyonu ile orada istilacı, işgalci konumundadır.

Haber başlığı:“Gazze ateşkesi 24 saat uzatıldı (“Gaza truce extended 24 hours)

Al Jazeera’nın (www.aljazeera.com, erişim tarihi, 15.06.2015) başlığı da CNN’inki ile benzer özellikler taşımaktadır. “Ceasefire” (www.oxforddictionaries.com, erişim tarihi, 15.06.2015) “ çatışmanın geçici olarak askıya alınması” iken, “truce” (www.oxforddictionaries.com, erişim tarihi, 15.06.2015) “belirli bir zaman zarfında düşman veya karşıt taraflar arasındaki çatışmanın veya tartışmanın bitmesi için varılan anlaşma” olarak tanımlanmaktadır. CNN durumu silahların geçici olarak susması olarak tanımlamışken, Al Jazeera ise iki taraf arasında varılan bir anlaşma olarak değerlendirmiştir.

4.3.10 İsrail ve Hamas Arasında Varılan Ateşkes Haberi

Haber başlığı: “İsrail ve Hamas ana konuları çözümsüz bırakarak açık-uçlu Gazze ateşkesinde anlaştı (Israel, Hamas agree to open-ended Gaza truce with core issues left unresolved).”

CNN International’ın (www.edition.cnn.com, erişim tarihi, 15.06.2015) 27 Ağustos 2014 tarihli haberinin başlığında İsrail ve Hamas’ın ateşkesine vardığı anlaşılmaktadır. “Gazze ateşkesi” ifadesiyle sorunun kaynağının Gazze olduğu oluşturulmaktadır.

Haberin içeriğinde çözümsüz kalan konular ile ilgili bilgi verilmemekle birlikte İsrail’in Gazze’ye olan ablukayı azaltacağı ve balık avlama alanını 6 mile çıkaracağı ve yardımların geçmesi için sınırı açacağı belirtilmiştir.

“ Ateşkes yaklaşık 2200 kişinin öldüğü şiddetli çatışmanın iki tarafındaki esas, uzun dönemli konuları erteleyerek Salı günü ilan edildi (The truce announced Tuesday puts off dealing with core long-term issues on both sides of a bitter conflict that killed around 2,200 people).”

Haber içeriğindeki yukarıdaki cümleye bakıldığında 2200 kişinin öldüğü şiddetli bir çatışma sonrası ateşkesin ilan edildiği belirtilmektedir. İsrail ve Hamas şiddetli bir çatışma yaşadığından dolayı, iki tarafın da büyük kayıplar (2200 kişi) verdiği izlenimi yaratılmaktadır. Çatışmadaki ölümlerin iki taraf açısından da eşit olduğu algısı oluşturulmaktadır. Ancak, mevcut duruma bakıldığında ölen Filistinlilerin sayısı çok daha fazladır.

Haber başlığı:“Gazze ateşkesi: Kazanan var mı? (Gaza truce: Is there a winner?).”

Al Jazeera'nın (www.aljazeera.com, erişim tarihi, 15.06.2015) 27 Ağustos 2014 tarihindeki haberinin başlığında “bir kazanan var mı?” cümlesi ile eleştirel bir tutum alındığı gözükmemektedir. Aslında çatışmanın taraflarından herhangi birinin kazanmadığı ima edilmektedir.

“İsrail ve Hamas süresiz ateşte anlaşmışlardır;ancak anahtar konulardaki müzakereler ertelenmiştir (Israel and Hamas agree an indefinite ceasefire but discussions on key demands are delayed).”

Haberin spotuna bakıldığında başlıkta bir “kazanan var mı” sorusuna açıklama getirilmektedir. Taraflar ateşkes konusunda anlaşmışlar;fakat asıl çözülmesi gereken konular üzerine müzakerelerin ertelenmesiyle çatışmanın bizatihi varlığı da gereksiz bir hale gelmiştir.

Tablo 4.4 CNN Haber Başlıkları

Tarih	Haber Başlığı	Haber Başlığının Çevirisi
13 July 2014	“Gaza residents flee after Israeli warning”	“İsrail’in uyarısından sonra Gazze sakinleri kaçıyor.”
25 July 2014	“U.N. shelter in Gaza hit, 16 dead”	“Gazze’deki BM sığınağı vuruldu, 16 ölü”
29 July 2014	“Children die in Gaza camp shelling”	“Gazze kampı bombardımanında çocuklar öldü”
25 July 2014	“Latin America reacts to Gaza”	“Latin Amerika Gazze’de yaşananlara tepkili”
30 July 2014	“U.N. school shelled in Gaza”	“Gazze’deki BM okulu bombalandı”
1 August 2014	“A look inside “lower Gaza” tunnels	“Yeraltındaki Gazze tünellerine içeriden bakış”

Tablo 4.5 Al Jazeera Haber Başlıkları

Tarih	Haber Başlığı	Haber Başlıklarının Çevirisi
14 July 2014	“Thousands flee Gaza as Israel raids continue”	“İsrail hava baskınları sürerken, binlerce insan Gazze’den kaçıyor.”
25 July 2014	“UN shelter in Gaza ‘struck by Israeli shells”	“Gazze’deki BM sığınağı İsrail bombardımanı ile vuruldu.”
29 July 2014	“Children killed in Gaza playground shelling”	“Gazze’deki oyun alanının bombalanmasıyla çocuklar öldürüldü”
31 July 2014	“Is Israel losing Latin America?”	“İsrail Latin Amerika’yı kayıp mı ediyor?”
31 July 2014	“Israeli fire kills nineteen in Gaza UN school”	“İsrail ateşi Gazze’deki BM okulunda 19 kişiyi öldürdü.”
5 August 2014	“The Gaza tunnels”	“Gazze tünelleri”

4.3.11 CNN ve Al Jazeera'da Gazze Sakinlerinin Kaçış Haberi

Haber başlığı: “İsrail’in uyarısından sonra Gazze sakinleri kaçıyorlar. (Gaza residents flee after Israeli warning).”

CNN International’ın (www.edition.cnn.com, erişim tarihi, 15.06.2015) 13 Temmuz 2014 tarihli haberinin başlığına bakıldığında İsrail’in bir uyarı yaptığı ve Gazze’de yaşayanların evlerini terk ettikleri anlaşılmaktadır. Ancak başlıkta İsrail’in nasıl bir uyarı yaptığı ve Gazzelilerin neden yaşadıkları yerden uzaklaştıklarına dair bir bilgi verilmemiştir. Bu da Van Dijk’in da belirttiği gibi enformasyon eksiltilmesine işaret etmektedir.

Haberin içeriğinde 10,000 insanın evlerini terk ettikleri söylenmekte ve İsrail havadan bıraktığı broşürlerin üzerinde “You must leave the area (Bölgeyi terk etmelisiniz).” yazmaktadır. İsrail yerleşimcilere yaşadıkları yeri terk etmelerini söylerken, Hamas da terk etmemelerini söylemektedir. İsrail havadan bıraktığı broşürlerle insanların evlerini terk etmelerini sağlarken, oluşacak sivil kayıplar için de kendini aklamaya çalışmaktadır.

Haberin KJ’inde “Aileler ölümcül patlamalar arasında kaçmaktadırlar (Families flee Gaza amid deadly blast).” Haberin başlığında Gazze sakinlerinin neden kaçtıkları haberin içeriğiyle eş güdümlü verilen KJ’de açıklanmıştır.

Haber başlığı: “ İsrail hava baskınları sürerken, binlerce insan kaçıyor (Thousands flee Gaza as Israel raids continue).”

Al Jazeera’nın (www.aljazeera.com, erişim tarihi, 15.06.2015) 14 Temmuz 2014 tarihli haberinin başlığına bakıldığında İsrail’in hava baskınları düzenlediği ve binlerce insanın kaçtığı bilgisi geçilmiştir. Hava baskınlarının nereye gerçekleştiği bilgisi verilmemekle birlikte, hava baskınları ve insanların kaçması hakkında bir neden sonuç ilişkisi kurulmuştur.

“Altı günlük saldırıların bilançosu 170 sayısını geçerken, uyarıları müteakip hava saldırıları Filistin’in kuzeyini hedeflemektedir (Air strikes target Palestinian territory’s north following warnings as toll from six days of attacks crosses 170 mark).”

Spotta eksik bilgilerin tamamlandığı görülmektedir. Bir uyarı yapıldığı ve ardından hava saldırısı geldiği belirtilmektedir. Uyarının nasıl olduğuna dair bir bilgi verilmemiştir. Ayrıca spotta haberin konusuna ek olarak toplam ölü sayısının durumuna da yer verilmiştir.

“İsrail askerleri Hamas savaşçıları ile çarpıştılar.... (Israeli soldier clashed with Hamas fighters...).”

Haberin içeriğindeki yukarıdaki ifade de CNN tarafından kullanılan “ Hamas militanları” ifadesi yerine “ Hamas savaşçıları” tabirinin kullanıldığı görülmektedir.

4.3.12 Gazze’deki Birleşmiş Milletler Okulunun Vurulma Haberi

Haberin başlığı: “ Gazze’deki BM sığınağı vuruldu, 16 ölü (U.N. shelter in Gaza hit, 16 dead).”

CNN International’ın (www.edition.cnn.com, erişim tarihi, 15.06.2015) 25 Temmuz 2014 tarihli haberin başlığında Gazze’de BM sığınağının vurulduğu ve 16 kişinin öldüğü belirtilmektedir. Başlığa bakıldığında öznenin, eylemi gerçekleştirenin gizlendiği görülmektedir. Aktif ve pasif cümleler kullanılarak eylemi gerçekleştirenin olumsuz yönleri vurgulanmamakta ve sorumluluk yüklenmemektedir. CNN ve uluslararası medya, kaybı büyük çatışmalar ve sivil ölümler söz konusu olduğunda faili saklama eğilimindedir.

“Yetkililer Perşembe günü çatışmalarda Kuzey Gazze’deki BM sığınağı vurulduğunda en az 16 kişinin öldüğünü ve çok daha fazlasının da yaralandığını açıkladı (At least 16 people were killed and many more wounded when a U.N. shelter in northern Gaza was hit during Thursday’s fighting, officials said).”

Haber girişindeki yukarıdaki ifadeye bakıldığında faili gizleme durumunun devam ettiğini görmekteyiz. Haberde “Perşembe günü çatışmalarda” ifadesi kullanılarak, sığınağın vurulmasının İsrail ve Hamas arasında geçen çatışmalar sonucu gerçekleştiği ima edilmektedir. Sığınağın vurulmasının nedeninin sığınağa isabet eden bombaların olmadığı, çatışmalar sonucu olduğu algısı oluşturulmak istenilmektedir. Haberin içeriğinin devamına bakıldığında Filistin Hükümeti İsrail’i suçlarken, İsrail’de Hamas’ın roket saldırılarından kaynaklanabileceğini ifade etmiştir. Fail haber boyunca belirsizleştirilmiştir.

Haber başlığı: “ Gazze’deki BM sığınağı İsrail bombardımanıyla vuruldu (UN shelter in Gaza ‘struck by Israeli shells).”

Al Jazeera’nın (www.aljazeera.com, erişim tarihi, 15.06.2015) 25 Temmuz 2014 tarihli haberinin başlığına bakıldığında öznenin açık bir şekilde verildiği gözükmemektedir. Sığınağın vurulmasından İsrail’in sorumlu olduğu belirtilmektedir.

“Gazze Sağlık Bakanlığı Beit Hanoun’daki BM tarafından yönetilen okulda bombardımanın en az 15 kişiyi öldürdüğü ve 150 kişiyi yaraladığını açıkladı (Gaza health ministry says bombardment killed at least 16 people and injured 150 in UN run school in Beit Hanoun.).”

Haberin spotuna bakıldığında açıklamanın Gazze Sağlık Bakanlığı tarafından yapılması bilginin doğruluğunu arttırken, CNN’de “çok daha fazla sayıda yaralı” yerine “150 yaralı” ifadesinin kullanıldığı görülmektedir. Böylece mevcut durum daha net bir şekilde ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Ayrıca sığınağın BM’ye ait bir okul olduğu ve çatışmalar nedeniyle sığınak olarak kullanıldığı gözükmemektedir. Yaşanan insani acıların boyutu açık bir şekilde serilmektedir.

4.3.13 Bombardımanda Ölen Çocuklar Haberi

Haber başlığı: “Gazze kampı bombardımanında çocuklar öldü (Children die in Gaza camp shelling).”

CNN International’ın (www.edition.cnn.com, erişim tarihi, 15.06.2015) 29 Temmuz 2014 tarihli haberinin başlığına bakıldığında, bombardıman sonucu çocukların öldüğü bilgisi verilmiştir. Ancak; eylemi gerçekleştiren özne hakkında bir bilgi verilmemekte ve ölen çocukların aidiyetleri de belirtilmemektedir.

Haberin içeriğinde olaya şahit olan Gazzeli çocuklarla röportaj yapılmış ve çocukların dramatik ölümünden bahsedilmiştir. Şarapnel parçalarının etrafa nasıl zarar verdiği gösterilmiş ve bunun bir çocuğa neler yapabileceği sorgulanırken, eylemin faili hakkında bir açıklama yer almamış, iki tarafın da birbirini suçladığı belirtilmiştir. Haberde herhangi bir şekilde “İsrail bombaları” gibi bir açıklama bulunmamaktadır. Hatta İsrail kelimesi bile haberde yer almamaktadır. Haberin başlığında “kamp” kelimesinin kullanılması dikkat çekicidir. Çünkü “kamp” denince akla militan kampı, terörist kampı gibi ifadeler gelebilmektedirler. Bu düşünceden hareketle kamp bombalanmış; ancak orada olmaması gereken çocuklar ölmüştür algısı ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır. Haberde, çocuklarında potansiyel terörist olabileceği iması verilmiştir. Çünkü, kamp kelimesi içerisinde bir çok anlam taşıyan bir kelimedir.

Haber başlığı: “Gazze’deki oyun alanının bombalanmasıyla çocuklar öldürüldü (Children killed in Gaza playground shelling).”

Al Jazeera’nın (www.aljazeera.com, erişim tarihi, 15.06.2015) aynı tarihli haberinde fail verilmemekle birlikte “kamp” kelimesi yerine “oyun alanı” kelimesinin kullanıldığı görülmektedir. Çocuklar kendileri için ayrılan “oyun alanında” oynarken bombalama sonucu ölmüşlerdir. Haber başlığında gerçekte olan durum aktarılmıştır. Buna ilaveten CNN’in başlığında kullandığı “çocuklar ölmüştür” ifadesi yerine Al Jazeera’nın “çocuklar öldürülmüştür” ifadesini kullandığı dikkat çekmektedir. “Çocuklar ölmüştür” ifadesi

ölümlerin sorumluluğunu çocukların kendisine yüklerken, “çocuklar öldürülmüştür” ifadesi ile çocukların, dışarıdan bir güç tarafından hayatlarına son verildiği belirtilmektedir.

“İsrail yedi çocuğun öldürüldüğü Gazze’nin en büyük hastanesi ve oyun alanını vurduğunu reddetmektedir (Israel denies striking Gaza’s main hospital and a playground, where seven children have been killed).”

Haberin spotunda eylemin faili tam olarak belirtilmemekle birlikte, İsrail’in eylemi yaptığını reddettiği belirtilmektedir. Burada İsrail’in reddettiğine yer verilirken, aslında eylemin tek öznesi olarak İsrail ön plana çıkarılmıştır.

4.3.14 Latin Amerika’nın Gazze’deki Yaşananlara Tepkisini Gösteren Haberler

Haber başlığı: “Latin Amerika Gazze’de yaşananlara tepkili (Latin America reacts to Gaza).”

CNN International’ın (www.edition.cnn.com, erişim tarihi, 15.06.2015) 25 Temmuz 2014 tarihli haberinin başlığına bakıldığında, Latin Amerika’nın Gazze’de yaşananlara tepki gösterdiği belirtilirken, tam olarak neye ve hangi tarafa tepki gösterdiği ile ilgili bir bilgi yer almamaktadır.

Haberde, Yahudi bir kadının ve ailesinin anti-semitist düşünceye sahip olanlar tarafından tehdit altında olduğu yer almaktadır. Gazze’de yaşananlar şiddetlendikçe, Şili’de protestoların büyüdüğü belirtilmektedir. Haberin devamında 3000 kadar Şilili Filistinlinin ABD büyükelçiliği önünde protesto gösterisinde bulunduğu belirtilmiştir. Bu Şili’deki Yahudi toplumunun lideri tarafından kınanmıştır ve Şilili Filistinliler “yabancı düşmanlığı” ile suçlanmışlardır.

Haberin içeriğinde ilk önce Yahudi bir ailenin uğradığı anti-Semitik düşmanlığa yer verilmiş ve daha sonra Şili’deki protestoların şiddet yüklü olduğu izlenimi verilmiş ve yabancı düşmanlığı algısı taşıdığı belirtilmiştir. Böylece Latin Amerika’da Gazze’de yaşananlar yüzünden yapılan protestolar kişiliksizleştirilmeye çalışılmıştır.

Haber başlığı: “İsrail Latin Amerika’yı kayıp mı ediyor? (Is Israel losing Latin America?)”

Al Jazeera’nın (www.aljazeera.com, erişim tarihi, 15.06.2015) 31 Temmuz 2014 tarihli haberinin başlığında İsrail’in Latin Amerika ülkelerini kaybetmekte mi olduğu sorusu sorulurken, bunun nedenleri hakkında bir açıklama yer almamaktadır.

“2009’dan bu yana, Gaza çatışmaları, sekiz Latin Amerika ülkesini İsrail ile diplomatik bağları koparmaya veya aşağı seviyeye indirmeye itmiştir (Since 2009, Gaza conflicts have spurred eight Latin American countries to cut or downgrade diplomatic ties with Israel).”

Haberin spotuna bakıldığında, haberin başlığındaki soruya bir açıklama getirildiği görülmektedir. Haberin içeriğinde de 2009’dan bu yana İsrail’in Gazze’ye uyguladığı operasyonlara Latin Amerika ülkelerinin aldığı karşı önlemler ifade edilmiştir.

4.3.15 Gazze’deki BM Okulunun Bombalanması Haberi

Haber başlığı: “Gazze’deki BM okulu bombalandı (U.N. school shelled in Gaza).”

CNN International’daki (www.edition.cnn.com, erişim tarihi, 15.06.2015) 30 Temmuz 2014 tarihli haberin başlığında bombalama olayına ilişkin failin belirsiz olduğu görülmektedir. CNN’deki çoğu haberin başlığında öznenin belirtilmediği gözükmektedir.

“İsrail Savunma Güçleri geceleyin içinde beş caminin de bulunduğu 75 terör bölgesini hedef aldıklarını söylemiştir. İSG tünel ağlarını tasfiye etmek için çabalarına devam edeceğini söylemektedir (Israel Defence Forces say, overnight it targeted 75 terros sites, including five mosques. The IDF says it continues an effort to grade the tunnel networks).”

Haberin içeriğindeki yukarıdaki ifadeye bakıldığında İsrail Savunma Güçleri’nin sadece terör bölgelerini hedef aldıkları izlenimi oluşturulmaktadır. Ayrıca Müslümanların ibadet mekanı olan “cami” terör bölgeleri içerisine sokularak İslam dini ile terör yan yana getirilmektedir. Cami terör bölgesi ise İslam dini de terörü besleyen bir din algısı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Haberin içeriğinde BM okulunun bombalanması, haberin içerisine farklı konular yerleştirilerek önemsizleştirilmeye çalışılmaktadır. Örneğin, Hamas’ın İsrail askerlerine saldırdığı bir video veya İsrail askerlerinin bir tüneli yok ettiği video görüntüleri haberin asıl konusundan izleyiciyi uzaklaştırmaktadır.

Haber başlığı: “İsrail ateşi Gazze’deki BM okulunda 19 kişiyi öldürdü. (Israeli fire kills nineteen in Gaza UN school).”

Al Jazeera’nın (www.aljazeera.com, erişim tarihi, 15.06.2015) 31 Temmuz 2014 tarihli haberinin başlığında eylemin faili belirtilmiştir. İlâveten; kaç kişinin öldüğü de başlıkta verilmiştir. İsrail’in Gazze’yi bombalaması “İsrail ateşi” ifadesi ile karşılanarak metafor

yapılmıştır. CNN'in başlığındaki edilgen cümle yapısı yerine Al Jazeera'da etken cümle yapısı kullanılarak özne açık bir şekilde belli edilmiştir.

“BM ajansı tarafından sığınak olarak kullanılan okula yapılan saldırı uluslararası hukuku çiğneyen “evrensel utancın kaynağı” olarak kınanmıştır (Attack on school used as shelter condemned by UN agency as “source of universal shame” that breaks international law).”

Haberin spotunda BM açıklamasına yer verilmiştir. BM dünyada tüm devletlerin katılımının olduğu en etkin örgüttür. BM'nin bombalama olayını “evrensel utancın kaynağı” olarak nitelendirmesi durumun vahametini ortaya koyarken, İsrail'in uluslararası hukuku çiğnediğini kanıtlamakta ve bu duruma da BM tanıklık etmektedir.

4.3.16 Gazze'deki Tüneller İle İlgili Haberler

Haber başlığı: “Yeraltındaki Gaza tünellerine içeriden bakış (A look inside “lower Gaza tunnels).”

CNN International'ın (www.edition.cnn.com, erişim tarihi, 15.06.2015) 1 Ağustos 2014 tarihli haberinin başlığında yer altındaki Gaza tünellerine hakkında ayrıntılı bilgi verileceği anlaşılmaktadır.

“İsrail ordusu tarafından yer altındaki Gazze olarak nitelendirilmektedir. Bu tüneller, Hamas tarafından inşa edilen Gazze'den İsrail'e sızmak için yapılan tünel ağlarıdır... (It is called lower Gaza by the Israeli military, the network of tunnels built by Hamas that sneak their way from Gaza into Israel...).”

Yukarıdaki ifadede de tüneller “yer altındaki Gazze” olarak nitelendirilmektedir ve Hamas tarafından İsrail topraklarına gizlice girmek için yapılmışlardır. Haberde “yer altındaki Gazze” tanımlaması ile yer üstünde İsrail'e karşı mücadele eden Gazze ile yer altındaki Gazze eş tutulmaktadır. Haberin içeriğinin devamında İsrail'den Gazze'ye okul vb. yapımı için giden malzemelerin tünel yapımında kullanıldığı söylenmektedir. Burada İsrail Gazze'ye elinden gelen yardımı yapan taraf olarak konumlandırılmaktadır.

Haber başlığı: “Gazze tünelleri (The Gaza tunnels).”

Al Jazeera'nın (www.aljazeera.com, erişim tarihi, 15.06.2015) 5 Ağustos 2014 tarihli haberinde “Gazze tünelleri” başlığını görmekteyiz.

“Gazze’nin altındaki tünellere ve elzem erzakları getirmek için hayatlarını tehlikeye atan insanlara içeriden bir bakış (An inside look at the tunnels under Gaza and the men who risk their lives to bring in essential supplies).”

CNN’de Gazze’nin altındaki tünellerin, Hamas militanlarının İsrail’e sızmasını ve saldırı düzenlemelerini sağlamak için kullanıldığı söylenirken, Al Jazeera’nın spotunda tünellerin Gazze’ye insani yardım sağlamak için kullanıldığı söylenmektedir. Haberin içeriğinde Gazze’nin kuşatma altında olmasından dolayı tünellerin kurulduğu ve elzem ürünleri Gazze’ye taşıdığı vurgulanmaktadır. Haberde Gazze’den Mısır’a uzanan tüneller haber konusu yapılmıştır.

SONUÇ

Bu çalışmada İsrail'in Gazze'ye başlattığı 2014 "Sınır Koruma Operasyonu" uluslararası medya bağlamında değerlendirilmeye çalışılmıştır. CNN ve Al Jazeera haber ağları üzerinden gerçekleşen araştırmada iki farklı medya kuruluşunun konuya ilişkin yaklaşımları ortaya koyulmaya çalışırken, haberler üzerinden Gazze'de yaşanan mezalim hakkında da fikir sahibi olunmaya çalışılmıştır.

Çalışmada Van Dijk'ın eleştirel söylem analizi yönteminden yararlanılarak, haberler karşılıklı olarak analiz edilmiştir. CNN ve Al Jazeera'nın haberlerinde konuya ilişkin yaklaşımları arasında farklar göze çarpmaktadır:

Konuya ilişkin haberlerin başlıkları ve içerikleri aktör bazında değerlendirildiğinde iki kanalın söylemleri arasında farklar göze çarpmaktadır. CNN çatışmanın aktörlerinden birini "İsrail", "İsrail ordusu", "İsrail Savunma Güçleri" olarak konumlandırırken, "öteki" tarafı " Hamas militanları", "Gazzeli militanlar", " Hamas", " Hamas teröristleri" olarak ifade etmektedir. Öbür taraftan Al Jazeera "İsrail" ve "İsrail ordusu" ifadelerini kullanırken karşısına "Gazze", "Gazzeli savaşçılar", " Hamas savaşçılar" ifadelerini yerleştirmektedir. Burada göze çarpan CNN'in haberin başlığında ve içeriğinde İsrail'in "öteki"sini yaratmasıdır. Bir tarafta ülke olarak İsrail ve İsrail Savunma Güçleri varken, diğer tarafta İsrail'in mücadele ettiği "militanlar" ve "teröristler" bulunmaktadır. Böylece İsrail'in meşru bir mücadele yürüttüğü izlenimi uyandırılmaktadır.

Haberlerde dikkat çeken diğer bir husus da başlıklarda ve genel olarak haberlerin içeriğinde eylemi gerçekleştirenin yani failin/öznenin durumudur. CNN'in haber başlıklarında ve içeriğinde genel olarak fail gizlenmektedir. Al Jazeera'da ise fail başlıklarda ve haber içeriğinde açıktır. Van Dijk'ın bahsettiği söylem temsillerindeki olumlu ve olumsuz vurgulamalara CNN haber başlığında ve içeriğinde sıklıkla başvurmaktadır. Filistin tarafından gelen bir eylem varsa bu haber başlığı ve içeriklerinde vurgulanmakta iken, İsrail'in saldırıları sonucu yaşanan acılar vurgulanmamakta olumsuz faillikler gizlenmektedir.

CNN'in haberlerinde yufimizim örneklerine de rastlanılmaktadır. Bombalama saldırıları sonucu "yaralı" Filistinlilere "hasta" denilmesi örnek olarak gösterilebilir. Yufimizim ile CNN'in Gazze'de gerçekleştirdiği saldırılar ve bunun sonucunda gerçekleşen sonuçlar hafifletilmeye çalışılmaktadır. Hastaneler, İsrail uçakları tarafından atılan bombalar sonucu

yaralananlar ile doluyken ve hastaneler bu durumla baş etmekte zorlanırken, CNN “medikal kriz” başlığı ile durumu normalleştirmeye ve sıradan bir durum gibi göstermeye çalışmıştır.

CNN’in kurduğu söylem ile İsrail kurbanlaştırılmaya çalışılmaktadır. İsrail’in mağdur olan taraf olduğu algısı oluşturulurken, gerçekleştirdiği bombalamalar ve Gazze sınırlarından içeri girdiği kara operasyonuna Hamas’ın eylemleri sonucu mecbur kaldığı izlenimi yaratılmaya çalışılmaktadır. Al Jazeera ise gerçekleşen eylemi ve sonucunda yaşananları haberleştirmektedir. Yaşanan olayların insani boyutuna daha fazla yoğunlaşarak acı durumu ortaya sermektedir.

Şarkiyatçılık düşüncesinin temelinde Batı’nın Doğu hakkındaki tasavvur ve temayülleri bulunmaktadır ve kavramın en temel çıkış noktalarından biri de Batı’nın kendi dışındakileri “ötekileştirmesi” anlayışıdır. Bu düşünceden hareketle, Doğu temsillerinde, Arap temsillerinde, Batı’nın kendinden olmayan hakkındaki temsillerde ve bunların medya temsillerinde “öteki”nin varlığı açık bir şekilde görülmektedir. Çalışmanın konusu ile ilgi olarak incelendiğinde, CNN’deki İsrail karşıtı temsillerin veya İsrail ile mücadele eden, çatışan tarafın temsillerinin, benzer bir şekilde 11 Eylül sonrası genel olarak Müslümanlara yapıldığı gibi, ötekileştirildiği, marjinalleştirildiği görülmektedir. İsrail ile çatışanlar ya “militan” ya da terörist”dirler.

Bu konuda beyaz terörist ve diğerleri arasındaki farkları açıklayan gözlem dikkat çekicidir (Cole, 2015):

- Beyaz teröristler “ silahlı kişiler” olarak ifade edilirken, diğer teröristler “terörist” olarak kodlanmaktadır.
- Beyaz teröristler “sorunlu yalnızlar” iken, diğer teröristler kendileri sorunlu yalnızlar olsalar daha her zaman daha büyük küresel bir planın parçası olmakla ilişkilendirilmektedirler.
- İç Güvenlik Bakanlığı’nda beyaz teröristlerin tehlikesi hakkında çalışma yapmak kızgın bir kongre üyesiyle karşı karşıya getirebilecekken, diğer teröristler üzerine çalışma yapmak teşvik sağlayacaktır.
- Beyaz teröristin ailesiyle röportaj yapılırken, diğer teröristlerin aileleriyle asla röportaj yapılmaz.
- Beyaz teröristler toplum dışı kesimin bir parçası iken, diğer teröristler ana akım içerisinde yer almaktadır.
- Beyaz teröristler tornado misali, rastgele olaylarla ortaya çıkarken, diğer teröristler uzun dönemli bir komplonun parçasıdır.

- Beyaz teröristler asla “beyaz” olarak adlandırılmazken, diğer teröristler etnik aidiyetleri ile belirtilirler.
- Beyaz teröristlerin tipik bir “beyaz” olduğu düşünülmezken, diğer teröristler kendi toplumlarının kusursuz bir örneği olarak görülürler.
- Beyaz teröristler alkolik, bağımlı ya da akıl hastası iken, diğer teröristler akli yerinde ve temiz bir hayat sürmektedirler.

Cole’un yukarıda saydığı beyaz teröristler ve diğer teröristler arasındaki farkların aynı şekilde uluslararası medyada yaşandığı görülmektedir. Ancak tezin konusunu teşkil eden haberlere bakıldığında, “terörist” veya “militan” ifadelerinin CNN tarafından sadece Gazze’ye özgü bir durum olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu durum Van Dijk’ın bahsettiği “ideolojik dördül alan”da da mevcuttur. Bizim iyi yönlerimiz vurgulanırken, onlarınkini vurgulamama, bizim kötü yönlerimizi vurgulamazken, onların kötü yönlerini vurgulama yöntemi beyaz terörist ve diğer teröristler ayrımının daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır.

CNN ve Al Jazeera’nın haberlerinde bulunan söylem farklılıkları ve bu söylemden kaynaklı eşitsiz ve dengesiz durum İsrail açısından çok ta tatmin edici gözükmemektedir. İsrail Dışişleri Bakanlığı Batılı muhabirlerin Gazze’deki durumu haber yapmasını eleştiren bir video yayınlamıştır (<https://www.youtube.com>, erişim tarihi, 20.06.2015). Video Batılı gazetecileri yaptıkları haberlerden dolayı suçlayan bir propaganda örneğidir. Videoda muhabir Gazze’de terörist yok demektedir. Yer altı tünellerinden Gazze’nin yeni metro sistemi diye bahsederken, arkasından teröristler geçmektedir. Muhabire gözlük verilir ve şimdi Hamas yönetimi altında gerçeği görebileceği söylenir. Muhabir gördüklerinden şaşkına döner. Videonun sonunda da “open your eyes, terror rules Gaza” yazar. Böylece İsrail en başta Batılı muhabirlere, haberlerini gözden geçirmesini video aracılığıyla söylemektedir. Öbür taraftan, Gazze’nin terörist yönetimi altında olduğunu söylemekte ve Batılı medya terörün savunucusu konumuna sokulmaktadır.

Sonuç olarak; CNN ve Al Jazeera haberleri arasındaki söylem farklılıkları, Gazze’de yaşanan drama uluslararası medyanın eşitsiz ve dengesiz bakış açısını da göstermektedir. Böylece uluslararası medyanın “adalet”, “denge”, “tutarlılık” ve “kapsamlılık” kavramlarını içselleştirmediği ve haberlerini “etiket”leyerek ürettiği gözlemlenmektedir. Yaser Arafat Amanpour ile olan röportajında “adil olun (be fair)” diye haykırdığında, CNN ve uluslararası medyanın tarafgir, adaletsiz ve eşitliksiz yapısını çok iyi bir şekilde özetlemiştir. Aradan geçen zaman içerisinde, uluslararası medyanın “öteki”ne olan bakışında önemli bir değişiklik yaşanmamıştır.

KAYNAKÇA

- Abu-Amr, Z. (1993). Hamas: a historical and political background. *Journal of Palestine Studies*, 5-19.
- Akner, N., "The Effects Of Broadcasting Terror And Violence By The Mass Media On The Creation Of Stereotype", Istanbul Conference on Democracy & Global Security, İstanbul, TÜRKİYE, 9-11 Haziran 2005, vol.1, pp. 270-283
- Akner, Nurdan, ABD Medyası ve 11 Eylül Saldırıları, İnceoğlu, Yasemin Giritli, Uluslararası Medya "Medya Eleştirileri", Der Yayınları, İstanbul: 2010
- Akner, N. (2014). *Uluslararası Medya Emperyalizmi*. Hükümdar Yayınları.
- Amin Alhassan, Communication and the Postcolonial Nation-State: A new Political Economic Research Agenda, 55-70, Semati, M. (Ed.). (2004). *New frontiers in international communication theory*. Rowman & Littlefield Publishers
- Armaoğlu, Fahir, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995, cilt:1-2, 14. Baskı, İstanbul, Alkım Yayınevi, 2004
- Auter, P. J., Arafa, M., & Al-Jaber, K. (2005). Identifying with Arabic Journalists How Al-Jazeera Tapped Parasocial Interaction Gratifications in the Arab World. *Gazette*, 67(2), 189-204.
- Balibar, Etienne ve Immanuel Wallerstein (2000). *İrk Ulus Sınıf: Belirsiz Kimlikler*. Cev., Nazlı Okten. İstanbul: Metis Yayınları.
- Benhabib, S., (2006) Ötekilerin Hakları. Yabancılar, Yerliler, Vatandaşlar, İletişim Yayınları,
- Bilgin, Nuri (2007), Kimlik İnşası, İzmir: Aşına Kitaplar
- Billig, M. (2003). Critical discourse analysis and the rhetoric of critique. *Critical discourse analysis: Theory and interdisciplinarity*, 35-46.
- Blommaert, J., & Bulcaen, C. (2000). Critical discourse analysis. *Annual review of Anthropology*, 447-466.
- Bogdan Osolnik (2005) The Macbride Report – 25 Years Later, Javnost -The Public: Journal of the European Institute for Communication and Culture
- Boyd-Barrett, J. O., & Xie, S. (2008). Al-Jazeera, Phoenix Satellite Television and the Return of the State: Case studies in market liberalization, public sphere and media imperialism. *International Journal of Communication*, 2, 17.
- Bulut, Y. ,Oryantalizm'in Ardından, Sosyoloji Dergisi, 3. Dizi, 24. Sayı, 2012/1, 1-57

- Bush, George W., Adress to a Joint Session of Congress and the American People, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html>, erişim tarihi, 13.04.2015.
- Carlsson, U. (2005). The MacBride Report in the Rear-view Mirror. *QUA-DERNS*, 1967.
- Cherribi, Sam, From Baghdad to Paris Al-Jazeera and the Veil, *Press/Politics* 11(2) Spring 2006
- Chrisman, R. (2013). Globalization and the Media Industry, *The Black Scholar*, Vol:43, No:3, 74-77.
- Cole, Juan, “Top Ten Differences Between White Terrorists and Others”, <http://www.juancole.com/2012/08/top-ten-differences-between-white-terrorists-and-others.html>, erişim tarihi, 20.06.2015
- Crane, D., Kawashima, N., & Kawasaki, K. (2002). *Global culture: Media, Arts, Policy, And Globalization*. Psychology Press.
- Çağrı Erhan, Ömer Kürkçüoğlu, Filistin Sorunu, , Baskın Oran (ed.), *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, cilt 1, 9. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004
- Çalışkan, E. (2010) <http://t24.com.tr/haber/hamas-hakkinda-her-sey,86613>, erişim tarihi, 20.06.2015
- Çelik, H. (2012). Küreselleşme Sürecinde Kimlik Tartışmaları ve Medyanın Rolü:Kosova Örneği,*Global Media Journal* 2 (4), 21-44.
- Çinkara, Gökhan, “Gazze Saldırıları ile İsrail Neyi Hedefliyor”, <http://www.asem.org.tr/tr/publication/details/3078/GazzeSald%C4%B1r%C4%B1lar%C4%B1-ile-%C4%B0srail-Neyi-Hedefliyor>, erişim tarihi, 11.05.2014
- Demont-Heinrich, C. (2011). Cultural Imperialism Versus Globalization of Culture: Riding the Structure-Agency Dialectic in Global Communication and Media Studies. *Sociology Compass*, 5(8), 666-678.
- Dikici, Erkan, Doğu-Batı Ayrımı Ekseninde Oryantalizm ve Emperyalizm, *Journal of History Culture and Art Research*, Vol. 3, No:2, June 2014
- Eijaz, A. (2011). Challenges Of Media Globalization For Developing Countries. *Global Media Journal: Pakistan Edition*, 4(2), 1-8.
- Elgamri, E. (2008). *Islamin the British Broadsheets: The Impact of Orientalism on Representations of Islam in the British Press Reading*, UK:Perseus Books, LLC.
- Erdoğan, İ. (1995). *Dünyanın Çarpık Düzeni: Uluslararası İletişim*. Kaynak Yayınları.
- Erdoğan, İ. (1997). *İletişim Egemenlik Mücadeleye Giriş*. İmge Kitabevi.

- Fairclough, N. (2001). The Discourse of New Labour: Critical Discourse Analysis. *Discourse as Data: A Guide for Analysis, 1*, 229-266.
- Fairclough, N., Mulderrig, J., & Wodak, R. (2011). Critical Discourse Analysis. *Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction*, 357-378.
- Giddens, A. (2000). Sosyoloji. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Giloba, E. (2005). The CNN Effect: The Search for a Communication Theory of International Relations, *Political Communication*, 22:1, 27-44
- Girgin, A. (2002). *Uluslararası İletişim: Haber Ajansları ve AA*. Der Yayınları.
- Habeeb, William Mark, Mina, Al-Oraibi, Rafael D. Frankel (2012). *The Middle East in Turmoil: Conflict, Revolution and Change*. Santa Barbara, Calif: Greenwood
- Hall, S. (1998). Yerel ve Küresel: Küreselleşme ve Etniklik. *Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi*, 39-61.
- Hobson, John M. (2008). *Batı Medeniyetinin Doğulu Kökenleri*. Cev., Esra Ermert. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Hroub, K. (2009). *Hamas*. The Other Press.
- Huckin, T. N., & Miler, T. (1997). Critical discourse analysis. *Document Resume*
- Hürriyet, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=16285>, 13.04.2015
- Iancu, I., & Mustăţea, M. (2014). Cultural Imperialism. Tool for the Dissolution of the Belongingness Feeling. *Journal of Media Research-Revista de Studii Media*, (1-2 (18-19), 82-99.
- Institute for Middle East Understanding, Operation Cast Lead, <http://imeu.org/article/operation-cast-lead>, erişim tarihi, 07.05.2015
- İnalcık, Halil, Hermenötik, Oryantalizm, Türkoloji, Doğu Batı, Yıl:5, Sayı:20, 3. Baskı, Nisan 2011
- İnceoğlu, Yasemin Giritli, Uluslararası Medya “Medya Eleştirileri”, Der Yayınları, İstanbul: 2010
- Izadi, F. ve Saghaye-Biria, H. (2007). A Discourse Analysis of Elite American Newspaper Editorials: The case of Iran’s nuclear program. *Journal of Communication Inquiry*, 31(2), 140–165.
- Journal of Palestine Studies Vol. XXXVIII, No. 3 (Spring 2009), pp. 175–191, The Israeli Arsenal Deployed Against Gaza During Operation Cast Lead
- Kershner, Isabel, Israel Agrees to Truce with Hamas on Gaza, <http://www.nytimes.com/2008/06/18/world/middleeast/18mideast.html?hp&r=0>, erişim tarihi, 07.05.2015

- Keyman, Fuat, Globalleşme, Oryantalizm ve Öteki Sorunu 11 Eylül Sonrası Dünya ve Adalet, Doğu Batı, Yıl:5, Sayı:20, 3. Baskı , Nisan 2011
- Khalidi, Rashid, Edward Said ve Filistin: Akademik Olanla Politik Olanı, Kamusal Olanla Özel Olanı Dengelemek, , Barbarları Beklerken, Edward W. Said'in Anısına, Metis Yayınları, İstanbul, 2010
- Khondker, H. H. (2011). Role of the New Media in the Arab Spring.*Globalizations*, 8(5), 675-679.
- Kızılcılık, Sezgin (2001). Küreselleşme ve Sosyal Bilimler, Anı Yayıncılık, Ankara
- Köchler, H., Line, O., & Salehi, I. F. M. A. A. (1982). The Principles of Non-Alignment: The Non-Aligned Countries in the Eighties. *Results and Perspectives. London: Third World Centre.*
- Kumar, D. (2010). Framing Islam: The Resurgence of Orientalism During the Bush II era. *Journal of Communication Inquiry*, 34 (3), 254–277.
- Laughey, D. (2010) *Medya Çalışmaları: Teoriler ve Yaklaşımlar*, Çev., Ali Toprak, Kalkedon Yayınları, İstanbul
- Livingston, Steven, Clarifying The CNN Effect: An Examination of Media Effects According To Type of Military Intervention, Research Paper R-18, June 1997
- Lynch Mark, Watching al-Jazeera, The Wilson Quarterly (1976-), Vol. 29, No. 3 (Summer, 2005), pp. 36-45
- McCharty, Rory, Gaza Truce Broken As Israeli Raid Kils Six Hamas Gunmen, <http://www.theguardian.com/world/2008/nov/05/israelandthepalestinians>, erişim tarihi, 07.05.2015
- Munteanu, N. (2011). Effects Of Globalization On Mass Communication. *Revista Academiei Fortelor Terestre*, 16(4), 426-433.
- Mutman, Mahmut, Under the Sign of Orientalism: The West vs Islam, *Cultural Critique*, No. 23 (Winter, 1992-1993), pp. 165-197
- Nordenstreng Kaarle, How the New World Order and Imperialism Challenge Media Studies., *tripleC* 11(2): 354., 2013.
- Okuyan, S. (2011-2). “Doğu Kültürünün Batıda Yansımaları”, *SAÜ Fen Edebiyat Fakültesi*
- Petras, James, Cultural Imperialism in Late 20th Century, *Economic and Political Weekly*, Vol. 29, No. 32 (Aug. 6, 1994), pp. 2070-2073.
- Özbey, Nurullah, *Ötekileştirmenin Kökenleri*, http://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/fb37d5bbdbbae16_ek.pdf?dergi=HABER%20B%C3%9CLTEN%C4%B0, erişim tarihi, 20.04.2015

- Pappe, Ilan, Said'de Ufukların Kaynaşımı, Barbarları Beklerken, Edward W. Said'in Anısına, Metis Yayınları, İstanbul, 2010
- Philo, G., Berry, M. (2011), More Bad News From Israel, London:Pluto Press
- Pressman, Jeremy, The Second İntifada: Background and Causes of the Israeli-Palestinian Conflict, The Journal of Conflict Studies, Vol. XXIII, No: 2, Fall 2003, <http://journals.hil.unb.ca/index.php/JCS/article/viewArticle/220/378>, erişim tarihi, 05.05.2015
- Rantanen, T. (2004). *The media and globalization*. Sage.
- Piers, Robinson, The CNN Effect Revisited, Critical Studies in Media Communication Vol. 22, No. 4, October 2005, pp. 344, 349
- Said, E. W. (1998). Oryantalizm Sömürgeciliğin Keşif Yolu, İrfan Yayıncılık, İstanbul
- Said, E. W. (2007). Medyada İslam, Gazeteciler ve Uzmanlar Dünyaya Bakışımızı nasıl Belirliyor?, Metis Yayınları, İstanbul
- Said, E. W. (2010). Kültür ve Emperyalizm. Çev. Nemciye Alpay), Hil Yayınları, İstanbul.
- Said, W. Edward (2013). Entelektüel: Sürgün, Marjinal, Yabancı, Ayrıntı Yayınları
- Said, E. W. (2014). Şarkiyatçılık. Çev. B. Ülner), Metis Yayınları, İstanbul.
- Sakr, Naomi, Middle East Report, No. 210, Reform or Reaction? Dilemmas of Economic Development in the Middle East (Spring, 1999), pp. 6-8
- Samiei, Mohammad, (2010) Neo-Orientalism? The relationship between the West and Islam in our globalised world, Third World Quarterly, 31:7, 1145-1160
- Sander, Oral, *Siyasi Tarih, 1918-1994*, 23. Baskı, İmge Kitabevi, 2013
- Schnapper, Dominique, (2005). Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki İle İlişki, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- Semati, M. (Ed.). (2004). *New Frontiers In International Communication Theory*. Rowman & Littlefield Publishers.
- Semati, M. (2004b), The Global Vectors of Communication, Semati, M. (Ed.). (2004). *New Frontiers In International Communication Theory*. Rowman & Littlefield Publishers
- Sharp, J. M. (2003, July). The Al-Jazeera news network: Opportunity or challenge for US foreign policy in the Middle East. Library Of Congress Washington DC Congressional Research Service.
- Shikaki, Khalil, Palestinians Divided, Foreign Affairs, Vol. 81, No. 1 (Jan. - Feb., 2002), pp. 89-105
- Süer, Berna, Atmaca, Ayşe Ömür, Arap-İsrail Uyuşmazlığı, Ankara, ODTÜ Yayıncılık, 2004
- Sparks, C. (2007). *Globalization, Development, and the Mass Media*, Los Angeles: SAGE Publications

- Sparks, C. (2012). Media and cultural imperialism reconsidered. *Chinese Journal of Communication*, 5(3), 281-299.
- Stein, Yael, Human Rights Violations During Operation Pillar of Defense 14-21 November 2012
- Stephen Raube-Wilson, *The New World Information and Communication Order and International Human Rights Law*, 9 B.C. Int'l & Comp. L. Rev. 107 (1986), <http://lawdigitalcommons.bc.edu/iclr/vol9/iss1/5>
- Tahir Abbas (2001) Media Capital and the Representation of South Asian Muslims in the British Press: An Ideological Analysis, *Journal of Muslim Minority Affairs*, 21:2, 245-257
- Thompson, J. B. (1995). *The Media and Modernity: A Social Theory of the Media*. Stanford University Press.
- Tomlinson, J. (2007). *The Culture of Speed: The Coming of Immediacy*. Los Angeles: SAGE
- Tomlinson, J. (1999). Kültürel Emperyalizm, Çev. Emrehan Zeybekoğlu, *İstanbul, Ayrıntı Yayınları*.
- Topal, Ahmet Hamdi, 27 Aralık 2008-18 Ocak 2009 Gazze Saldırısı ve Uluslararası Ceza Hukuku, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XII, Y. 2008, Sa. 1-2*
- Traboulsi, Fawwaz, Şarklılara Şarkiyatçı Yaklaşmak: Edward Said'in Öteki Mesajı, Barbarları Beklerken, Edward W. Said'in Anısına, Metis Yayınları, İstanbul, 2010
- Turner, B. S., Kapalıkaya, I., & Hiperlink, (Firm). (2002). *Oryantalizm, postmodernizm ve globalizm*. İstanbul: Anka Yayınları
- United, N. (2008), *The Question of Palestine and the United Nations*. New York: (United Nations Dept. of Public Information)
- Usher, G. (2006). *The democratic resistance: Hamas, Fatah, and the Palestinian elections*.
- Vahap G., Saygılı, R. (2010). *Amerikan Medyasının İslam Algısı, İslamofobi: Kolektif Bir Korkunun Anatomisi*, Sempozyum Tebliği
- Van Dijk, T. A. (1988). *News as Discourse*, Lawrence Earlbaum Associates, Publishers, Hillsday, New Jersey
- Van Dijk, T. A. (2000). New (s) racism: A discourse analytical approach. *Ethnic minorities and the media*, 33-49.
- Van Dijk, T. A. (2003). 18 Critical discourse analysis. *The handbook of discourse analysis*, 18, 352.
- Van Dijk, T.A. *Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı bir Yaklaşım*, çev. Nurcan Ateş, *Söylem ve İdeoloji mitoloji-din, ideoloji*, haz. Barış Çoban, Zeynep Özarslan, İstanbul:2003
- Van Dijk, T. A. (2006). Discourse and manipulation. *Discourse & Society*, 17(3), 359-383.

- Varlık, A. B. (2013). Savaşı Tanımlamak: Terminolojik Bir Yaklaşım. *Avrasya Terim Dergisi*, 1(2), 114-129.
- Vultee, F. (2006). Fatwa on the bunny: News language and the creation of meaning about the Middle East. *Journal of Communication Inquiry*, 30(4), 319-336.
- Weiss, G., & Wodak, R. (Eds.). (2007). *Critical Discourse Analysis*. New York: Palgrave Macmillan.
- Williams, R., & Kılıç, S. (2012). *Anahtar Sözcükler: Kültür ve Toplumun Sözvarlığı*. İletişim.
- Wodak, R., & Fairclough, N. (2004). *Critical discourse analysis* (pp. 197-213). Sage, London.
- Yavuz, Hilmi (2000). Modernleşme, Oryantalizm ve İslam, Büke Yayınları, 3. Basım, İstanbul
- Yüksel, Mehmet, İslamofobinin Tarihsel Temellerine Bir Bakış: Oryantalizm ya da Batı ve Öteki, İUHFM C. LXXII, S. 1, s. 189-200, 2014

İnternet Kaynakları

- <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/orient>, erişim tarihi, 10.04.2015.
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.558c3d23985517.97929128, erişim tarihi, 11.04.2015.
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.558c440b03df77.72919067, erişim tarihi, 16.04.2015.
- <http://www.history.com/this-day-in-history/cnn-launches>, erişim tarihi, 14.05.2015
- <https://www.youtube.com/watch?v=IyecOg3uRN4>, erişim tarihi, 20. 05.2015
- <http://www.aljazeera.com/aboutus/>, erişim tarihi, 21.05.2015
- <http://edition.cnn.com/2014/07/08/world/meast/mideast-tensions/index.html>, erişim tarihi, 15.06.2015
- <http://www.aljazeera.com/programmes/insidestory/2014/07/israel-gaza-tensions-preparing-battle-201478151125992576.html>, erişim tarihi, 15.06.2015
- <http://edition.cnn.com/2014/07/11/world/meast/mideast-tensions/index.html>, erişim tarihi, 15.06.2015
- <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/07/gaza-hospitals-struggle-treat-wounded-20147813225247559.html>, erişim tarihi, 15.06.2015
- <http://edition.cnn.com/2014/07/17/world/meast/mideast-crisis/index.html>, erişim tarihi, 15.06.2015
- <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/07/israel-launches-gaza-ground-invasion-2014717192054899505.html>, erişim tarihi, 15.06.2015

- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5596f5e222bb9.38019593, erişim tarihi, 15.06.2015
- <http://edition.cnn.com/2014/07/19/world/meast/mideast-crisis/index.html>, erişim tarihi, 15.06.2015
- <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/militant>, erişim tarihi, 15.06.2015
- <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/battle>, erişim tarihi, 15.06.2015
- <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/07/israel-threatens-step-up-gaza-invasion-2014718155019285888.html>, erişim tarihi, 15.06.2015
- <http://edition.cnn.com/2014/07/21/world/meast/gaza-hospital-attack-video/index.html>, erişim tarihi, 15.06.2015
- <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/07/deaths-as-tank-shells-hit-gaza-hospital-20147211394682692.html>, erişim tarihi, 15.06.2015
- <http://edition.cnn.com/2014/07/25/world/meast/mideast-cease-fire-efforts/index.html>, erişim tarihi, 15.06.2015
- <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/07/reports-hamas-israel-agree-12-hour-truce-201472522159800712.html>, erişim tarihi, 15.06.2015
- <http://edition.cnn.com/videos/world/2014/07/28/lok-roth-un-security-council-statement.cnn>, erişim tarihi, 15.06.2015
- <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/07/un-security-council-calls-gaza-ceasefire-201472851746183760.html>, erişim tarihi, 15.06.2015
- <http://edition.cnn.com/2014/08/08/world/meast/mideast-crisis/index.html>, erişim tarihi, 15.06.2015
- <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/terror>, erişim tarihi, 15.06.2015
- <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/08/gaza-ceasefire-2014885123583978.html>, erişim tarihi, 15.06.2015
- <http://edition.cnn.com/2014/08/18/world/meast/mideast-crisis/index.html>, erişim tarihi, 15.06.2015
- <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/08/israel-leaders-meet-as-gaza-deadline-looms-20148181990979891.html>, erişim tarihi, 15.06.2015
- <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/ceasefire>, erişim tarihi, 15.06.2015
- <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/truce>, erişim tarihi, 15.06.2015
- <http://edition.cnn.com/2014/08/27/world/meast/mideast-crisis/index.html>, erişim tarihi, erişim tarihi, 15.06.2015
- <http://www.aljazeera.com/programmes/insidestory/2014/08/gaza-truce-there-winner-201482714583180993.html>, erişim tarihi, 15.06.2015

- <http://edition.cnn.com/videos/bestoftv/2014/07/13/nr-wedeman-pkg-gaza-exodus.cnn>, erişim tarihi, 15.06.2015
- <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/07/thousands-flee-gaza-as-israel-raids-continue-2014713175856750893.html>, erişim tarihi, 15.06.2015
- <http://edition.cnn.com/2014/07/24/world/meast/mideast-crisis/index.html>, erişim tarihi, 15.06.2015
- <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/07/israeli-shells-hits-un-shelter-gaza-201472413198190287.html>, erişim tarihi, 15.06.2015
- <http://edition.cnn.com/videos/world/2014/07/29/pkg-penhaul-gaza-dead-on-street.cnn>, erişim tarihi, 15.06.2015
- <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/07/deaths-as-israel-resumes-gaza-strikes-20147281452469626.html>, erişim tarihi, 15.06.2015
- <http://edition.cnn.com/videos/world/2014/07/25/pkg-romo-latin-american-palestinians.cnn>, erişim tarihi, 15.06.2015
- <http://www.aljazeera.com/indepth/interactive/2014/07/israel-gaza-losing-latin-america-2014731111846443951.html>, erişim tarihi, 15.06.2015
- <http://edition.cnn.com/videos/world/2014/07/30/dnt-vause-israel-attacks.cnn>, erişim tarihi, 15.06.2015
- <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/07/gaza-un-school-hit-201473041918975321.html>, erişim tarihi, 15.06.2015
- <http://edition.cnn.com/videos/world/2014/08/01/ac-kaye-lower-gaza-tunnels.cnn>, erişim tarihi, 15.06.2015
- <http://www.aljazeera.com/programmes/witness/2014/04/gaza-tunnels-201441772150756893.html>, erişim tarihi, 15.06.2015
- <https://www.youtube.com/watch?v=PErsJ4tAaTg>, erişim tarihi, 20.06.2015
- <http://kudus.bk.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=121240>, erişim tarihi, 20.06.2015
- <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/euphemism>, erişim tarihi, 20.06.2015

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI : Ayhan KÜNGERÜ
Doğum Tarihi ve Yeri : 20.09.1982 - Ankara
Medeni Durumu : Bekâr

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Fenerbahçe Lisesi, İstanbul, 2000
Lisans Diploması : Yeditepe Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü, İstanbul, 2006
Yüksek Lisans Diploması : Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Edirne, 2014
Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo, Televizyon ve Sinema Ana Bilim Dalı, Antalya, 2015
Tez Konusu : Uluslararası Medyada İsrail'in 2014 Gazze Saldırısının Temsili: CNN ve Al-Jazeera Kanalları Örneği
Yabancı Dil : İngilizce
E-Posta : akungeru@gmail.com